

ЪРНЕСТ ХЕМИНГУЕЙ БЕЗКРАЕН ПРАЗНИК

Превод от английски: Димитри Иванов, 1967

chitanka.info

ХУБАВОТО КАФЕНЕ НА ПЛОЩАД СЕН МИШЕЛ

След това времето се разваляше. Променяше се за един ден — и есента свършваше. През нощта трябваше да затваряме прозорците: навън валеше, студеният вятър брулеше листата от дърветата на площад Контрескарп. Листата гизнеха на дъжда, капките, подгонени от вятъра, се стичаха по големия зелен автобус на последната спирка, а „Кафе де-з-аматьор“ беше претъпкано и прозорците му замъглени от топлината и дима. Беше тъжно, зле поддържано заведение, където се събираха пияниците от квартала и аз го избягвах, защото вътре миришеше на некъпани тела и се носеше киселият дъх на пиянството. Мъжете и жените, които посещаваха „Аматьор“, бяха непрекъснато пияни или поне дотогава, докато имаха пари; пиеха предимно вино, което купуваха на литър или на половинки. Заведението предлагаше голям брой аперитиви със странни названия, но малцина можеха да си позволят такъв лукс, освен за да си подложат в началото и да започнат след това да си заръчват вино след вино. Имаше и жени-пияници — наричаха ги *roivrottes*.

„Кафе де-з-аматьор“ беше помийната яма на улица Муфтар, тази чудесна, тясна и гъмжаща от хора пазарна уличка, която извежда на площад Контрескарп. Нужниците в старите къщи, по един на всяка площадка на стълбището, бяха без седалки — от двете страни на отвора имаше по една издигната стъпенка с назъбена повърхност, за да не се подхлъзне кракът на някой *locataire*^[1]; те се изтичаха в помийни ями, чието съдържание биваше изпомпвано през нощта в цистерни, теглени от коне. Лятно време, когато всички прозорци бяха отворени, чувахме шума на помпите и миризмата беше много силна. Цистерните бяха боядисани жълто-кафяво и на лунната светлина, когато те работеха на улица Кардинал Льомоан, цилиндричните им форми върху каруците с впрегнати коне напомняха картини от Брак. Но никой не изпомпваше „Кафе де-з-аматьор“ и на пожълтялата, оплюта от мухите разпоредба за глобите и наказанията, предвидени в правилника за

обществения ред за пиянство на публично място, се обръщаше тъй малко внимание, както и на постоянните, миризливи посетители.

Градът изведнъж стана унил с първите студени дъждове: вече не се виждаха горните етажи на високите бели къщи, а само влажната чернота на улицата, затворените врати на дюкянчетата, билкарниците, магазинът за канцеларски потреби и вестникопродавниците; табелката на второкласната акушерка, хотелът, където умрял Верлен, на чий го най-горен етаж аз бях наел стая, за да работя.

До горния етаж имаше шест или осем стълбищни площадки, в стаята беше много студено и аз знаех колко пари трябва да дам, за да купя подпалки — три стегнати с тел снопчета борина, нацепена на тънки, по-къси от молив тресчици, за да пламнат бързо, и наръч полусухи нацепени дърва, с които да запаля огън и да стопля стаята. Минах под дъжда на отсрещния тротоар и погледнах към покрива, за да видя дали от комините излиза дим и накъде отива. Но дим нямаше и аз си представих как коминът ми няма да тегли, защото е студен, стаята ще се задими, горивото ще отиде на вятъра, а също и парите за него и закрачих под дъжда. Минах покрай лицей „Анри IV“ и старинната черква Сент Етиен дю Мон, прекосих ветровития площад на Пантеона, свърнах надясно, за да мина на завет, продължих по заслонената страна на булевард Сен Мишел, подминах Клюни и булевард Сен Жермен и стигнах до хубавото кафене на площад Сен Мишел, което знаех от по-рано.

Беше приятно кафене, топло, чисто и приветливо. Закачих стария си шлифер да поизсърхне на закачалката, поставих изтърканата си и избеляла филцова шапка на лавицата над скамейката и поръчах крем-кафе. Келнерът го донесе, извадих от джоба си бележник и молив и започнах да пиша. Пишех за неща, станали у нас, в Мичиган, и тъй като денят беше навъсен, ветровит, такъв излезе и денят в разказа. Виждах бях късните дни на есента в детството, в младостта си и след това, вече възмъжал, и знаех, че на едно място можеш да пишеш за някои неща по-добре, отколкото на друго. Това имат пред вид, когато казват, „да се пресадиш“, помислих си аз — и може би за хората то е тъй необходимо, както и за растенията. Но момчетата в разказа пиеха, аз също почувствувах жажда и поръчах ром „Сент Джеймс“. В студения ден ромът ми се стори необикновено приятен и аз продължих

да пиша — чувствавах се прекрасно и усещах как хубавият картиниански ром стопля тялото и душата ми.

В кафенето влезе едно момиче и седна само на маса до прозореца. То беше много хубаво, с лице, чисто като новоотляна монета — ако монетният двор можеше да сече монети от гладка плът с освежена от дъжда кожа, — с коса черна като гарваново крило, която се спускаше косо по бузата.

Погледнах я, тя отвлече вниманието ми и станах неспокоен. Прищя ми се да я сложа в разказа, който пишех, или да се занимавам по някакъв друг начин с нея, но тя беше седнала така, че да вижда улицата и входа, и аз знаех, че очаква някого. Затова продължих да пиша.

Разказът се пишеше сам и с мъка го догонвах. Поръчах си още един ром „Сент Джеймс“ и поглеждах момичето, когато вдигнех глава или острих молива си с острилка и слагах навитите като охлюв стружки в чинийката до чашата с ром.

Видях те, хубавице, и сега ти ми принадлежиш, макар че очакваш друг, и аз няма да те видя повече, мислех си. Ти ми принадлежиш и цял Париж ми принадлежи, а аз принадлежа на този бележник и на този молив.

След това отново започнах да пиша, потънах в разказа и той ме погълна. Сега той не се пишеше сам, пишех го аз, не вдигнах очи, не знаех колко е часът, забравих къде съм и не ми беше до ром „Сент Джеймс“. Не съзнавах това, но ромът „Сент Джеймс“ ми беше омръзнал. После разказът свърши и аз се почувствах много изморен. Препрочетох последните няколко реда, след това вдигнах глава и се огледах за момичето, но то си бе отишло. Дано е тръгнало с някой добър мъж, помислих си. Но ми стана тъжно.

Затворих бележника с написания разказ, сложих го във вътрешния си джоб и поисках от келнера дузина portugaises^[2] и половинка от сухото бяло вино, което имаха в заведението. Привърших ли някой разказ, винаги се чувствавах празен, тъжен и щастлив едновременно, сякаш бях се любил, и бях сигурен, че разказът е много добър, макар че колко е добър щях да узная едва след като го прочета на другия ден.

Ядях стридите, усещах силния вкус на морето и лекия метален привкус, който студеното бяло вино измиваше, така че оставаше само вкусът на морето и на сочното месо, изгълтвах студения сок от

стридените черупки, след това вдигах чашата с пивкото вино и накрая усещането за празнота в мен изчезна, почувствувах се щастлив и започнах да кроя планове.

Времето се беше вече развалило, можехме да напуснем за малко Париж и да отидем някъде в планините, където същият този дъжд ще бъде сняг, който вали между борове, покрива пътя и стръмните склонове, а нощем, когато се завръщаме у дома, ще скрипти под стъпките ни. И подножието на Ле-з-Аван имаше една хижа, която приютяваше гостите чудесно, там щяхме да бъдем двамата заедно, с книгите си, а нощем — на топло в леглото, загледани през отворения прозорец в ясните звезди. Ето къде ще отидем. С трета класа по влака няма да е скъпо. А за пансиона ще плащаме малко повече, отколкото са текущите ни разходи в Париж.

Ще се откажа от хотелската стая, където пиша, и ще ми остане да плащам само незначителния наем за квартирата на Кардинал Льомоан 74. Бях пращал дописки за вестници в Торонто и имах да получавам хонорари. Кореспонденции можех да пращам откъдето и да е, при всякакви условия, а пари за път имахме.

Може би далеч от Париж ще мога да пиша за Париж тъй, както в Париж можех да пиша за Мичиган. Не знаех, че за това е още рано, че не познавам Париж достатъчно. Но при последна сметка така и стана. Така или иначе, можехме да заминем, ако жена ми поиска; свърших със стридите и виното, платих сметката и поех обратно по най-прекия път през хълма Сент Женевиер, вървейки под дъжда, който сега разваляше само времето, но не и настроението ми, докато стигнах до жилището ни на върха, на възвишението.

— Мисля, че ще бъде чудесно, Тети — каза жена ми. Лицето ѝ бе нежно изваяно; Когато вземахме решение, тя се усмихваше, очите ѝ засипваха, сякаш ѝ поднасях скъпи подаръци.

— Кога заминаваме?

— Когато искаш.

— О, искам веднага. Нали знаеш!

— Може би, когато се върнем, ще бъде ясно и хубаво. Когато е ясно и студено, понякога е много хубаво.

— Ще бъде, сигурна съм. Колко хубаво, че се сети да заминем!

[1] Обитател, наемател. (Тук и по-нататък бележките са на преводача.) ↑

[2] Евтини португалски стриди. ↑

МИС СТАЙН ПОУЧАВА

Когато се завърнахме в Париж, заварихме прекрасно време — студено и ясно. Градът се бе приготвил за зимуване: в склада за гориво срещу нас продаваха хубави дърва, а много добрите кафенета поддържаха на терасите си горящи мангали, за да се греят посетителите. У нас беше топло и весело. Върху жарта от дърветата слагахме boulets — яйцевидни брикети от пресован въглищен прах; улиците бяха красиви и светнали от зимата. Свикнахме с гледката на оголените дървета, открили се на фона на небето, когато се разхождахме под ободряващия пронизващ вятър по измитите, покрити с чакъл алеи на Люксембургската градина. Свикнахме с оголените дървета и започнахме да ги възприемаме като скулптурни форми; зимният вятър къдреше повърхността на езерцата, а водоскоците искряха в светливи струи. Бяхме се завърнали от планините, затова всички разстояния ни се струваха къси.

След високопланинските преходи не забелязвах наклона на стръмните улички и ми беше приятно да изкачвам стълбището до най-горния етаж на хотела, където беше работната ми стая с изглед към покривите и комините на къщите, накацали по склона. Камината теглеше добре, в стаята беше топло и приятно за работа. Занасях си там мандарини и печени кестени в книжни кесии и огладнеех ли, започвах да беля малките сочни плодове и плюех семките в огъня. От разходките, студа и работата бях винаги гладен. В стаята си държах бутилка вишновка, която бяхме донесли от планината, и отпивах от нея, когато наближаваше края на разказа или на работата ми за деня. Щом привърших, прибирах бележника или листите хартия в чекмеджето на масата, а останалите мандарини слагах в джоба си. Не можех да ги оставя в стаята, защото биха замръзнали през нощта.

Приятно ми беше да слизам по дългото стълбище със съзнанието, че добре съм поработил. Работех, докато видя, че имам нещо завършено, и спирах тогава, когато знаех какво предстои да стане по-нататък в разказа. Така знаех какво ще пиша на следния ден. Но

понякога, когато се залавях за нов разказ и в началото не потръгваше, сядах пред огъня, стисках мандаринените кори и гледах как струйките сок зацвърчават в сини петънца на жарта. Или заставах до прозореца и загледан в покривите на Париж, си казвах: „Не се тревожи. Винаги си писал, ще можеш да пишеш и сега. Работата е да налучкаш едно вярно изречение. Напиши най-вярното изречение, което знаеш.“ И на края написвах едно вярно изречение и оттам нататък зареждах останалото. Беше лесно, защото винаги се сещах за някое вярно изречение, което знаех или бях чул от устата на друг. Започнех ли да обмислям всяка дума или да пиша като човек, който обяснява и тълкува нещата, откривах, че мога да мина и без всички тези украшения и да започна с първото вярно и просто изречение, което бях написал. Там горе, в стаята си, реших да напиша по един разказ на всяко отделно нещо, което зная. Когато пишех, винаги се стремях към това, така се стягах и си налагах известна самодисциплина.

В тази стая се научих на още нещо — да не мисля за това, което пиша, от момента, в който съм спрял да пиша, до следния ден, когато се заловя отново за работа. Така подсъзнанието ми продължаваше да работи върху разказа, а същевременно слушах какво казват другите хора, надявах се всичко да забележа, да науча нещо ново, а освен това четях, за да не мисля за работата си и да не стана безсилен за нея. Когато слизах надолу по стълбите със съзнанието, че добре съм поработил — а за това беше необходимо работата да ми потръгне и да си наложа самодисциплина, — изпитвах приятното чувство, че имам право да тръгна накъдето си искам из Париж.

Някои следобеди тръгвах по различни улици към Люксембургската градина, разхождах се, след това влизах в музея — тогава там бяха хубавите картини, повечето от които сега се намират в Лувър и в Jeu de Paume^[3]. Ходех там почти всеки ден и гледах картините на Сезан, на Мане, на Моне и на другите импресионисти, с които се бях запознал най-напред в института по изкуствата в Чикаго. Картините на Сезан ми подсказваха, че да пишеш прости, верни изречения съвсем не е достатъчно, за да постигнеш онази пространственост и дълбочина, която се опитвах да дам на разказите си. Много нещо научих от Сезан, но не бях в състояние да го обясня с думи. Освен това то беше тайна. А когато в залите помръкваше,

прекосявах градината и отивах в студиото на улица Флерю 27, където живееше Гертруд Стайн.

Мис Стайн живееше заедно с приятелката си и когато аз и жена ми ги навестихме, те ни посрещнаха много сърдечно и дружелюбно, а нас ни се понрави просторното студио с великолепните картини. Беше като в най-хубавите зали на прочутите музеи, с тази разлика, че имаше голяма камина, беше топло и уютно, поднасяха ни вкусни неща за ядене, чай и натурална ракия от червени и жълти сливи или от горски малини. Тези ароматни, безцветни напитки се поднасяха в гарафи от гравирани кристал, сипваха се в малки чашки и независимо от названието си — quetsche, mirabelle или framboise — имаха вкуса на плодовете, от които бяха приготвени, превърнати в алкохолен огън, силен, същевременно облагороден от отлежаването, сгряващ и развързващ езика.

Мис Стайн беше едра — невисока, но масивна като селянка. Имаше хубави очи и волево лице на немска еврейка, което би могло да бъде и лице на фриуланка^[4] — изобщо тя напомняше на селянка от северна Италия и с дрехите си, и с изразителното си подвижно лице, и с хубавите си гъсти, непокорни коси, каквито в Париж само емигрантките могат да имат и които тя сплиташе така, както вероятно ги бе носила в колежа. Говореше непрекъснато — отначало за разни хора и страни.

Приятелката ѝ имаше приятен глас, беше дребна, силно мургава, с подстригани коси като Жана д'Арк от илюстрациите на Буте де Монвел и имаше много гърбав нос. Когато за пръв път ги посетихме, тя се занимаваше с ръкоделието си и без да го оставя, ни поднасяше яденето и питиета, а освен това разговаряше с жена ми. Говорейки с нея, тя следеше и нашия разговор и често се намесваше в него. По-късно ми обясни, че самата тя говорела предимно с жените. Съпругите на гостите, както почувствувахме жена ми и аз, тук бяха само търпени. Но мис Стайн и нейната приятелка ми допаднаха, макар че човек можеше да се стресне от вида на приятелката. Картините, сладкишите и ракията бяха наистина чудесни. Изглежда, че и те ни харесаха — отнасяха се с нас като с добри, възпитани деца със заложи и аз долавях, че ни прощават дори това, че се обичаме и сме женени (с време всичко ще се оправи), и когато жена ми ги покани на чай, те приеха.

Когато пристигнаха у нас, ние, изглежда, им харесахме още повече; но може би стана така, защото квартирата ни беше толкова малка, че се почувствахме още по-близки. Мис Стайн седна на ниското легло без крака, поиска да види разказите ми и каза, че ги харесва с изключение на „У нас в Мичиган“.

— Добър е — каза тя. — Но не е там работата. Той е inaccrochable^[5]. Това означава, че е като картина, която художникът е нарисувал, а след това, когато има изложба, не може да я окачи и никой не я купува, защото такава картина не може да се окачи в къщи.

— Но защо да не се приеме, че в разказа няма нищо непристойно; хората в него говорят с тези думи, които употребяват в живота. Защо да не се приеме, че това са единствените думи, които могат да направят разказа да звучи правдиво, и че без тях не може; че и тези думи могат да се използват?

— Не ме разбирате — възрази тя. — Работата е там, че не трябва да пишете неща, които са inaccrochable. Няма никакъв смисъл. Неправилно е, а освен това е и глупаво.

Тя ми съобщи, че иска да помести свои работи в „Атлантик мънтли“ и че ще постигне това. Каза ми също, че аз не съм достатъчно добър писател, за да публикувам в това списание или в „Сатърди ивнинг пост“, но съм може би някакъв нов вид писател със собствен похват и все пак трябва да помня, че няма смисъл да пиша неща, които са inaccrochable. Не се опитах да ѝ възразявам, нито да ѝ обясня как според мен трябва да се изгражда диалогът. Това си беше моя работа, пък и по-интересно ми беше да слушам. Същия следобед тя ни обясни как да купуваме картини.

— Можете да си купувате или дрехи, или картини — каза тя. — Виждате ли колко е просто. Само много богатите хора могат да си позволят и едното, и другото. Не обръщайте внимание на това как сте облечени, не се опитвайте да следите модата, купувайте си здрави и удобни дрехи и така ще ви останат пари за картини.

— Нито една дреха да не си купя отсега нататък — възразих аз — пак няма да имам пари да се сдобия с платната на Пикасо, които харесвам.

— Разбира се, че не, той е извън възможностите ви. Трябва да купувате картини от художници на ваша възраст, хора от вашия набор. Ще ги откриете. Ще ги срещнете в квартала. Винаги има млади

художници, които са сериозни и добри. А като казвам дрехи, нямам пред вид вашето облекло, а дрехите на жена ви. Пари се пръскат главно за дамските тоалети.

Забелязах как жена ми се старае — и успява — да не гледа причудливите дрехи на мис Стайн. Когато те си тръгнаха, бях с впечатлението, че са ни харесали още повече: поканиха ни отново на улица Флерю 27.

По-късно, през зимата, получих постоянната покана да се отбивам в студиото по което да е време след 5 часа. Бях срещнал мис Стайн в Люксембургската градина. Не си спомням дали тя разхождаше кучето си и дали изобщо имаше куче по онова време. Помня, че аз се разхождах сам, защото кесията не ни позволяваше да имаме куче, нито дори котка и единствените котки, които виждах, бяха в кафенетата и в малките ресторанти, а също възхитителните охранени котараци, застанали на прозорците на портиерските ложи. По-късно често срещвах мис Стайн да разхожда кучето си в Люксембургската градина, но струва ми се, че по онова време още нямаше куче.

Както и да е, с куче или без куче, аз приех поканата ѝ и добих навика да се отбивам в студиото, а тя винаги ме черпеше с натурална ракия, любезно доливаше чашата ми и докато си приказвахме, аз гледах картините. Човек не можеше да остане равнодушен пред такива картини, а и разговорът биваше интересен. Говореше повечето тя, разказваше за съвременната живопис и за художниците — за тях повече като хора, отколкото като художници, — а също и за работата си. Показа ми многотомните си ръкописи, които приятелката ѝ преписваше на машина всеки ден. За да бъде щастлива, тя трябваше да пише всеки ден, но по-късно, след като я опознах по-добре, разбрах, че това не ѝ беше достатъчно, искаше ѝ се това постоянно производство, чийто ежедневен обем зависеше от енергията ѝ, да излиза на бял свят и тя да получи признание.

В началото на познанството ни положението не беше още критично, защото тя бе издала три разказа, понятни за всеки читател. Един от тях, „Меланкта“, беше действително хубав, а избрани образци от творческите ѝ търсения бяха издадени в отдел на книга и нейните приятели и познати измежду критиците се бяха отзовали ласкаво за тях. Тя имаше такова обаяние, че пожелаеше ли да спечели никой на своя страна, беше невъзможно да ѝ се устои и критиците, които я

познавах лично и бяха видели картините ѝ, приемаха на вяра нейното творчество, макар да не го разбираха — до такава степен я величаеха като човек и бяха уверени в непогрешимостта ѝ. Освен това тя беше открила много верни и ценни истини за словесния ритъм и звученето на повтарящите се думи, при това говореше увлекателно на тези теми.

Но тя не обичаше да поправя ръкописите си и да работи над тях така, че написаното да стане четивно, макар че за да се наложи като писател, произведенията ѝ трябваше да бъдат издавани, а това бе особено вярно за невероятно дългата книга, озаглавена „Оформяне на американеца“. Тази книга започваше великолепно, развиваше се добре в продължение на десетки страници, някои от които бяха действително блестящи, а след това затъваше в безкрайни повторения, които един по-съвестен и по-малко ленив писател би изхвърлил в кошчето. Запознах се добре с тази книга, когато уговарях, по-точно казано, когато принудих Форд Медокс Форд да започне да я издава като подлистник в „Транс-атлантик-ревю“ — макар и да съзнавах, че списанието няма да просъществува достатъчно, за да я отпечата до края — и през цялото време трябваше да изчитам печатните коректури, защото мис Стайн не можеше да понася такава работа.

В оня мразовит следобед, когато минах край портиерската лежа, прекосих студения вътрешен двор и влязох в топлото студио, всички тези неща бяха още далече — те дойдоха години по-късно. Този ден мис Стайн се зае да ме просвещава по половия въпрос. По това време ние много се харесвахме и аз вече долавях, че съм привлекателен в нейните очи, защото ме подозира, че съм невежа в някои неща. Мис Стайн ме смяташе за непросветен по въпросите на пола, а трябва да си призная, че изпитвах определено отвращение към хомосексуализма — познавах го само откъм най-грубите му страни. Знаех добре защо едно момче носи нож и е готово да си послужи с него, когато се намира сред скитници — това беше в дните, когато жаргонната дума „вълк“ още не означаваше мъж, който мисли само за жени. Знаех много *inaccessible* думи и изрази от дните, когато живеех в Канзас Сити, а също така нравите в различните райони на този град, в Чикаго и на борда на корабите по Великите езера. В отговор на въпросите на мис Стайн опитах се да ѝ обясня, че едно момче, което е между мъже и не желае да му досаждат, трябва да бъде готово да убие човек, да знае как да го убие и да бъде уверено, че действително ще го убие. Този израз беше

accrochable^[6]. А ако знаеш, че си готов да убиеш, хората бързо усещат това и те оставят на мира: има някои положения, в които човек не може да позволи да го вкарат — било със сила или с хитрост. Можех да се изразя и по-цветисто с помощта на един inaccrochable израз, който употребяват „вълците“ на борда на езерните кораби. Но когато говорех с мис Стайн, винаги внимавах в изразите си, дори тогава, когато една-единствена дума можеше по-добре да изясни дадена мисъл или отношение.

— Да, Хемингуей, но вие сте живял в среда на престъпници и извратени типове.

Не й възразих, макар че според мен аз бях живял в един свят такъв, какъвто си беше, в него имаше всякакви хора и аз се бях опитвал да ги разбера, макар че някои от тях не ми допадаха, а други още мразех.

— А какво ще кажете за стареца с изисканите обноски и с известното име, който дойде да ме посети в болницата в Италия и ми донесе бутилка „Марсала“ или „Кампари“, не помня вече какво беше, и се държа безупречно, а след това един ден трябваше да помоля сестрата да не пуска повече този човек в стаята ми? — запитах аз.

— Това са болни хора, те не могат да се контролират и трябва да ги съжалявате.

— Значи ли това, че трябва да съжалявам и мистър...? — възразих аз и го назовах по име, но самият той така обича сам да се рекламира, че ако го спомена тук, бих му направил услуга.

— Не. Той е порочен. Той покварява и другите и е наистина порочен.

— Но минава за добър писател.

— Не е вярно — каза тя. — Той просто вдига шум около себе си, доставя му удоволствие да развращава другите, а освен това насажда в тях и други пороци. Например наркотици.

— А този човек от Милано, когото също съм длъжен да съжалявам, не се ли опитваше да ме развращава?

— Не говорете глупости. Може ли момче като вас, което пие чист спирт, да бъде развратено с бутилка „Марсала“? Той е бил просто един нещастен старец, който не е в състояние да контролира постъпките си. Болен човек, който не е можел да се владее, и вие трябва да го съжалявате.

— На времето го съжалявах — казах аз. — Но бях разочарован, защото имаше такива добри обноси.

Отпих отново от ракията, съжалих стареца и погледнах към голото момиче с кошница цветя от Пикасо. Не аз бях подхванал този разговор и започна да ми се струва, че той става малко опасен. В нашите разговори с мис Стайн никога не бе имало паузи, но сега замълчахме и двамата, аз долавях, че тя иска да ми каже нещо, а междувременно напълних чашата си.

— Всъщност вие не знаете нищо за тези неща, Хемингуей — започна тя. — Срещали сте престъпни типове, болни и порочни хора. Същественото е това, че актът, който мъжете-хомосексуалисти извършват, е грозен и отвратителен и след това те се гнусят от самите себе си. За да забравят това, те пият, вземат наркотици, сменят партньорите си, но самата постъпка си остава противна и те никога не могат да бъдат действително щастливи.

— Разбирам.

— С жените е точно обратното. Те не извършват нищо, което да ги отвращава, нищо, което е отблъскващо, след това те са щастливи и могат щастливо да си живеят заедно.

— Разбирам — казах аз. — Но отнася ли се това и за мис...?

— Тя е порочна — отвърна мис Стайн, — тя действително е порочна и за да бъде щастлива, трябва да намира нови и нови партньори. Тя развращава другите.

— Сега ми е ясно.

— Сигурен ли сте, че ви е ясно?

В онези дни имаше толкоз много неща, които трябваше да си изясня, че се зарадвах, когато заговорихме за друго. Паркът беше затворен, затова трябваше да заобиколя и да мина по улица Вожирар. Тъжно беше, когато паркът е затворен и вратите му заключени и аз бях тъжен, когато го заобикалях, вместо да го прекося и се завърна бързо у дома на улица Кардинал Льомоан. А денят бе започнал тъй хубаво. Реших да поработя усилено на другия ден. Тогава вярвах, че работата може да излекува почти всяка болка — вярвам го и сега. След това реших, че според мис Стайн трябва да бъда излекуван само от това, че съм млад и че обичам жена си. Така че когато се завърнах в къщи на улица Кардинал Льомоан и разказах на жена си за новопридобитите знания, съвсем не бях тъжен. А през нощта двамата бяхме щастливи с

нашите собствени познания — онези, които вече имахме и новопридобитите в планината.

---

[3] Павилион в парка Тюйлери срещу Лувър, където сега е галерията на импресионистите. ↑

[4] Фриули — област в Североизточна Италия. ↑

[5] Буквално — незакачаем; в случая: неприемлив (фр.) ↑

[6] В случая — приемлив, буквално „окачаем“ (фр.). ↑

UNE GENERATION PERDUE

Скоро добих навика привечер да се отбивам на улица Флерю 27 заради топлината, картините и разговора. Често мис Стайн нямаше други гости, винаги ме посрещаше много приятелски и аз дълго време ѝ бях симпатичен. Случваше се да ходя на различни политически конференции, да пътувам из Близкия Изток или Германия, за да изпращам дописки на канадския вестник и на осведомителните агенции, на които сътрудничех. Когато се завръщах, тя ме караше да ѝ разказвам всички забавни произшествия. Винаги имаше по нещо смешно, тя обичаше да ѝ разказвам тези неща, а също онзи вид истории, които германците наричат „хумор от бесилката“. Тя се интересуваеше само от веселата страна на това, което става по света; никога от същността на нещата и опаката им страна.

Бях млад, няхах мрачен характер, дори в най-отчаяните моменти се случва нещо нелепо и смешно и точно от него се интересуваеше мис Стайн. Не ѝ говорех за другите неща. Тях запазвах за себе си.

Но понякога, когато се отбивах на улица Флерю не след пътуване, а след работа, опитвах се да заговоря с мис Стайн за книги. След като пишех, изпитвах нужда да прочета нещо. Необходимо ми беше да изразходвам физическа енергия, да усетя телесна умора; особено хубаво беше да се любиш с тази, която обичаш. Това бе най-хубавото. Но след това, когато се чувствах празен, имах нужда да чета и да не мисля за работата си, за да не загубя интерес към нея, преди да съм я подхванал отново на другия ден. Бях се вече научил никога да не пресушавам до дъно кладенеца, от който черпех, за да пиша, винаги да спирам тогава, когато има още нещо останало на дъното на този кладенец, и да го оставя през нощта да се напълни отново от изворите, които го подхранваха.

Понякога, за да не мисля за писането си след работа, четях известните на времето писатели като Алдъс Хъксли, Д. Х. Лорънс и други, чиито книги можех да взема от библиотеката на Силвия Бийч или да намеря при букинистите край Сена.

— Хъксли е мъртъв — каза мис Стайн. — Защо ви е да четете книги от мъртъв човек? Но можете ли да видите, че той е мъртъв?

Не можех да видя това и възразих, че неговите книги ме забавляват и отвличат от мислите ми.

— Трябва да четете само онова, което е действително хубаво или безспорно лошо.

— Четох действително хубави книги цяла зима, ще ги чета и следващата зима, а книги, които са безспорно лоши, не обичам.

— Защо ви трябва да четете този боклук? Този претенциозен боклук, Хемингуей. Написан от човек, който е мъртъв.

— Интересува ме какво пишат хората — отвърнах аз. — Освен това се развличам и не мисля.

— Кого друг четете сега?

— Д. Х. Лорънс. Някои от разказите му са много хубави, особено „Пруският офицер“.

— Опитах се да прочета романите му. Той е невъзможен. Жалък и нелеп. Пише като болен човек.

— „Синове и любовници“ ми харесва, също и „Белият паун“ — казах аз, — макар че не толкова. А „Влюбени жени“ не можах да изчета.

— Ако не искате да четете лоши книги, а предпочитате нещо увлекателно и посвоему прекрасно, трябва да прочетете Мери Белък Лоундс.

За първи път чувах това име и мис Стайн ми даде да прочета „Обитателят“ — тази изумителна повест за Джеки Ножа, и още една книга — за убийство, станало някъде недалеч от Париж, изглежда, в Енгиен ле Бен. И в двете герои бяха достатъчно жизнени, а действието и ужасите — винаги правдоподобни — тъкмо четиво за след работа, и аз изчетох всички книги на Мери Белък Лоундс. Но те не бяха много и първите две си останаха най-хубавите за запълване на празните дневни и нощни часове до момента, когато се появиха първите хубави книги на Сименон.

Струва ми се, че хубавите книги на Сименон биха се понравили на мис Стайн (първата, която ми падна, беше или *L'Ecluse Numero 1*, или *La maison du Canal*^[7]), но не съм сигурен в това, защото по онова време мис Стайн не обичаше да чете френски, макар че с голямо удоволствие го говореше. Първите две книги от Сименон, които

прочетох, взех от Дженът Фленър. Тя много обичаше да чете на френски и бе започнала да чете Сименон още когато той беше криминален репортер.

През трите или четири години, в които бяхме добри приятели с Гертруд Стайн, не мога да си спомня поне веднъж да е казала нещо хубаво за писател, който не е похвалил произведенията ѝ или не е направил нещо полезно за нейната кариера, с изключение на Роналд Фърбенк, а по-късно Скот Фицджералд. Когато се запознах с нея, тя не говореше за Шъруд Андерсън като за писател, но затова пък го превъзнасяше като мъж: говореше за големите му красиви и топли италиански очи, за неговото благородство и обаяние. Големите му красиви и топли италиански очи никак не ме интересуваха, но някои от неговите разкази ми харесваха много. Бяха написани просто, някои от тях превъзходно, личеше, че познава хората, за които пише, и ги обича истински. Мис Стайн говореше винаги за него, но никога за разказите му.

— А какво мислите за неговите романи? — запитах я аз.

За творчеството на Андерсън тя не желаше да говори, тъй както не желаше да говори и за Джойс. Достатъчно бе човек да спомене Джойс два пъти, за да не стъпи повече в нейния дом. Все едно, когато говориш с някой генерал, да се отзовеш похвално за друг генерал. Човек, който е извършил такава грешка, никога не я повтаря. Но, разбира се, като говориш с генерала, винаги можеш да споменеш името на генерал, когото той е бил. Генералът, с когото говориш, ще даде висока оценка за качествата на победения генерал и с удоволствие ще ти опише с подробности обстоятелствата, при които го е разбил.

Разказите на Андерсън бяха твърде хубави, за да служат като тема за приятен разговор. Готов бях да кажа на мис Стайн, че романите му са рядко слаби. Но и това не можех да сторя — не можех да критикувам един от най-преданите ѝ привърженици. Когато той завърши романа, получил накрая названието „Мрачен смях“, който беше толкова слаб, глупав и претенциозен, че не можах да се сдържа и написах негова пародия^[8], мис Стайн се разсърди много. Бях си позволил да нападна един от нейните хора. Но преди това тя не се сърдеше. И сама започна да не пести хвалебствията си за Шъруд, след като той претърпя крах като писател.

Тя беше сърдита на Езра Паунд, защото, без да мисли, той седнал на едно миниатюрно и твърде неудобно столче (възможно е да са му го дали нарочно) и го повредил или счупил. А това, че беше голям поет, добър и благороден човек и би съумял да седне както трябва, ако столът беше с нормални размери — всичко това не се вземаше под внимание. Причините за нейната неприязън към Езра, разяснявани със злобно умение, бяха измислени години по-късно.

Когато се завърнахме от Канада и заживяхме на улица Нотр-Дам-де-Шан, а мис Стайн и аз още бяхме добри приятели, чух за първи път израза „загубено поколение“. Старият Форд модел „Т“, който тя караше по това време, имаше дефект в запалването, а младият техник, изкарал на фронта последната година, от войната и след това постъпил в гаража, не можеше да го поправи или просто не желаше да се заеме с него, преди да е свършил с колите, които чакаха от по-рано. Така или иначе, той не се бе оказал sérieux и собственикът на гаража го смъмрил строго след протеста на мис Стайн. Собственикът му казал: „Всички вие сте «une génération perdue!»“.

— Такива сте! Точно това сте вие! — каза мис Стайн. — Всички младежи, които бяхте на война. Вие сте загубено поколение.

— Така ли? — запитах аз.

— Точно така — настоя тя. — Към нищо нямате уважение. Напивате се като...

— Пиян ли беше младият механик? — запитах.

— Не, разбира се.

— А мен виждали ли сте пиян?

— Не. Но приятелите ви се напиват.

— Напивал съм се и аз — казах аз. — Но у вас не идвам пиян.

— Разбира се, че не. Не казах такова нещо.

— Собственикът на гаража сигурно е бил пиян още в единадесет часа преди обед. Затова му хрумват такива блестящи определения.

— Не спорете с мен, Хемингуей — каза мис Стайн. — Няма смисъл. Собственикът е прав: всички вие сте едно загубено поколение.

По-късно, когато написах първия си роман, се опитах да неутрализирам думите, които мис Стайн бе чула от собственика на гаража, с една мисъл на Екlesiаст^[9]. Но в оная вечер, когато се връщах в къщи, си мислех за момчето от гаража и дали не са го пренасяли със също такава кола (през войната колите „Форд-Т“ бяха

преустроени в линейки). Спомних си как спирачките им прегаряха, когато слизаха по планинските пътища, претърпкани с ранени, и накрая превключваха на заден ход; как последните от тях бяха подкарани празни към пропастта, когато ги замениха с големите „Фиати“: те имаха планински скорости и сигурни спирачки — не с бандажи, а с метални барабани. Мислех си за мис Стайн, за Шъруд Андерсън и за егоизма, съпоставях умствената леност с дисциплината и се запитвах кой кого има право да нарича загубено поколение? Наближих „Клозери де Лиля“: светлината падаше върху стария ми приятел — статуята на маршал Ней, а сенките от листака играеха върху бронзовата му сабя. Той стоеше сам и зад него нямаше никой. Помислих си как се бе провалил при Ватерло и как всички поколения са в нещо загубени, винаги са били и ще бъдат и за да правя компания на статуята, влязох в „Лиля“ и изпих една студена бира, преди да поема пътя към нашата квартира над дъскорезницата. Седнал пред чашата бира, гледах статуята и си мислех колко дни Ней се бе сражавал в ариергарда при отстъплението от Москва, как се бе бил рамо до рамо с войниците си, докато Наполеон бе отпътувал в карета с Коленкур; мислех си какъв добър и сърдечен приятел бе мис Стайн, колко красиво бе говорила за Аполинер и за неговата смърт в деня на примирието през 1918 г., когато тълпата викала „A bas Guillaume!^[10]“, а Аполинер, който бил в делириум, мислел, че викат против него, и реших, че ще направя всичко възможно, за да ѝ помогна да получи признание за хубавите неща, които е написала, нека бог ми е свидетел, а също Майк Ней. Но по дяволите нейните приказки за загубено поколение и всички тези долни прозвища, които хората прикачат с лека ръка. Когато стигнах до нас, влязох в двора, изкачих стълбите и видях жена ми, сина ми и неговия котарак Ф. Пъс, щастливи пред запалената камина, казах:

— Знаеш ли, Гертруд все пак е мила.

— Разбира се, Тети.

— Но понякога говори много глупости.

— Не съм я чула — каза жена ми. — Нали съм съпруга, с мен разговаря приятелката ѝ.

---

[7] „Шлюза № 1“, „Къщата на канала“. ↑

[8] „Пролетни потоци“ — бел.а. ↑

[9] Род прехожда и род дохожда, а земята пребъдва до века...
Всички реки текат в морето, но морето се не препълня: те отново се
върщат към онова място, отдето реки текат, за да текат пак (Б.пр.). ↑

[10] Долу Вилхелм! ↑

ШЕКСПИР И СИЕ

В ония дни нямах пари за книги. Заемах книги на улица Одеон 12 в книжарницата на Силвия Бийч „Шекспир и сие“, която беше същевременно и библиотека. След студената, ветровита улица тази библиотека беше топло и приятно убежище с голямата печка, с масите и рафтовете книги, с новоиздадените книги на витрината и с окачените по стените снимки на известни писатели, живи и мъртви. Всички фотографии приличаха на моментални снимки и дори умрелите писатели изглеждаха като хора, които са още живи. Силвия имаше подвижно лице с остри черти, кафяви очи, живи като на мънишко зверче и весели като на малко момиче, и вълниста кестенява коса, отметната назад от хубавото чело, подстригана под ушите на една линия с яката на кафявото ѝ велурено палтенце. Тя имаше хубави крака и беше добра, весела и любознателна, обичаше да се шегува и да разговаря за разни неща. Не знам друг човек да се е отнасял тъй мило с мен.

Когато влязох в нейната книжарница за първи път, държах се много стеснително и нямах пари да се запиша като читател. Тя ми каза, че може да платя депозита по-късно, когато ми е удобно, даде ми карта и предложи да ми заеме толкова книги, колкото си искам.

Тя нямаше никакви основания да ми се доверява. Не ме познаваше, а адресът, който ѝ посочих — ул. Кардинал Льомоан 74, — подсказваше, че съм беден. Но тя беше мила, обаятелна и приветлива, а зад гърба ѝ безбройните рафтове с книжното богатство на библиотеката стигаха чак до тавана и продължаваха към задната стая с прозорци към вътрешния двор.

Започнах с Тургенев — взех двутомните „Записки на ловеца“ и една от първите книги на Д. Х. Лорънс — ако не се лъжа „Синове и любовници“, но Силвия ми каза, че ако искам, мога да взема още. Избрах „Война и мир“ в превод на Констанс Гарнет и „Картоиграчът“ и други разкази от Достоевски.

— Ако смятате да прочетете всичко това, няма да се отбиете насам скоро — забеляза Силвия.

— Ще дойда, за да платя — казах аз. — Имам пари, но в къщи.

— Нямах предвид това. Ще платите, когато ви е удобно.

— Кога идва тук Джойс? — запитах аз.

— Идва привечер, но не много често — отвърна тя. — Никога ли не сте го виждали?

— Видях го в „Мишо“, Беше на вечеря със семейството си — казах аз. — Но там е скъпо, а освен това не е прилично да гледаш хората, когато се хранят.

— Вие в къщи ли вечеряте?

— Сега обикновено в къщи — отвърнах аз. — Имаме добра готвачка.

— Около вашата къща няма никакви ресторанти, нали?

— Няма. Откъде знаете?

— Там живееше Ларбо — отвърна тя. — Беше много доволен, само това не му харесваше — че няма къде да се храни.

— Най-близкото място, където човек може да се нахрани добре и евтино, е при Пантеона.

— Не познавам този квартал. Ние се храним в къщи. Трябва да дойдете някой път с жена си.

— Не бързайте — не знаете още дали ще ви платя — предупредих я аз. — Във всеки случай, благодаря ви.

— И четете спокойно, не бързайте — каза тя.

Жилището на улица Кардинал Льомоан беше двустайно, без текуща топла вода, канализация и вътрешна тоалетна, а това не беше кой знае какво неудобство за човек, израсъл в Мичиган, където клозетите бяха на двора. От прозорците се откриваше чудесен изглед, имяхме удобно легло със здрави пружини, на стените бяхме окачили картини, които ни харесваха, и жилището ни изглеждаше светло и весело. Когато се завърнах в къщи с книгите, разказах на жена ми какво интересно място съм открил.

— Но, Тети, още днес следобед трябва да отидеш да платиш — каза тя.

— Разбира се. Ще отидем двамата. А след това ще се разходим край реката и ще минем по кейовете.

— Хайде да минем по улица Сена и да разгледаме изложените картини и витрините на магазините.

— Добре. Ще вървим, накъдето решим, а после може да влезем в някое ново кафене, където никого не познаваме и никой не ни познава и да пием по чашка.

— Може и по две.

— След това ще отидем някъде да вечеряме.

— Ние може. Не забравяй, че трябва да платим в библиотеката.

— Тогава ще се приберем и ще се навечеряме чудесно в къщи, ще си купим бутилка „Бон“, има го в магазина отсреща, изложено е на витрината и пише колко струва. После ще почетем, а след това ще си легнем и ще се обичаме.

— И ще се обичаме винаги. Никога няма да обичаме другиго.

— Да, винаги.

— Какъв хубав следобед и каква хубава вечер. А сега да похапнем.

— Аз съм гладен — съгласих се аз. — Работих в кафенето и пих само едно крем-кафе.

— Вървя ли ти работата, Тети?

— Мисля, че да. Поне така ми се струва. Какво ще ядем?

— Имаме репички, хубав foie de veau^[11] с картофено пюре, салата и щрудел.

— И сега ще можем да четем всички книги на света, които пожелаем, а когато заминаваме, ще ги носим със себе си.

— Ще бъде ли честно?

— Разбира се.

— А има ли при нея и Хенри Джеймс?

— Разбира се.

— Колко хубаво! — възкликна тя. — Провървя ни, че откри това място.

— На нас винаги ни върви — казах аз и като последен глупак не чукнах на дърво. А в жилището ни имаше толкова много дървени неща, на които можех да почукам.

---

[11] Телешки дроб. ↑

ХОРАТА ОТ СЕНА

От горния край на улица Кардинал Льомоан човек може да се спусне към Сена по най-различни пътища. Най-късият е право надолу по улицата, но тя е много стръмна и когато стигнеш равното и пресечеш началото на булевард Сен Жермен с неговото голямо движение, излизаш на мрачния ветровит кей, вляво от винения пазар. Той не е като другите парижки пазари, а е нещо като заложна магазин, където прибират вината, докато собствениците им платят данъците, и има толкова весел вид, колкото военнопленнически или затворнически лагер.

Тук Сена се разделя на два ръкава от острова Сен Луи с неговите тесни улички, старинни високи и хубави къщи: човек може да отиде там или да свърне наляво по кея, да подмине Сен Луи и да излезе срещу Нотр Дам и Ил-дьо-ла-Сите.

При букинистите край реката понякога се намираха на нищожна цена новоизлезли американски книги. Над ресторанта „Тур д'Аржан“ в ония дни имаше няколко стаи, които се даваха под наем, и тези, които ги наемаха, можеха да се хранят в ресторанта при намалени цени; ако се случеше да оставят някакви книги, съответният *valet de chambre* ги носеше на една от букинистките край реката и човек можеше да ги купи от нея само за няколко франка. Тя нямаше доверие към книгите на английски, купуваше ги на безценица и бързаше да се отърве от тях дори срещу нищожна печалба.

— Струват ли нещо? — запита ме тя веднъж, след като се бяхме сприятелили.

— Някои, да.

— А как може човек да разбере кои?

— Аз разбирам, след като ги прочета.

— Все пак рисковано е. А много ли хора четат английски?

— Запазвайте ги за мен и аз ще ги преглеждам.

— Не мога да ви ги запазвам. Вие не се отбивате редовно. Понякога дълго време ви няма. Продавам, щом мога. Никой не знае

струват ли нещо, или не. Ако излезе, че не струват, значи никога да не ги продам.

— А как разбирате дали една френска книга е ценна?

— Преди всичко гледам илюстрациите. Освен това важно е и качеството на илюстрациите. От значение е и подвързията. Ако една книга е хубава, собственикът ѝ ще я подвърже, както трябва. А английските книги са всички подвързани, но не са подвързани хубаво. Човек няма как да прецени.

След тази продавачка до Тур-д'Аржан чак до Ке-де-Гранд'з-Огюстен букинистите не търгуваха с американски и английски книги, но оттам нататък до Ке-Волтер имаше много букинисти, които препродаваха книги, оставени от служащите в хотелите по левия бряг на Сена и по-специално в хотел Волтер, където отсядаха предимно по-заможни хора. Един ден запитах друга моя позната букинистка дали самите собственици продават книгите си.

— Не — отвърна тя. — Това са все оставени книги. Ето защо човек може да бъде сигурен, че нищо не струват.

— Дават им ги приятелите, за да има какво да четат на парахода.

— Възможно е — каза тя. — Сигурно в парахода остават много книги.

— Да — потвърдих аз. — Параходната компания ги събира, дава ги да се подвържат и така попълва параходните библиотеки.

— Това е разумно — каза тя. — Така поне ще бъдат добре подвързани. Една подвързана книга вече има стойност.

Имах навика да се разхождам край реката, след като привърших с писането или когато исках да обмисля нещо. По-лесно ми беше да събера мислите си, когато вървя, върша нещо или гледам как други хора вършат нещо, което разбират. Под Пон-Ньоф, където беше статуята на Анри IV, островът Сите се врязваше в реката като корабен нос и там, досами водата, имаше градинка с хубави кестени с дебели стволове и клонести корони, а теченията и бързеите, които Сена тук образуваше, изобилствуваха с риба. Слизях по каменните стъпала до градинката и наблюдавах въдичарите под големия мост. Удобните за риболов места се изместваха в зависимост от нивото на реката, а рибарите си служеха с дълги, сглобяеми бамбукови пръчки с много тънко влакно, съвсем малка оловна тежест и плувки от гъше перо. Те изкусно замятаха въдиците си. Винаги улавяха по нещо, а често се

случваше да хванат рибки, прилични на черни мренки, които наричаха goujon. Изпържени цели, те бяха много вкусни — можех да изям пълна чиния. Бяха закръглени, със сочно месо и с аромат, по-нежен дори от пресните сардини. Не бяха ни как тлъсти и ги изяждахме цели, заедно с костите.

Много хубаво ги приготвиха в крайречния открит ресторант при Ба-Мьодон, където отивахме, когато искахме да излезем на въздух и имахме пари. Той се наричаше „Ла пеш миракюлвоз“ и там имаха отлично бяло вино — „Мюскаде“. Това място беше описано в един от разказите на Мопасан и имаше такъв изглед към реката, както в пейзажите на Сисле. Но нямаше нужда човек да ходи толкова далече, за да яде goujon. На остров Сен Луи поднасяха чудесии fritures. Познавах мнозина от рибарите, които ловяха по хубавите места на Сена между остров Сен Луи и площад Вер-Галан, и понякога, при ясно време, аз си купувах литър вино, хляб и колбаси, сядах на слънце, зачитах някоя току-що купена книга и наблюдавах риболова.

Авторите на пътеписи изобразяват риболовците по Сена като налудничави хора, които никога нищо не улавят — всъщност тяхното занимание е сериозно и дори доходно. Повечето от рибарите живееха със скромни пенсии, без да подозират, че скоро инфлацията ще ги превърне в нищо, други бяха пристрастени въдичари, които използваха всеки свободен от работа ден или полуден, за да се отдадат на риболов. Уловът беше още по-добър при Шарантон, където Марна се влива в Сена, а също по горното и долното течение от двете страни на Париж, но и в самия Париж беше добър. Аз не ходех за риба, защото няхах риболовни принадлежности и предпочитах да пестя пари, за да отида на риболов в Испания. Освен това никога не знаех кога ще привърша работата си, нито кога ще ми се наложи да пътувам. Затова не исках да се залавям за нещо, което не може да се върши по което и да било време: не всички часове са еднакво добри за риболов. Но аз наблюдавах внимателно и бях доволен, че разбирам всички тънкости и че дори в самия град има хора, които ходят на риба и носят улова на близките си в къщи, за да си приготвят friture.

По реката беше оживено, имаше рибари, минаваха красиви шлепове със свой собствен живот на борда, влекачи със сгъващи се назад комини, за да могат да минават под мостовете, взели на буксир върволица шлепове; над каменните кейове се извисяваха брястове,

платани, а тук-там и тополи: край Сена никога не се чувствах самотен. В град, където има толкова много дървета, човек усеща всеки ден настъпването на пролетта, докато някоя сутрин осъмне и види, че тя е дошла неочаквано със снощния топъл вятър. Понякога проливните студени дъждове я караха да отстъпи, тогава ми се струваше, че тя никога няма да дойде и че животът ми ще се съкрати с едно годишно време. Това бяха единствените тъжни дни в Париж, защото в тях имаше нещо неестествено. С есенното униение човек се примирява. Всяка година нещо у нас умира, когато листата окапят и видим на зимната светлина дърветата, останали беззащитни с оголените си клони под нощния вятър. Но ние знаем, че пролетта ще дойде, както знаем, че замръзналата река ще се освободи от ледовете. А когато студеният дъжд не престават и убиват пролетта, струва ни се, че безпричинно е отнет един млад живот.

Все пак в онези дни пролетта рано или късно настъпваше. Страшна беше само мисълта, че може и да не дойде.

ЛЪЖЛИВА ПРОЛЕТ

Когато идваше пролетта, дори и да беше лъжлива пролет, нямаше други грижи освен една — къде ще бъдеш най-щастлив. Единственото нещо, което можеше да ти развали деня, бяха хората и ако съумееш да отклониш различните покани, всеки ден ставаше безкраен. Хората винаги ограничават щастието ти с изключение на малцина, които са хубави като самата пролет.

В пролетните утрини започвах да работя рано, докато жена ми още спеше. Прозорците бяха широко отворени, а долу на улицата плочникът съхнеше след дъжда. Слънцето сушеше мокрите лица на къщите срещу прозореца ми. Ролетките на магазините бяха още спуснати... Козарят се зададе отдолу по улицата, наду свирката си, а жената, която живееше над нас, заслиза с голямото гърне. Козарят избра една от черните кози с натежали от мляко вимета, издои я направо в гърнето, а през това време кучето гонеше останалите животни да се качат на тротоара. Козите се оглеждаха и въртяха глави като туристи. Козарят си получи парите, благодари на жената и продължи по улицата, надувайки свирката, а кучето погна козите и те тръгнаха тичешком, почуквайки рогата си. Продължих да пиша, а жената с козето мляко се изкачи по стълбите. Тя носеше чехли с подметки от кече, затова чувах само запъхтяното ѝ дишане, когато тя поспря нашата площадка, а след това — как затвори вратата си. В нашата къща единствена тя купуваше козе мляко.

Реших да сляза и да си взема утринния бюлетин за конните състезания. Във всеки квартал, дори и в най-бедния, можеше да се намери поне един екземпляр от бюлетина, но в такъв ден човек трябваше да излезе рано, за да си го набави. Намерих един на ъгъла на улица Декарт и площад Контрескарп. Козите се спускаха по улица Декарт, аз вдъхнах дълбоко утринния въздух и бързо поех обратно, за да се прибера горе и продължа работата си. Едва не се поддадох на изкушението да тръгна след козите по събуждащата се улица, вместо да се върна в къщи. Преди да се заловя отново за работа, прегледах

бюлетина. Днешните надбягвания щяха да бъдат в Енгиен — на малкия кокетен хиподром, където се извършваха много фалшификации и който беше пристанище на аутсайдерите^[12].

И тъй, реших, щом свърша работата си, да отидем на конните състезания. Бях получил пари от вестника в Торонто, на който пращах дописки, и не беше лошо да заложим на някой от аутсайдерите, така че ако случайно спечелим, да спечелим много. На времето в Отьой жена ми си бе избрала един кон, наречен „Златната коза“; за неговия номер съотношението на залозите беше сто и двадесет срещу едно и той водеше с двадесетина дължини, когато падна на последното препятствие. Загубихме от спестяванията си толкова, с колкото можехме да преживеем половин година. Опитвахме се да забравим този случай. През цялата година печалбите ни превишаваха загубите, докато ни сполетя катастрофата със „Златната коза“.

— Имаме ли достатъчно пари, за да залагаме, Тети? — запита жена ми.

— Не. Ще рискуваме само това, което получихме. Освен ако предпочиташ да го похарчиш за нещо друго.

— Как да ти кажа... — започна тя.

— Знам. Притеснени сме, аз съм скъперник и те карам да икономисваш.

— Не — каза тя, — но...

Давах си сметка колко строг съм в разходите и колко много се притесняваме. Човек, който работи работата си и получава удовлетворение от нея, не е уязвим за нуждата. Ваните, душовете и тоалетните с текуща вода аз смятах за удобства, които съществуват за хора, стоящи по-долу от нас във всяко отношение — на нас те доставяха удоволствие само когато пътувахме, а ние пътувахме често. Освен това в долния край на улицата имаше обществена баня. Жена ми никога не се оплакваше от тези неща, тъй както не плака, когато „Златната коза“ се спъна и падна. Спомням си, че всъщност заплака, но не заради парите, а за коня. Бях се държал с глупаво упорство, когато тя искаше късо палтенце от сива агнешка кожа, но след като си го купи, ми хареса много. Бях се държал глупаво и за други неща. Но всичко това беше част от борбата с бедността, която може да се победи само ако не се харчат пари. Особено ако си решил да купуваш картини вместо дрехи. Но работата е там, че не се смятахме за бедни. Не

признавахме такова нещо. Смятахме се за по-горестоящи от богатите и изпитвахме към тях недоверие — впрочем основателно. Струваше ми се в реда на нещата да нося под ризата си вълнена фланела, за да ми държи топло; това можеше да изглежда странно само на богатите. Хранехме се добре и евтино, пиехме добре и евтино и спяхме хубаво, беше ни топло заедно и се обичахме един друг.

— И аз искам да отидем — каза жена ми. — Отдавна не сме ходили. Ще си вземем нещо ядене и малко вино. Ще приготвя хубави сандвичи.

— Ще отидем с влака, така е по-евтино. Но ако не искаш — няма. Каквото и да решим, все ще прекараме добре. Днес е чудесен ден.

— Нека отидем.

— Може би предпочиташ да употребиш парите за нещо друго?

— Не — каза тя предизвикателно. Тя имаше високи скули и много ѝ отиваше да гледа предизвикателно. — Та кои сме ние в края на краищата.

И тъй взехме влака от Гар-дю-Нор, прекосихме най-мръсната и потискаща част на града, слязохме на перона и отидохме пеша до хиподрума, който се зеленееше като оазис. Беше още рано, разстлахме моя шлифер на прясно окосената трева и започнахме да ядем сандвичите; отпивахме вино направо от бутилката и гледахме старите трибуни, потъмнелите дървени будки на тотализатора, зелената писта, тъмнорозовите препятствия, блесналите водни препятствия, пълни с мътна вода, варосаните каменни стени и гредите на коневръза, загона под раззеленилите се дървета и първите коне, които излизаха на манежа. Пийнахме още от виното, проучихме внимателно програмата на състезанията и жена ми се изтегна на шлифера, за да подреме с лице срещу слънцето. Отидох на манежа и намерих един човек, когото познавах още от Сан Сиро в Милано. Той ми препоръча два коня.

— Не са златна мина, разбира се. Но не се плашете от ставката.

На първия зложихме половината от парите, с които бяхме решили да играем, и спечелихме дванадесет към едно: той премина препятствията великолепно, взе преднина в последната обиколка и финишира пръв с четири дължини аванс. Решихме да спестим половината от спечелените пари, а другата половина зложихме на втория кон, който се откъсна още на старта, водеше на всички

препятствия, но едва не загуби в спринта пред финала — фаворитът го догонваше след всеки скок, а двамата жокеи немилостиво шибаха с нагайките.

Отидохме да пием по чаша шампанско в бара под трибуната и да изчакаме тотализатора да обяви печалбите.

— Трябва да имаш здрави нерви, за да залагаш — каза жена ми. — Видя ли как другият кон едва не го настигна?

— Още треперя.

— Колко ще платят?

— Ставката беше единадесет към едно, но може би мнозина са заложили на него в последната минута.

Прекараха конете край нас, нашият кон беше целият мокър и запенен, ноздрите му се издуваха, а жокеят го потупваше.

— Бедничкият — каза жена ми. — Ние само залагаме...

Гледахме, докато всички коне отминат, взехме още по чаша шампанско и тогава обявиха печалбата: осемдесет и пет. Това значеше, че за всеки десетфранков билет плащаха по осемдесет и пет франка.

— Изглежда, че мнозина са заложили за него в последния момент — казах аз.

Но ние бяхме спечелили много пари, много поне за нас, и сега имаме пролетта, а също и пари. Помислих си, че друго не ни и трябва. Беше щастлив ден. Половината от спечеленото можехме да си поделим и изхарчим, а другата половина щеше да остане, за да залагаме друг път. Тези пари „фонд конни състезания“ държах настрана от останалите.

Същата година, един ден, когато се бяхме върнали от пътуване и ни беше провървяло пак на този хиподром, се отбихме в „Прюние“ на път за дома и седнахме на бара след като бяхме огледали всички лакомства, изложени на витрината с ясно написани цени. Поръчахме си стриди и *crabes mexicaine*^[13], с които взехме няколко чаши „Сансер“. След това тръгнахме обратно през Тюйлери и се спряхме да погледаме през арката на Карусел към тъмния парк; зад него проблясваше площад Конкорд, а оттам нататък — зарево от светлини към Триумфалната арка. След това се обърнахме към тъмната фасада на Лувъра и аз казах:

— Мислиш ли, че трите арки са в един стил? Тези две и Сермионската арка в Милано?

— Не знам, Тети. Казват, че е така — сигурно са прави. Спомняш ли си как се катерехме в снега, а когато излязохме на италианската страна на Сан Бернар, изведнъж стана пролет и ти, Чинк и аз вървахме цял ден до Аоста и навсякъде беше пролет?

— Чинк нарече прехода „с официални обувки през Сан Бернар“ — помниш ли какви ти бяха обувките?

— Бедните ми обувки! А ти помниш ли как ядох ме фруктова салата у Бифи в „Галерията“? Как пихме „Капри“ и ни поднесоха пресни праскови и диви ягоди във висока кристална ваза с лед?

— Точно тогава се сетих за трите арки.

— Аз помня Сермионската арка. Прилича на тази.

— А спомняш ли си ханчето в Егл, как ти и Чинк прекарахте в градината целия ден и четохте, а аз ходих за риба?

— Помня, Тети.

Спомних си за Рона, тясна, сива, набъбнала от дъждовете, и двата притока отляво и, отдясно — Стокалпер и Ронския канал. И в двата имаше пъстърва. Този ден Стокалпер беше съвсем прозрачен, но Ронският канал още беше мътен.

— Помниш ли как цъфтяха дивите кестени и аз се опитвах да си спомня историята за една глициния, която ми бе разказал Джим Гембл, струва ми се, но не можах?

— Да, Тети. И вие с Чинк през цялото време говорихте как трябва да пишеш: така, че нещата да са истински, да пишеш за тях вярно, а не да ги описваш. Всичко си спомням. Понякога той беше прав, понякога — ти. Помня, че спорехте как да се описват светлините, материята и формата.

Бяхме вече излезли през вратата на Лувъра, прекосихме улицата, спряхме на моста, облегнахме се на каменния парапет и загледахме реката.

— Ние тримата спорехме за всичко на света и винаги за конкретни неща и се шегувахме един с друг. Спомням си всичко, всяка наша дума, всеки момент от пътешествието — каза Хедли. — Наистина си спомням. Когато вие с Чинк говорехте, не ме държахте настрана. Не беше като у мис Стайн, където съм „съпругата“.

— Жалко, че не мога да си спомня тази история за глицинията.

— Това не е важно. Важна беше самата глициния, Тети.

— Помниш ли, взех вино от Егл и го донесох в хижата. Продавах го в странноприемницата. Казаха, че върви добре с пъстървата. Бяхме увили бутилките с няколко броя от „Газет де Люсери“, струва ми се.

— Сионското беше още по-хубаво. Помниш ли как госпожа Гангесвиш приготви *truite au bleu*, когато се завърнахме в хижата? Каква хубава пъстърва беше, Тети; пихме от сионското и обядвахме на верандата, кацнала на склона, и оттам се виждаше Дан-дю-Миди, до половината покрит със сняг, и гората при устието на Рона, където се влива в езерото.

— През зимата и напролет Чинк винаги ни липсва.

— Да, а също и сега.

Чинк беше кадрови военен и от Сандхърст^[14] го бяха изпратили направо при Моне^[15]. Бях се запознал с него в Италия и дълго време той беше моят, а след това нашият най-добър приятел. Тогава прекарваше отпуските си с нас.

— Ще се опита да вземе отпуск през пролетта. Така писа миналата седмица от Кьолн.

— Знам. Но трябва да живеем с днешния ден и да използваме всеки миг от него.

— Досега гледахме как водата тече край мостовата подпора под нас. Хайде да погледнем към горното течение на реката.

Погледнахме и видяхме всичко: нашата река и нашия град и острова на нашия град.

— Върви ни — каза тя. — Надявам се, че Чинк ще дойде. Той винаги се грижи за нас.

— Той не мисли така.

— Не, разбира се.

— Той мисли, че заедно търсим нови неща.

— Това е вярно. Но зависи какво търсиш.

Минахме моста и излязохме на нашия бряг на реката.

— Не огладня ли? — запитах аз. — След толкова разходки и приказки.

— Разбира се, Тети. А ти?

— Хайде да отидем в някое хубаво място и да вечеряме тържествено.

— Къде?

— „Мишо“ например.

— Точно тъй, при това е близо.

Тръгнахме по улица Сен Пер и стигнахме до ъгъла на улица Жакоб, спирайки пред витрините с изложени картини и мебели. Застанахме пред ресторанта „Мишо“ и прочетохме менюто, окачено при входа. Вътре беше пълно, затова почакахме, докато се освободи маса, оглеждайки къде посетителите вече допиват кафето си.

Бяхме огладнели от разходката, а за хора като нас „Мишо“ беше привлекателно и скъпо заведение. Там беше и Джойс със семейството си: той и жена му с гръб към стената; Джойс държеше менюто на равнището на очите си и през дебелиите си очила се взираше в него; до него беше Нора — тя винаги ядеше малко, но с апетит; насреща им бе Джорджо, наконтен и гладко сресан; и Лучия — все още малко момиче с гъсти къдрици. Цялото семейство говореше на италиански.

Докато чакахме, аз си мислех дали това, което бяхме почувствували на моста, беше обикновен глад. Запитах жена ми, а тя отвърна:

— Не знам, Тети. Има толкова различни видове глад. През пролетта са повече. Но това е вече минало. Спомените също могат да предизвикат глад.

Схванах, че бях казал нещо глупаво; видях през прозореца на ресторанта как един келнер вътре носи две порции турнедо и разбрах, че гладът ми е от най-обикновен вид.

— Ти каза, че днес ни върви. Наистина провървя ни. Но добре, че имаше кой да ни каже на кои коне да заложим.

Тя се засмя:

— Нямах пред вид състезанията. Как буквално разбираш всичко. Имах предвид, че ни върви в други работи.

— Не мисля, че Чинк би се интересувал от конните надбягвания — казах аз, сякаш да потвърдя глупостта си.

— Не. Би се интересувал от тях, само ако самият той яздеше.

— Не искаш ли да ходим повече на надбягванията?

— Искам. Сега можем да отидем, когато ни хрумне.

— Но наистина ли искаш?

— Разбира се. А ти не искаш ли?

След като се освободи маса, влязохме и вечеряхме чудесно, но когато се нахранихме и за глад повече не можеше да се говори,

чувството, което на моста бяхме приели за глад, беше още в нас — също и в автобуса на път за дома. То не ни напусна и когато влязохме в стаята: легнахме си и се любихме на тъмно, но то не изчезна. И когато се събудих и видях през отворените прозорци лунната светлина на високите покриви, то пак съществуваше. Извърнах глава, за да не ми свети луната в лицето, но не можах да заспя, лежах буден и мислех за него. Бяхме се събуждали два пъти през нощта и сега жена ми спеше сладко, с лице, огряно от луната. Опитвах се да го проумея, но не успях. А сутринта животът бе изглеждал тъй прост, когато се събудих и видях лъжливата пролет, чух свирката на човека с козите и излязох да си купя бюлетина за състезанията.

Но ние бяхме млади, а Париж беше много стар град и нищо в него не беше просто — нито неочаквано получените пари, нито дори бедността, нито лунната светлина, нито правдата и неправдата, нито дишането на тази, която лежи до теб под лунната светлина.

---

[12] Състезателните коне, които не са фаворити. ↑

[13] Раци по мексикански. ↑

[14] Английска военна академия. ↑

[15] Сражението при Моне (23–24 август 1914 г.) — първата битка между англичани и германци в Първата световна война, завършила с поражение за англичаните. ↑

КРАЯТ НА ЕДНО УВЛЕЧЕНИЕ

Тази година и през следващите още много пъти ходихме на конните надбягвания, след като аз завърших утринната си работа и на Хедли ѝ беше приятно, понякога дори се увеличаше. Но това не беше като преходите по високопланинските ливади над гористия пояс или завръщанията в хижата, нито като дните, в които заедно с Чинк, най-добрият ни приятел, изкачвахме някой висок подвал, за да навлезем в непозната местност. Всъщност не се бяхме пристрастили към самите надбягвания, а към хазарта — залагането на конете. Но тази страст ние наричахме конни надбягвания.

Надбягванията никога не ни отдалечаваха един от друг — това можеха да сторят само хората; но дълго време те бяха наш близък, изискващ много внимание приятел. Така поне предпочитах да мисля. И аз, който се възмущавах от хората заради това, че могат всичко да разрушат, приемах този приятел — най-неверния, най-привлекателния, най-порочния и всепоглъщащия, защото дружбата с него можеше да бъде доходна. Но за да печелиш от конните състезания, трябва да им отдадеш цялото си време — нещо, което аз не можех да направя. Опитвах се да се оправдая в собствените си очи с мисълта, че трябва да ги опозная, защото пиша за тях, макар че накрая всички разкази на тази тема пропаднаха — оцеля само един, защото след като ми го върнали от редакцията, се забавил по пощата.

Започнах по-често да ходя на състезанията сам, те ме поглъщаха и увеличаха все повече и повече. При възможност ходех на двата хиподрома — в Отьой и Енгиен. За да залагам далновидно, трябваше да посветя на състезанията цялото си време, но и по този начин не можех да спечеля. Сметките си оставаха на книга. Подобни предвиждания човек може да вземе и от вестника.

В Отьой стипълчейзът се наблюдаваше най-добре от горните трибуни и човек трябваше бързо да изтичва по стъпалата, за да види как се проявява всеки кон, за да разбере защо конят, който е имал шанс да спечели, всъщност не спечелва, за да види по какъв точно начин

онова, което е очаквал да стане, накрая не става. Трябва да следиш ставките и колебанията в котирането пред старта на всеки кон, който проучваш; трябва да знаеш как го тренират, за да отгатнеш момента, когато хората, които са „вътрешни“, ще заложат на него. И в този случай той може да не спечели, но вече знаеш какви са шансовете му. Всичко това е трудна работа, но все пак хубаво беше да ходиш в Отъой в дните на конните състезания, поне в ония дни, когато можеш, за да видиш как великолепните бегачи честно премерват силите си. Вече познавах пистата като дланта на ръката си; освен това човек се сблъсква с много хора — жокеи, треньори, собственици на коне — опознава много коне и много неща.

Правилно залагах само за коне, които познавах, а понякога откривах коне, на които никой не възлагаше надежда с изключение на жокеите, които ги тренираха и яздеха. Залагах на тях, а те печелеха пробег след пробег. Накрая се отказах, защото бях започнал да пиля много време бях се пристрастил прекомерно, а освен това давах си сметка какво се върши в Енгиен и на другите хиподруми, където устройват състезания на писта. Бях доволен от себе си, че престанах да играя на конните състезания, но чувствавах празнота. По това време знаех, че всяко нещо, хубаво или лошо, оставя след себе си празнота. Но ако е било лошо, празнотата се запълва от само себе си. Ако е било добро, можеш да запълниш празнотата само с нещо по-добро. Внесох парите, отделени за конните състезания, към влога си, и ми стана леко и хубаво. В деня, когато се отказах от играта, се запътих към отвъдния бряг на Сена и срещнах приятеля си Майк Уорд в пътническото бюро при банката „Гаранти Тръст“, която в ония години беше на ъгъла на Рю-де-з-Италиен и Булевар-де-з-Италиен. Отидох там, за да внеса парите, които бях отделил за конните състезания, но не казах това никому. Не ги вписах по чековата си сметка, макар че знаех наизуст номера ѝ.

— Да обядваме — предложих на Майк.

— Добре, момче. Приемам. Но какво има? Няма ли да ходиш на хиподрума?

— Не.

Обядвахме на площад Лувоа в едно скромно, но хубаво бистро с чудесно бяло вино. На отсрещната страна на площада беше Националната библиотека.

— Не ходиш често на хиподрума? — обърнах се аз към Майк.

— Не. Не съм ходил отдавна.

— Защо престана да ходиш?

— Не знам — отвърна Майк. — Всъщност знам. Ако на някое зрелище трябва да залагаш пари, за да може да те развълнува, значи то не струва.

— Никога ли не ходиш?

— Само понякога. Когато има интересни състезания с действително добри коне.

Мажехме с пастет хубавия хляб, който поднасяха в бистрото, и отпивахме от бялото вино.

— А по-рано ходеше ли често, Майк?

— О, да.

— Открил ли си нещо по-интересно?

— Да. Велосипедните състезания.

— Наистина ли?

— Там няма защо да залагаш. Сам ще видиш.

— Конните състезания отнемат много време.

— Твърде много. Цялото ти време. Освен това публиката там не ми харесва.

— Аз се бях поувлякъл.

— Знам. Измъкна ли се, без да загубиш?

— Да.

— Сега е моментът да спреш — каза Майк.

— Спрях.

— Трудно е да се откажеш. Някой път ще те заведе на велосипедните състезания.

Колоезденето ме заинтересува — то беше нещо ново и до този момент почти неизвестно за мен. Но влечението не дойде изведнъж, а малко по малко. Колодрумът стана важно нещо в нашето ежедневие, след като първата част от живота ни в Париж свърши веднъж завинаги.

Но дълго време ние се чувствахме щастливи в стария квартал, където живеехме, не ходехме на хиподрума, залагахме само на собствения си живот и труда си, на художниците, които познавахме; не се опитвахме да живеем от хазарт и да назоваваме това с някакво друго име. Неведнъж започвах да пиша за колоезденето, но не успях да напиша разказ, който да е тъй хубав като самите състезания, били те на

колодрума, на откритата писта или шосейни. Искам да опиша Vélodrome d'Hiver в сумрака на късния следобед, полегатата дъсчена писта и свистенето на велосипедните гуми; как колоездачите напъргат всички сили и каква е тактиката им, когато се изкачват на завоя и след това се устремяват надолу, всеки един от тях сраснал с бегача; ще разкажа за вълшебството на demi-fond^[16], за рева на мотоциклетите с прикачени зад тях ролери, на които са седнали тренъорите с тежки предпазни шлемове на главите си и с внушителни кожени костюми, застанали така, че да засланят от насрещния вятър колоездачите, които носеха по-леки защитни шлемове и приведени ниско над вилките на бегачите, въртяха упорито педалите, предното колело „залепено“ за ролера, за да използват намаленото съпротивление на въздуха; за единоборствата между бегачите, които лакът до лакът и колело до колело се изкачваха и спускаха с главоломна скорост по крутата полудъга на овалната писта, докато единият от състезателите не издържи темпа, изостане от ролера и срещне плътната стена на въздушното съпротивление, от което до преди миг е имал заслон.

В състезанията имаше най-различни дисциплини. Спринтови серии с пореден старт или по двойки, когато двамата състезатели в продължение на дълги секунди балансират на велосипедите, за да принудят съперника да поведе, след това правят няколко бавни обиколки и накрая хвърлят всички сили във всепоглъщащия финиш, при който всяка тактика отпада и от значение е само скоростта. Имаше и отборни двучасови състезания, разнообразявани със спринтови серии, за да се запълни следобеда, поединични състезания по часовник, в които състезателят в продължение на час влиза в самотен двубой със стрелката на хронометъра, твърде опасните, но красиви стокилометрови състезания на полегатата дъсчена петстотинметрова писта на амфитеатъра Буфало — открития стадион в Монруж, където бегачите се състезаваха зад голямолитражни мотоциклети, а знаменитият белгийски шампион Линар, наричан Сиу заради индианския му профил, за да увеличи и без това шеметната скорост, преди финиша свеждаше глава и смучеше коняк от тръбичката, съединена с каучуковата грейка, която държеше под фланелката си; националните състезания по задмоторна езда на 660-метровата бетонна писта в Парк дю Пренс, недалеч от Отьой — най-коварната от всички писти, на която видяхме как големият състезател Ганè падна от

бегача си и макар че главата му беше защитена от шлема, черепът му изпраця като черупка на твърдо сварено яйце, което турист, излязъл на излет, счупва о камък. Трябва да опиша и необикновения свят на шестдневните състезания и невероятните моменти в шосейните пробези на планински терен. Единствен френският език може да изрази както трябва всички тези неща, защото всички термини са френски. Трудно е да се пише за тях на друг език. Оказа се, че Майк е прав — да се залага е безсмислено. Но това се отнася за други години от времето, прекарано в Париж.

---

[16] Задмоторно бягане. ↑

СУРОВАТА ШКОЛА НА ГЛАДА

Когато не си дояждаш в Париж, изгладняваш много, защото на витрините на пекарниците са изложени всевъзможни лакомства, а хората се хранят насядали по маси на самите тротоари, така че храната съблазнява окото ти и дразни обонянието ти. А при положение, че си се отказал от репортерството и пишеш неща, които никой в Америка не желае да издаде, а в къщи си обяснил, че си канен от някого на обед, най-добре е да отидеш в Люксембургската градина, защото през целия път от площада на Обсерваторията до улица Вожирар не виждаш и не подушваш нищо за ядене. И можеш да влезеш в Люксембургския музей, където картините стават по-ясни и по-красиви, защото ги възприемаш с изострени сетива от това, че се чувствуваш празен отвътре и стомахът ти стърже от глад. Когато гладувах, се научих да разбирам по-добре Сезан, започнах да се досещам как той е създавал пейзажите си. Често се питах дали и той не е бил гладен, когато е рисувал. Но решавах, че просто е забравял да се нахрани. Човек стига до такива нездрави прозрения, когато страда от безсъние или глад. По-късно реших, че Сезан е изпитвал глад, но от друго естество.

Излезеш ли от Люксембургския музей, можеш да тръгнеш надолу по тясната уличка Феру към площад Сен Сюлпис — там също няма кафенета или ресторанти, — само пейки и дървета на спокойното кръстовище. А също водоскок с лъвове и гълъби, които се разхождат по плочника и кацат по статуите на епископите. На северната страна на площада има църква и дюкянчета, които продават черковни одежди и религиозни потреби.

Ако отминеш площада и продължиш към реката, не можеш да не се натъкнеш на пекарниците и сладкарниците, на витрините с плодове, зеленчуци и вина. Но ако избираш особено внимателно пътя си, можеш да свърнеш надясно, да заобиколиш белезникавосивите каменни стени на храма, да се добереш до улица Одеон и след това надясно до книжарницата на Силвия Бийч, без да видиш много

витрини с изложени неща за ядене. На улица Одеон няма къде да се яде чак до площада, където са наредени три ресторанта.

Когато стигнеш до улица Одеон 12, гладът ти е вече притъпен, а възприятията — отново изострени. Фотографиите ти се струват различни и виждаш книги, които по-рано не си забелязвал.

— Отслабнал сте, Хемингуей — ще каже Силвия. — Храните ли се достатъчно?

— Разбира се.

— Какво ядохте на обед?

Тогава стомахът ще ме присвие и ще отвърна:

— Ще обядвам сега, като се върна в къщи.

— Сега, в три часа?

— Не знаех, че е толкова късно.

— Онази вечер Адриен каза, че иска да ви покани двамата с Хедли на вечеря. Помислихме да поканим и Фарг. Той ви е приятел, нали? Или Ларбѐ. Нали нямате нищо против? Знам, че той ви допада. Или някой друг, който ви е симпатичен. Ще кажете на Хедли, нали?

— Уверен съм, че тя ще приеме с удоволствие.

— Ще ѝ изпратя рпеу^[17]. И не се преуморявайте от работа сега, когато не се храните както трябва.

— Няма.

— А сега си вървете в къщи да не пропуснете обема.

— Ще ми го запазят.

— И не яжте студена храна. Трябва ви хубаво топло ядене.

— Да имам нещо по пощата?

— Едва ли. Все пак да видя.

Тя провери, намери една бележка, погледна ме радостно и отвори едно долапче на писалището си.

— Това е пристигнало, докато ме нямаше каза тя.

Опипах плика, стори ми се, че вътре има банкноти.

— От Бедеркоп е — каза Силвия.

— Сигурно е от „Квершнит“. Видяхте ли се с Ведеркоп?

— Не. Но той беше тук с Жорж. Ще ви потърси, не се тревожете. Сигурно е искал да ви плати предварително.

— В плика има шестстотин франка. Пише, че ще изпрати още.

— Много се радвам, че ми напомнихте да погледна. Ведеркоп е наистина много мил човек.

— Най-смешното е, че мои неща приемат единствено в Германия. Ведеркоп, а също „Франкфуртер цайтунг“.

— Смешно наистина. Но не се тревожете. Можете да пласирате разкази и при Форд — подразни ме тя.

По тридесет франка на страница. Примерно по един разказ всяко тримесечие в „Трансатлантик“. Ако разказите са по пет страници всеки, това прави сто и петдесет франка на тримесечие. Шестстотин франка годишно.

— Чуйте, Хемингуей, не мислете за това колко плащат за разказите ви сега. Важното е, че можете да ги пишете.

— Знам, че мога. Но никой не ги купува. Откакто напуснах журналистиката, не идват пари от никъде.

— Ще ви ги купят. Ето за един от тях вече взехте пари.

— Прощавайте, Силвия. Не трябваше да говоря за това.

— Няма за какво да ви прощавам. Можете да говорите винаги за тези неща или за каквото и да е друго. Не знаете ли, че писателите говорят единствено за трудностите си? Обещайте ми само, че няма да се тревожите и ще се храните както трябва.

— Обещавам.

— Тогава идете си в къщи и обядвайте.

Когато излязох на улица Одеон се почувствувах отвратен от себе си, задето се бях оплаквал. Това, което вършех, аз вършех по своя собствена воля, но не както трябва — държах се глупаво. Можех да си купя едно голямо парче хляб и да го изям, вместо да стоя гладен. Дори почувствувах вкуса на златистата препечена кора. Но в устата ти е сухо, когато няма нещо за пиене. Ах, ти, хленчецо същество, позираш пред себе си като свят мъченик. Отказа се от журналистиката по собствено желание. Имаш кредит и Силвия би ти заела пари. Малко ли пъти досега ти е помагала? Ще ти помогне и този път. А след това не ще закъснееш да приемеш и някой друг компромис. Гладът е полезен за здравето ти и картините изглеждат по-хубави на празен стомах. Но и яденето е хубаво нещо, а знаеш ли къде ще ядеш сега?

Ще ядеш в „Лип“ и не само ще ядеш, а и ще пиеш.

До „Лип“ беше близо и всички ония места, които отминавах и които стомахът ми забелязваше не по-бавно от очите и от носа ми, правеха пътя дотам още по-приятен. В la brasserie^[18] имаше малко хора и когато седнах на пейката до стената с огледалото и келнерът попита

желая ли бира, аз поисках *distingué* — голяма стъклена халба с форма на гърне, която събира един литър, — а също картофена салата.

Бирата беше много студена и чудесна за пиене. Картофите *rommes à l'huile* не бяха разварени, добре подправени и с превъзходен зехтин. Поръсих ги с черен пипер от мелничната и натопах залък хляб в зехтина. След първата дълга глътка бира започнах да ям и пия побавно. Когато *les rommes à l'huile* се свършиха, поръчах още една порция, а също *cervelas* — дебела наденичка, разцепена на две и залята със специален сос с горчица.

Обрах с хляб всичкия сос и масло от чинията, довърших бавно бирата, която не беше вече тъй студена, заръчах още една, този път половинка, и гледах как я наточват. Стори ми се по-студена от предишната и преполових чашата на една глътка.

Не се тревожа — казах си аз. Знаех, че разказите ми са добри и рано или късно ще намеря издател и в родината си. Когато се отказах от вестникарството, бях уверен, че разказите ми ще бъдат издавани. Но един след друг ми ги връщаха по пощата. Увереността ми идваше оттам, че Едуард О'Брайън бе включил разказа „Моят старец“ в сборника „Най-добри разкази през годината“ и ми бе посветил годишното издание на сборника. Засмях се и надигнах бирата. Този разказ не бе поместен в нито едно списание и О'Брайън бе нарушил всички свои правила, включвайки го в сборника. Отново се засмях и келнерът ме загледа. Беше ми смешно, защото на всичко отгоре О'Брайън беше написал името ми погрешно. Поместеният беше един от двата разказа, които ми бяха останали, след като всичко написано от мен се загуби, когато откраднах куфара на Хедли на лионската гара. Тя бе тръгнала за Лозана с всичките ми ръкописи — готвеше ми сюрприз, — за да мога да работя над тях, докато сме на почивка в планината. Бе сложила в папките оригиналните ръкописи заедно с машинописните преписи и всички копия. Разказът, за който става дума, се бе запазил, защото Линкълн Стивънс го бе изпратил на някой редактор, който след това го бе върнал. След като всичко друго бе изчезнало, разказът се завърна по пощата. Другият разказ, който ми остана, беше „У нас в Мичиган“, написан преди мис Стайн да ни досети в къщи. Въобще не го бях преписвал на машина, защото тя бе казала, че е *inaccrochable*. Останал бе да се търкаля в някое чекмедже.

И тъй, след като отпътувахме от Лозана и отидохме в Италия, аз показах разказа за конните състезания на О'Брайън — тих, свенлив човек, с бледо лице, бледосини очи и остра права коса, която сам подстригваше. Тогава той беше на пансион в един манастир над Рафало. Преживявах тежки дни, мислех, че не ще мога повече да пиша и му показах разказа, сякаш беше любопитна находка: с такова равнодушие можеш да покажеш станок на корабния компас, след като гемията ти е потънала по необясним начин, или да вдигнеш с ръка обувката заедно с протезата на крака си, който е бил ампутиран след катастрофа. Но когато О'Брайън прочете разказа, видях, че той е разстроен повече, отколкото се бях разстроил самият аз. Мислех, че човек може да се разстрои до такава степен само от смъртта на близък или от непоносима болка, докато не видях Хедли, която трябваше да ми обясни, че нещата са се изгубили. Отначало тя само плачеше и не можеше да ми каже какво е станало. Уверявах я, че каквото и да е, сигурно не е толкова лошо, че не трябва да се тревожи и всичко ще се оправи. Накрая тя ми каза. Не можех да повярвам, че е взела със себе си и копията, договорих се с един мой колега да изпраща дописки вместо мен — тогава изкарвах добри пари от кореспондентската работа — и взех влака за Париж. Оказа се, че е вярно, и добре си спомням как прекарах нощта, след като влязох в нашето жилище и се убедих в това. Но то беше вече минало, а Чинк ме бе научил никога да не говоря за загубеното, така, че помолих О'Брайън да не го приема тъй тежко. Казах му, че може би е от полза за мен това, че съм загубил първите си разкази; изобщо повторих думите, с които се обръщат към войниците след първото поражение. Казах му, че отново ще започна да пиша — знаех, че лъжа, но исках да го утеша.

Седнал в „Лип“, започнах да си припомням кога за първи път отново бях в състояние да пиша, след като загубих всичко. Това беше в Кортина д'Ампецо, където се върнах при Хедли след пролетната почивка, прекарана на ски, която трябваше да прекъсна, защото от вестника ме бяха командировали в Рейнската област и в Рур. Това беше една съвсем проста история, озаглавена „В неподходящ момент“ и аз не бях сложил истинския край, в който старецът се обесва. Пропуснал го бях нарочно, защото новите ми схващания бяха, че човек може да пропусне каквото пожелае, стига да знае пропуснатото, и че тогава

повествованието става по-силно и хората чувствуват нещо повече от онова, което разбират.

Добре, казах си аз, сега мога да пиша разкази, така че хората да не ги разбират. В това няма съмнение. И което е още по-безспорно — никой не търси тези разкази. Но хората ще ги разберат, тъй както започват да разбират картините. Нужно е само време и вяра в собствените сили.

Когато се налага да икономисваш от яденето, трябва да се самоконтролираш и да прогонваш мисълта за глада. Гладът е добра дисциплина и те учи на много нещо. И докато хората не разбират това, можеш да бъдеш сигурен, че си ги изпреварил. Сега имам голям аванс пред тях — помислих си аз, — защото не мога да си позволя да се храня по-редовно. Макар че не би било лошо, ако им позволя да ме догонят малко.

Знаех, че трябва да напиша роман. Но това ми се струваше непосилна задача, когато с много усилия се опитвах да набележа поне ония главни моменти, които съставят скелета на един роман. Трябваше да опитам по-дълги разкази, подобно на атлет, който се тренира за дълъг пробег. Когато бях писал романа, изчезнал след това заедно с откраднатия куфар на лионската гара, все още се опирах на лиричния полет на младостта, който е нетраен и измамен като самата младост. Разбрах, че вероятно е от полза за мен, че го бях загубил, но съзнавах и друго: че трябва да напиша нов роман. Но не исках да започвам, преди да е настъпил моментът, в който вътрешният подтик сам ще ме застави да пиша. Проклет да съм, ако напиша роман само защото трябва да се яде всеки ден. Ще го напиша тогава, когато стигна дотам, че не съм в състояние да се занимавам с друго нещо и нямам друг избор. Нека вътрешната потребност да го напиша нарасне. А междувременно ще направя един дълъг разказ за онова от нещата, което най-добре познавам.

Бях вече уредил сметката си, излязох, завих дясно и пресякох улица Рен, за да избегна изкушението да се отбия на чаша кафе в „Льо Маго“ и тръгнах по улица Бонапарт, най-късия път към дома.

Кое от нещата (ненаписани и неизгубени от мен) познавам най-добре? Кое е онова нещо, което наистина знам и към което най-малко мога да бъда равнодушен? Нямах място за избор. Можех да избирам само улиците, по които най-бързо да стигна в къщи, за да започна да

пиша. По улица Бонапарт стигнах до Гинеме, след това до д'Аса и поех по улица Нотр-Дам-де-Шан към кафене „Клозери‘де Лила“. Седнах в ъгъла, така че следобедната светлина да пада над рамото ми и започнах да пиша в бележника. Келнерът ми донесе крем-кафе и щом то изстина, отпих половината, оставих чашата на масата и продължих да пиша. Когато престанах, не ми се искаше да се разделям с реката — в преградения рибарник можех да гледам пъстървите, а спокойната водна повърхност леко се издуваше там, където течението биеше в мостовите подпори. Разказът беше за едно завръщане от войната, но за самата война в него не се говореше.

Нали реката ще бъде на мястото си на другата сутрин, ще влезе в разказа и тя, и цялата околност и всичко онова, което ще се случи. Пред мен има още много дни, през всеки един от тях ще правя това. Всичко останало е без значение. В джоба си имам пари от Германия, така че няма за какво да се грижа. Когато тези пари се свършат, ще се получат други. А сега ми е нужно само едно: да запазя главата си ясна и здрава до следващата сутрин, когато отново ще се заема за работа.

---

[17] Писмо по пневматична поща. ↑

[18] Пивницата. ↑

ФОРД МЕДОКС ФОРД И УЧЕНИКЪТ НА ДЯВОЛА

Когато живеехме над дъскорезницата на улица Нотр-Дам-де-Шан 113, най-близкото до нас хубаво кафене беше „Клозери де Лила“. То беше и едно от най-хубавите в Париж. Зимно време вътре беше топло, а напролет и през есента беше много приятно на масичките под сенчестите дървета от онази страна на площада, където е статуята на маршал Ney; обикновените четвъртити маси оставаха под брезентовите навеси на тротоара. Двама от келнерите бяха наши добри приятели. Хората от „Купола“ и „Ротонд“ никога не посещаваха „Лила“, Тук те не познаваха никого и никой не би се загледал в тях, когато влизат. В ония дни мнозина посещаваха кафенетата на ъгъла на булевардите Монпарнас и Распай, за да ги видят хората, и в известна степен тези кафенета осигуряваха същото мимолетно безсмъртие, както и светската хроника във вестниците.

На времето „Клозери де Лила“ е било средището на поетите и последният известен техен събрат и негов посетител беше Пол Фор, от който така и нищо не прочетох. Във всеки случай единственият поет, който изобщо съм виждал там, беше Блез Сандрар с деформираното си боксьорско лице и с празния си ръкав, пришит към рамото — той умееше да си свива цигара само с оцелялата си ръка. Беше добър събеседник, докато не се напиеше и неговите лъжи, поне на времето, биха по-интересни от разказите на мнозина, които казваха истината. Той беше единственият поет, който по онова време все още ходеше в „Лила“, но там го бях срещнал само веднъж. Повечето от посетителите бяха възрастни, брадати мъже с износени дрехи, които идваха с жените си или с любовниците си; някои от мъжете носеха на ревера си тънката червена лентичка на „Почетния легион“, други — не. Ние великодушно ги смятахме за учени — savants, и те седяха пред аперитивите си почти тъй дълго, колкото посетителите в още по-износени дрехи, които идваха с жените или любовниците си, поръчваха си крем-кафе и носеха лилавата розетка „Палми на

Академията“, която няма нищо общо с Френската академия и доколкото ни беше известно, означаваше, че те са преподаватели или училищни надзиратели.

Тези посетители правеха кафенето много уютно, защото те се интересуваха само един от друг, от аперитивите си, от питиетата си и от кафетата си, а също от вестниците и списанията, прикрепени към дървените рамки, и никой не ставаше обект на наблюдение.

В „Лила“ идваха и други хора от квартала и някои от тях носеха на ревера си лентата на „Военния кръст“, други — двуцветната жълто-зелена лентичка на „Военния медал“ и аз наблюдавах до каква степен те са се научили да се справят без загубените крайници, отбелязвах качеството на изкуствените им очи и доколко сполучливо са възстановени лицата им. Тежките пластични операции правят лицето лъскаво — то блести едва ли не с всички цветове на дъгата, като добре отъпкана ски писта и ние уважавахме тези посетители повече, отколкото *les savants* и учителите, макар че и те може би бяха ходили на война, само че не се бяха върнали осакатени.

В ония дни ние хранехме недоверие към хората, които не бяха ходили на война — впрочем никому не се доверявахме напълно — и според мнозина, Сандрар не трябваше да парадира толкова с това, че е еднорък. Доволен бях, че той се бе отбил в „Лила“ рано следобед, преди да са дошли редовните посетители.

Същата вечер седях на една масичка отвън пред „Лила“ и гледах как се мени светлината по дърветата и къщите, а на отсрещната страна на булеварда едрите товарни коне бавно теглят тежките коли. Зад мен от дясната ми страна вратата на кафенето се отвори и някой се приближи до моята маса.

— А, ето къде сте били! — каза той.

Беше Форд Медокс Форд, както той сам се назоваваше по онова време. Дишаше тежко през увисналите си боядисани мустаци и стоеше изправен като високо каче за биене на масло, поставено на колелца и облечено в елегантен костюм.

— Може ли да седна при вас? — запита той, сядайки, обърнал към булеварда очи, които бяха воднистосини под безцветните клепачи и вежди.

— Дадох години от живота си, за да колят тези бедни животни по безболезнен начин — каза той.

— Разказвали сте ми — прекъснах го аз.

— Имате грешка.

— Сигурен съм.

— Странно. През живота си не съм споменал никому думица за това.

— Ще пиете ли нещо?

Форд заръча шамбери-касис. Застаналият до масата келнер — слаб, висок, с коси, зализани настрана така, че да прикрият плешивото му теме, и с големи, старомодни драгунски мустаци, повтори поръчката.

— Не. Донесете ми *fine à l'eau*^[19] — каза Форд.

— *Fine à l'eau, monsieur* — потвърди поръчката келнерът.

Винаги съм избягвал да гледам Форд и съм сдържал дишането си, когато съм бил в една стая с него, но сега бяхме на открито и вятърът гонеше по тротоара окапалите листа в посока от мен към него, така че внимателно го погледнах, съжалих за това и отново извърнах глава към булеварда. Осветлението беше друго и аз бях пропуснал промяната. Отпих от чашата си, за да видя дали присъствието на Форд е развалило вкуса на питието, но то пак беше приятно.

— Много сте мрачен — каза той.

— Не съм.

— Мрачен сте. Трябва по-често да излизате. Отбих се при вас, за да ви покана на малките вечеринки, които устройваме в един приятел *Bal Musette*^[20] на улица Кардинал Льомоан близо до площад Контрескарп.

— Живях две години над същия салон, преди да дойдете в Париж последния път.

— Странно наистина. Сигурен ли сте?

— Да — потвърдих аз. — Сигурен съм. Собственикът имаше такси и когато трябваше да пътувам със самолет, той ме закарваше до летището; тръгнахме още по тъмно и преди да потеглим, спирахме за минутка при бара да изпием по чаша бяло вино.

— Не обичам да пътувам със самолет — каза Форд. — Елате с жена си в танцовия салон събота вечер. Ще бъде много весело. Ще ви начертая скица, за да можете да намерите мястото. Натъкнах се на него съвсем случайно.

— Намира се на улица Кардинал Льомоан 74 в приземния етаж — казах аз. — Живеех на третия етаж.

— Там няма номер — възрази Форд. — Но ще го намерите, ако знаете как да стигнете до площад Контрескарп.

Отпих още една глътка. Келнерът донесе поръчката на Форд, който му направи забележка:

— Не съм поръчвал коняк със сода — каза той внимателно, но строго. — Поръчах вермут шамбери-касис.

— Няма нищо, Жан — намесих се аз. — Конякът ще взема аз. Донеси на господина това, което сега поръчва.

— Това, което поръчах по-рано — поправи ме Форд.

В същия момент край нас по тротоара мина човек с изпито лице и с широка наметка. Той вървеше с една висока жена. Погледът му се спря за миг на нашата маса, след това той извърна очи и продължи да крачи по булеварда.

— Видяхте ли как го срязах? — каза Форд. — Видяхте ли?

— Не. Кого срязахте?

— Белок — каза Форд. — Добре го поставих на мястото му!

— Не видях — казах аз. — Защо го поставихте на мястото му?

— Защото така трябваше — по най-различни съображения. Изобщо не го поздравих.

Той беше безгранично щастлив. Не познавах Беклок и, струва ми се, той не ни беше забелязал. Изглеждаше замислен и бе погледнал към нас почти машинално. Стана ми неприятно, че Форд бе постъпил грубо с него: бидейки начинаещ в писателското поприще, изпитвах към Белок уважение като към писател от по-старото поколение. Сега такова отношение е трудно за разбиране, но в ония дни беше често явление.

Колко хубаво би било, ако Белок се бе спрял на нашата маса и аз се бях запознал с него, помислих си аз. Вечерта ми бе провалена след срещата с Форд и струваше ми се, че Белок би оправил положението.

— Защо пиете коняк? — запита ме Форд. — Не знаете ли, че това е пагубно за един млад писател? — Не пия често — отвърнах аз. Опитвах се да си спомня нещо, което Езра Паунд ми бе говорил за Форд — че не трябва никога да го нагрубявам и да помня, че той лъже само тогава, когато е много изморен, че е действително добър писател и е преживял големи семейни неприятности. Стараех се да мисля за

това, но ми беше трудно, защото на педя от себе си чувствах неприятното присъствие на Форд и се дразнях от тежката му сумтяща фигура. Но се стараех.

— Кажете ми, защо хората трябва да бъдат поставяни на мястото им — запитах аз. До този момент бях мислил, че това е нещо, което се случва само в романите на Уида. Никога не бях чел роман от Уида — дори в скиорските хижи в Швейцария, когато задуха влажният южен вятър, човек е прочел всичките си книги и трябва да се задоволява само с довоенните издания на Таухниц, забравени от предишните туристи. Но някакво шесто чувство ми подсказваше, че в нейните романи хората се поставят един друг на местата си.

— Един джентълмен — обясни Форд — винаги поставя на мястото му едно нищожество.

Бързо преглътнах коняка си.

— А ще постави ли на мястото му един простак? — запитах аз.

— Джентълменът не познава простаци.

— Тогава можеш да поставиш на мястото му само човек, който е от твоя кръг — продължих аз.

— Естествено.

— А как тогава ще се запознаеш с едно нищожество?

— В началото може да не си разбрал, че е нищожество, освен това някой може да не е бил, а после да е станал нищожество.

— Какво значи нищожество? — запитах аз. — Не е ли това човек, когото трябва да пребиеш от бой?

— Не обезателно — отвърна Форд.

— Езра джентълмен ли е? — запитах аз.

— Не, разбира се. Той е американец.

— Може ли един американец да бъде джентълмен?

— Джон Куин може би — уточни Форд. — Или някой от вашите посланици.

— Майрън Т. Херик?

— Възможно.

— Джентълмен ли е Хенри Джеймс?

— Почти.

— А вие джентълмен ли сте?

— Естествено. Бил съм на служба на негово величество.

— Много е сложно — казах аз. — А аз джентълмен ли съм?

— В никакъв случай — каза Форд.
 — Тогава защо пиете с мен?
 — Пия с вас като обещаващ млад писател. Като със събрат по перо.
 — Много мило от ваша страна — казах аз.
 — В Италия вероятно биха ви смятали за джентълмен — каза Форд великодушно.
 — Но не съм и нищожество.
 — Разбира се, не, мило момче. Кой е казал такова нещо?
 — Но може да стана — казах аз тъжно. — След като пия и въобще... Така стана с лорд Хари Хотспър у Тролъп. Кажете, беше ли Тролъп джентълмен?
 — Разбира се, че не.
 — Сигурен ли сте?
 — Може да се спори. Но според мен е ясно.
 — А джентълмен ли е Фийлдинг? Нали е бил съдия?
 — Формално погледнато, може би да.
 — Марлоу?
 — Не, разбира се.
 — Джон Дън?
 — Той е бил свещеник.
 — Колко интересно — казах аз.
 — Радвам се, че въпросът ви интересува. Преди да си тръгнете, ще пия с вас чаша коняк.

Когато Форд си отиде, беше се стъмнило. Отбих се до будката и купих последното издание на Paris-Sport с резултатите от конните състезания в Отъой и с програмата за утрешния ден в Енгиен. Келнерът Емил, който бе сменил Жан, се приближи до масата, за да види резултатите от последния пробег в Отъой. Един добър мой приятел, който рядко идваше в „Лила“, се отби на моята маса и в момента, когато поръча на Емил коняк, човекът с изпитото лице и с наметката заедно с високата жена отново минаха по тротоара. Погледът му се плъзна по масите, спря се за миг на нас и отмина надолу по улицата.

— Това е Илер Белок — казах аз на приятеля си. — Тук беше Форд и не го поздравя — постави го на мястото му.

— Не говори глупости — отвърна приятелят. Това е Алистър Кроли, поклонник на дявола, сатанист. Минава за най-злия човек на света.

— Извинявай — казах аз.

---

[19] Коняк с вода. ↑

[20] Танцов салон. ↑

КАК СЕ ЗАРОДИ НОВО ТЕЧЕНИЕ

Бележниците със сини корици, двата молива и острилката (джобното ножче твърде бързо изяжда молива), мраморните масички, свежото и всепречистващо ухание на ранната утрин, а също малко късмет — това бе всичко необходимо. За късмет носиш един кестен и заешка лапа в десния джоб. Козината на заешката лапа отдавна се е изтрила, от дългото носене костите и сухожилията са станали като полирани. Ноктите драскат подплатата на джоба ти и знаеш, че късметът е с теб.

В някои дни писането върви тъй добре, че виждаш пред себе си местността, крачиш между боровете, излизаш на просека, продължаваш по наклонили като излезеш на превала, виждаш възвишенията отвъд езерния ръкав. Случи ли се графитът на молива да се счупи във фуниеобразното отворстие на острилката, ще го избуташ с малкото острие на джобното ножче или ще подостриш молива с добре наточеното острие, а след това ще провреш ръка през пропитите от солена пот каиши на раницата, ще я метнеш на гръб, ще провреш другата ръка, за да нагласиш на рамо и втория ремък, и ще поемеш по пътеката надолу към езерото, усещайки боровите игли под мокасините и как товарът се намества на гърба ти.

Тогав изведнъж ще чуеш нечий глас:

— Привет, Хем. Опитваш се да пишеш в кафенето, а?

Разбираш, че късметът ти е изневерил и затваряш бележника. Случило ти се е най-неприятното. Ако можеш да се владееш, е по-добре, но по онова време аз не можех, така че казах;

— Не можеш ли да вървиш да пасеш, говедо такова!

— Ако си решил да бъдеш оригинален, това не значи, че трябва да обиждаш.

— Прибирай си дългия език и беж да те няма!

— Кафенето е за всички. И аз имам право да дойда тук, както и ти.

— Защо не отидеш в твоето — „Птит шомиер“, там ти е мястото.

— Боже мой! Няма ли да престанеш?

Настъпи ли този момент, добре е да си тръгнеш с надеждата, че той е влязъл случайно, че след него няма да нахълтат и други от същата пасмина. Можеше да се работи и в други добри кафенета, но те бяха далеч, освен това аз си бях в моето кафене. Неприятно ми беше да се чувствам изгонен от „Клозери де Лиля“. Трябваше или да се съпротивявам, или да отстъпя. Вероятно по-разумно е да отстъпя и да си отида, но вече съм започнал да се ядосвам, затова ще кажа:

— Слушай, псе като теб може и на друго място да си върти опашката. Защо си дошъл да разваляш въздуха на едно прилично кафене?

— Просто влязох да пия нещо. Какво лошо има в това?

— По нашия край ще ти дадат да пиеш, после ще счупят чашата.

— Какъв е този твой край? Изглежда очарователно място.

Той седи на съседната маса, висок и дебел младеж с очила. Поръчал си бира. Решавам да не му обръщам внимание и да продължа да пиша. И тъй не му обръщам внимание и написвам две изречения.

— Казах ти две думи, какво друго съм направил?

Продължавам и написвам още едно изречение. Когато разкажът ти е потръгнал, тъй си погълнат от него, че не можеш да го оставиш току-така.

— Изглежда, станал си толкова важен, че човек не може да говори с теб.

Написвам още едно изречение, стигам до нов ред и препрочитам написаното. Все още звучи добре. Започвам с нов ред и написвам първото изречение.

— Мислиш само за себе си и през ум не ти минава, че и другите могат да имат грижи.

Отдавна бях свикнал да слушам оплаквания. Открих, че мога да продължа да пиша — той не ми пречеше повече от всеки друг шум, във всеки случай по-малко от Езра, когато се учеше да свири на фагот.

— Представи си, че искаш да станеш писател, чувствуваш го с цялото си същество, а нищо не излиза.

Продължих да пиша, късметът отново бе при мен, разкажът напредваше.

— Представи си, че на времето този вътрешен подтик те е увлякъл като неудържим поток, а след това те е оставил ням и

мълчалив.

Това е по-добре, отколкото да си ням и шумен, помислих си аз, и продължих да пиша. Той се бе разгорещил и сипеше една след друга невероятни думи, които се сливаха в общ шум подобно на безпомощното скърцане на дъска, насилвана от зъбците на резачката.

— Ходихме в Гърция — чух го да казва по-нататък. Известно време не бях възприемал думите му — те стигаха до ушите ми като нечленоразделен шум. Бях написал намисленото, дори малко повече, и можех да продължа утре.

— Какво каза — ходили сте там или сте се изходили там?

— Не говори мръсотии — обиди се той. — Не искаш ли да ти разкажа какво стана по-нататък?

— Не — отвърнах аз. Затворих бележника и го сложих в джоба си.

— Не те ли интересува какво стана накрая?

— Не.

— Не те ли е грижа за живота и страданията на другите?

— За твоите, не.

— Отвратителен си.

— Да.

— Мислех, че ще ми помогнеш, Хем.

— С удоволствие бих те застрелял.

— Наистина ли?

— Не. Наказуемо е.

— Всичко бих направил за теб.

— Наистина ли?

— Разбира се.

— Тогава не се навирай в това кафене. Това е най-малкото, което можеш да направиш.

Станах, келнерът се приближи и аз платих.

— Може ли да те изпратя до дъскорезницата, Хем?

— Не може.

— Добре, ще се видим друг път.

— Не тук.

— Разбира се — каза той. — Нали обещах.

— Какво пишеш? — запитах го аз. Това бе грешка от моя страна.

— Старая се да напиша най-доброто, което мога. Както и ти. Но е толкова трудно.

— Не трябва да пишеш, ако не можеш. Защо хленчиш? Върви си в къщи! Намери си работа! Обеси се! Само недей да говориш. Никога не ще можеш да пишеш.

— Защо говориш така?

— Чувал ли си се как приказваш?

— Аз говоря за писане.

— Тогава по-добре да не говорим.

— Ти си наистина жесток — каза той. — Всички казват, че си жесток, безсърдечен и надменен. Винаги съм те защищавал. Но повече няма.

— Добре.

— Как можеш да си толкова жесток с хората?

— Не знам — казах аз. — Виж какво, ако не можеш да пишеш, защо не се заемеш с критика?

— Смяташ ли?

— Ще бъде много добре — уверих го аз. — Тогава ще можеш винаги да пишеш. И няма да се тревожиш от това, че нищо не излиза или че си „ням и мълчалив“. Ще бъдеш четен и уважаван.

— Смяташ ли, че мога да стана добър критик?

— Не знам колко добър. Но можеш да бъдеш критик. Винаги ще се намерят хора, които да ти помогнат, а ти ще помагаш на твоите хора.

— Какви мои хора?

— Тези, с които ходиш.

— А, те ли? Те си имат критици.

— Не е задължително да пишеш критики за книги — казах аз. — Има картини, пиеси, балет, кино...

— Както го разправяш, звучи примамливо, Хем. Много ти благодаря. Това е много увлекателно. Освен това в него има и творчество.

— Струва ми се, че на творчеството отдават прекомерно значение. В края на краищата бог сътворил света за някакви си шест дни, а на седмия си починал.

— Разбира се, нищо не ми пречи същевременно да се занимавам и с творческо писане.

— Абсолютно нищо. Освен това в своите критики може да си поставиш недостижимо високи изисквания.

— Ще бъдат високи. Можеш да не се съмняваш в това.

— Не се съмнявам.

Той беше вече критик, аз го запитах не иска ли да пием по чаша чай и той прие.

— Хем — започна той и аз повече не се съмнявах, че пред мен стои критик, защото, когато разговарят с теб, критиците поставят името ти не в края на изречението, а в началото, — трябва да ти кажа, че твоята работа ми се вижда малко суховата.

— Неприятно — казах аз.

— Хем, много е оголена, много е постна.

— Това е лошо.

— Хем, много е суха, много е оголена, много е постна, много е жилеста.

Виновно опипах заешката лапа в джоба си.

— Ще се опитам да я поугоя.

— Но внимавай, не я искам затлъстяла.

— Хал — започнах аз, опитвайки се да подражавам на критиците, — винаги ще се старая да избягвам това.

— Радвам се, че си казваме нещата открито — каза той мъжки.

— Ще запомниш ли да не идваш тук, когато работя?

— Естествено, Хем. Разбира се. Отсега нататък ще си ходя в моето кафене.

— Ти си много добър.

— Опитвам се да бъда — каза той.

Би било интересно и поучително, ако от този младеж бе излязло известен критик. Но това не стана, макар че известно време аз много се надявах.

Не мислех, че на другия ден отново ще дойде, но не исках да рискувам, затова реших един ден да не ходя в „Клозери“. Така че на следното утро се събудих рано, изварих гумените биберони и бутилките, приготвих млечната смес, напълних бутилките, дадох една на Бъмби и седнах да работя на масата, на която се хранехме, докато всички още спяха с изключение на него, нашия котарак Ф. Пъс, и мен. Ние двамата умеехме да мълчим, разбирахме се и можах да работя по-добре от всеки друг път. В ония дни човек можеше да мине без каквото

и да било, дори без заешката лапа, но все пак приятно беше да я
чувствуващ в джоба си.

В „КУПОЛА“ С ПАСЕН

Вечерта беше чудесна и след като бях работил напрегнато цял ден, излязох от нашето жилище над дъскорезницата, прекосих двора със складираните трупи, затворих вратата, тръгнах по улицата, влязох през задната врата в пекарницата, където миришеше така хубаво на пресен хляб, минах, покрай пещите и излязох на булевард Монпарнас. Лампите в хлебопекарницата бяха запалени, навън се здрачаваше, аз тръгнах по улицата, която започваше да тъмнее, и спрях пред откритата тераса на ресторанта „Тулузкия негр“, където салфетките на червени и бели квадрати бяха поставени в дървените пръстени и подредени на лавицата, ни чакаха да дойдем на вечеря. Прочетох менюто, отпечатано на циклостил с лилаво мастило, и видях, че за plat du jour^[21] е обявено cassoulet^[22]. Щом го прочетох, почувствувах глад.

Собственикът, господин, Лавин, ме запитва как върви работата ми и аз отговорих, че върви много добре. Той каза, че рано преди обед ме видял да работя на терасата на „Клозери де Лила“, но не ме заговорил, защото съм изглеждал много зает.

— Имахте вид на човек, който е сам в джунглите — каза той.

— Когато работя, ставам сляп като кърт.

— Но не бяхте ли в джунглите, господине?

— Не, в гъсталака — казах аз.

Продължих нагоре по улицата, заглеждах се във витрините и се радвах на пролетната вечер и на минувачите. В трите големи кафенета седяха хора, които познавах само по лице, и други, с които бях говорил. Но вечер, когато запалваха лампите, наоколо винаги имаше и много по-симпатични непознати — двойки, забързани нанякъде да пият заедно, да ядат заедно, а след това да спят заедно. Хората в големите кафенета може би вършеха същото, а може би просто седяха, пиеха, приказваха и обичаха само да бъдат виждани от другите. Непознатите, които ми се нравеха, ходеха в големите кафенета, защото там се загубваха сред другите, никой не ги забелязваше и те можеха да се чувствуват сами и заедно. По онова време големите кафенета бяха

при това евтини, предлагаха хубава бира, цените на аперитивите не бяха много високи и винаги ясно написани на порцелановите блюда, с които ги поднасяха.

Ето какви здрави, но не особено оригинални мисли ми се въртяха в главата тази вечер и аз се чувствавах извънредно добродетелен, защото бях работил усилено цял ден, въпреки че непрекъснато се изкушавах да отида на конните състезания. В ония дни не можех да си позволя да ходя на хиподрума, макар че там човек можеше да спечели пари, ако следи внимателно какво става. Тогава още не бе известен методът за анализ на слюнката и другите способности за установяване дали конете са изкуствено стимулирани, така че допингите се използваха широко. Но да разчиташ на конете, получили допинг, да разбереш кои точно са те по поведението им още в загона и да залагаш последните си франкове, като се осланяш на наблюдения, граничещи с интуиция — това са неща, които едва ли биха помогнали на един млад човек с жена и дете да напредне в поприще като писателското, където трябва да хвърлиш всичките си сили и време.

Въпреки скромните ни изисквания, парите не ни стигаха и аз продължавах с дребните икономии — казвах на жена си, че съм канен на обед, разхождах се час-два в Люксембургската градина, а после разказвах с какви вкусни неща са ме гощавали. Ако не обядваш, когато си на двадесет и пет години и по натура си в тежка категория, гладът става нетърпим. Но в същото време той изостря всичките ти възприятия и аз забелязвах, че мнозина от хората, които описвам, имат вълчи апетит, обичат добре да похапнат и все търсят повод да пийнат.

В ресторанта „Тулузкият негр“ пиехме хубаво каорско вино, поръчвахме четвъртинка, половинка или цяла гарафа и обикновено го доливахме с около една трета вода. В къщи, над дъскорезницата, имахме корсиканско вино, което се отличаваше с високия си градус и с ниската си цена. То беше истинско корсиканско вино и дори да го разредиш наполовина с вода, пак си оставаше вино. В ония години в Париж можеше да се преживява съвсем евтино, а ако от време на време не обядваш и никога не си купуваш нови дрехи, оставаха пари и за някои удоволствия.

Мигом напуснах „Селект“, щом зърнах, че там е седнал Харолд Стърнс — знаех, че той ще ме заприказва за коне, а аз простодушено вярвах в добродетелното си решение да се откажа веднъж завинаги от

тези животни. Вървах тази вечер преизпълнен от съзнание за собствената се нравственост, отминах редовните посетители, които всяка вечер киснеха в „Ротонд“, и преодолял порока и стадното чувство, прекосих булеварда към кафене „Купола“. И то беше препълнено, но там седяха хора, прекарвали деня си в труд. Имаше жени-модели, които бяха работили, художници, които се бяха трудили до здрач, писатели, които за зло или добро бяха привършили дневната си работа, а също пияници и чудаци — някои от тях познавах, други приемах като фигури, придаващи колорит на заведението.

Прекосих и седнах на масата на Пасен, който беше с две сестри — негови модели. Пасен ми бе направил знак с ръка, докато стоях на тротоара откъм улица Делаамбр, и се чудех дали да се отбия да пия нещо, или не. Пасен беше много добър художник и беше пиян — здравата пиян, — напил се бе умишлено и бе запазил яснотата на мисълта си. Двете сестри-модели бяха млади и хубави. Едната — много тъмна, дребна и с чудесно тяло — изглеждаше порочна и измамно крехка. Другата имаше детински глупав вид, но беше много хубава с нетрайната си детска красота. Не бе тъй хубаво сложена като сестра си, но онази пролет изобщо не видях тяло като това на тъмнокосата.

— Добрата сестра и лошата сестра — каза Пасен. — Имам пари. Какво ще пиеш?

— Une demi-blonde^[23] — заръчах аз на келнера.

— Пий уиски! Имам пари.

— Обичам бира.

— Ако наистина обичаш бира, щеше да бъдеш в „Лип“. Навярно работиш.

— Да.

— Върви ли?

— Смятам, че да.

— Добре. Радвам се. И все още всичко ти се услажда?

— Да.

— На колко си години?

— Двайсет и пет.

— Искаш ли да спиш с нея? — Той погледна към тъмнокосата сестра и се усмихна. — Ще ѝ направиш услуга.

— Предполагам, че днес ти си ѝ услужил достатъчно.

Тя ми се усмихна с полуразтворени устни.

— Той е лош — каза тя. — Но е мил.

— Можеш да я заведеш в ателието.

— Престанете с това свинство — намеси се светлокосата.

— Кой те пита, та се обаждаш! — пресече я Пасен.

— Никой. Исках да се обадя и се обадох.

— Нека се чувстваме свободно — каза Пасен. — Тук сме се събрали един сериозен млад писател, един доброжелателен и мъдър стар художник и две хубави млади момичета, пред които е животът.

Продължихме да седим, момичетата отпиваха от чашите си. Пасен изпи още един коняк, а аз си допих бирата, но никой не се чувствуваше свободно освен Пасен. Тъмнокосото момиче непрекъснато се въртеше и позираше, извърщаше главата си в профил, така че светлината да падне върху чистите линии на лицето ѝ, неутежнени от излишна плът и ми показваше гърдите си, изпънали черния пуловер. Косата ѝ беше късо подстригана, гладка и черна като на ориенталка.

— Цял ден си позирала — обърна се към нея Пасен. — Непременно ли държиш да демонстрираш пуловера си в кафенето?

— Приятно ми е каза тя.

— Приличаш на кукла от остров Ява — каза той.

— Но не и в очите — отвърна тя. — Не е толкова просто.

— Приличаш на бедна извратена малка роурее^[24].

— Може би — каза тя. — Но жива, а ти не можеш да се похвалиш със същото.

— Ще видим.

— Добре — каза тя. — Обичам доказателствата.

— Смятам, че днес не ти липсваха.

— О, това ли — каза тя и се извърна така, че на лицето ѝ паднаха последните отблясъци на вечерната светлина. — Беше възбуден просто от работата си. Влюбен е в платната си — обърна се тя към мен. — Вечно работи над някаква мръсотия.

— Искаш да те рисувам, да ти плащам, да спя с теб, да бъда трезвен, а още и да съм влюбен в теб — отвърна ѝ Пасен. — Бедна кукличка.

— Вие ме харесвате, нали monsieur? — запита ме тя.

— Много.

— Но сте прекалено едър — каза тя тъжно.

— В леглото всички са еднакви.

— Не е вярно — намеси се сестра й. — Но този разговор ми омръзна вече.

— Чуй — започна Пасен, — ако смяташ, че съм влюбен в маслените бои, утре ще те рисувам с акварел.

— Кога ще вечеряме? — запита сестра й. — И къде?

— Ще вечеряте ли с нас? — запита тъмнокосата.

— Не. Ще вечерям с моята *légitime*^[25]. — Така казваха на времето. Сега казват *regulière*^[26].

— Трябва ли да тръгвате?

— Трябва и искам.

— Тогава върви — каза Пасен. — И гледай да не се влюбиш в пишещата машина.

— В такъв случай ще започна да пиша с молив.

— Утре акварел! — обясни той. — Добре, деца мои. Ще пия още една чаша, след това отиваме да вечеряме, където вие кажете.

— Във „Викинга“ — реши чернокосата.

— И аз искам там — подкрепи я сестра й.

— Добре — съгласи се Пасен. — Довиждане, *jeune homme*. Приятни сънища.

— И на теб.

— Те не ми дават да спя — каза той. — Никога не спя.

— Тази вечер спете.

— След като сме били при викингите? — Той се засмя с килната назад шапка. Приличаше по-скоро на тип от Бродуей от края на миналото столетие, отколкото на способен художник, какъвто всъщност беше, и по-късно, след като се обеси, приятно ми беше да си го спомням такъв, какъвто бе тази вечер в „Купола“. Казват, че във всички нас са скрити семената на онова, което ще направим, и винаги ми се е струвало, че у хората, които знаят да се шегуват в живота, семената са покрити с по-добра пръст и са наторени с по-силен тор.

---

[21] Специалитет за деня. ↑

[22] Гъше и свинско месо с фасул, задушено в пръстено гърне. ↑

[23] Една малка халба от светлата. ↑

[24] Кукла. ↑

[25] Законна. ↑

[26] Постоянна. ↑

ЕЗРА ПАУНД И НЕГОВИЯТ „BEL ESPIRIT“

Езра Паунд винаги беше добър приятел и винаги услужваше на хората. Студиото, в което той живееше с жена си Дороти, на улица Нотр-Дам-де-Шан, беше толкова бедно, колкото студиото на Гертруд Стайн беше богато. Но в него имаше много светлина, имаше печка и картини от японски художници, познати на Езра. В родината си всички те бяха благородници и носеха дълги коси. Когато се покланяха, лъскавите им черни кичури падаха напред. Тези хора ми правеха силно впечатление, но картините им не ми харесваха. Не ги разбирах, а от друга страна, в тях нямаше тайна и когато ги разбирах, не ми заговорваха. Неприятно, но какво можех да направя?

Харесвах много картините на Дороти и смятах, че Дороти е много красива и чудесно сложена. Харесвах също главата на Езра, изработена от Годие-Бржеска, и всичките фотографии от работите на този скулптор, които Езра бе подредил в отделен албум за него и понякога ми показваше. Езра харесваше също картините на Пикабия, но според мен те бяха без стойност. Не ми се нравеха и картините на Уиндъм Луис, които Езра много ценеше. Той харесваше работите на своите приятели, което е красиво като израз на лоялно приятелско чувство, но е пагубно за верността на преценката никога не спорехме, защото аз не си отварях устата за неща, които не харесвам. Смятах, че ако човек харесва онова, което приятелите му пишат или рисуват, той е като ония хора, които обичат семействата си, и не е красиво да ги упрекваш за това. Понякога трябва да изтърпиш твърде много, за да почнеш да се отнасяш критично към семейството си или към семейството на жена ти, но с посредствените художници нещата са по-прости, защото, за разлика от твоите близки, те не могат да ти направят нищо лошо и не могат да те настъпят на болното място. Достатъчно е да не гледаш картините им. А дори когато си се научил да не виждаш близките си, да не ги слушаш какво приказват и да не отговаряш на писмата им, те имат много начини да ти причинят неприятности. В сравнение с мен Езра беше по-добър с хората и се отнасяше към тях

по-християнски. Той пишеше тъй съвършено, когато му се отдаваше да налучка верния си тон, беше тъй искрен в заблудите си и тъй влюбен в грешките си, така добър към другите, че винаги го смятаха за нещо като светец. Наистина, беше сприхав, но може би такива са били и мнозина от светиите.

Езра искаше да го науча да се боксира и един късен следобед, когато тренирахме в неговото студио, видях за първи път Уиндъм Луис. Езра беше още начинаещ в бокса, чувствавах се неудобно да го тренирам пред погледа на човек, който е негов познат, и се постарях да го покажа откъм най-добрата му страна. Но нищо не излизаше, защото той владееше фехтовка и трудно можех да го приуча към ляв гард — карах го да свикне при ляв прав да придвижва напред левия си крак, а след това да прибира десния така, че стъпалото да остане успоредно със стъпалото на левия. Това, разбира се, са елементарните стъпки. Никога не успях да го науча на ляво кроше, дори правилното положение на дясната му ръка оставаше за него въпрос на далечното бъдеще.

Уиндъм Луис носеше широкопола черна шапка като типичен обитател на Латинския квартал и бе облечен като герой от „Бохеми“. Имаше лице, което ми напомняше на жаба, не булфрог^[27], а обикновена жаба, и Париж беше твърде голяма локва за него. В ония години смятахме, че всеки писател или художник може да носи такива дрехи, каквито има; хората на изкуството нямаха никакво отличително облекло; Луис обаче бе възпроизвел с най-голяма точност костюма на художниците отпреди войната. На човек му ставаше неудобно да го погледне, а той презрително наблюдаваше как отбягвах левите прави на Езра или ги парирах с дясната ръкавица.

Исках да прекратим тренировката, но Луис настояваше да продължим и аз разбрах, че той, след като няма понятие от това, което става, се надява да види как Езра ще пострада. Разбира се, нищо такова не се случи. Изобщо не контрирах, само карах Езра да пристъпя към мен с ляв прав, от време на време с десен, след това обявих края на тренировката, облях се с вода от каната, разтрих се с кърпата и облякох фланелката си.

Взехме нещо за пиене и аз слушах как Езра и Луис говорят за техни познати в Лондон и Париж. Наблюдавах Луис внимателно, но незабелязано, с крайчеца на окото си, както при бокса, и реших, че

никога не съм виждал човек с такава неприятна външност. При някои хора злината е видна тъй, както при състезателен кон личи чистокръвната порода. Те притежават достойнството на твърд шанкър. Но Луис не беше демоничен — той просто изглеждаше отвратителен.

По пътя към дома се замислих на какво ми напомня той и през главата ми минаха различни неща. Повечето бяха медицински термини с изключение на кирлив... а това не е дума за пред хора. Опитвах се да си го представя как изглеждаше, за да анализирам отделните черти на лицето му, но можех да възстановя само очите. Когато ги видях за първи път под черната периферия на шапката, те бяха очите на несполучил изнасилван.

— Днес се запознах с най-неприятния човек, който съм виждал някога — казах на жена си.

— Тети, не ми говори за него. Моля ти се, недей. Сега ще вечеряме.

Около една седмица по-късно срещнах мис Стайн, казах ѝ, че съм се запознал с Уиндъм Луис, и я запитах дали го знае.

— Наричам го гъсеница-листомерка — каза тя. — Пристига от Лондон, вижда някоя хубава картина, вади от джоба си молив и ако си нямаш работа, стой и го гледай как ѝ взема мерките с палец върху молива. Оглежда я, измерва всичко и вижда точно как е направена. След това се връща в Лондон, прави същото, но излиза различно. Защото не е разбрал главното.

Оттогава и аз започнах да го наричам мислено гъсеница-листомерка. Това беше по-меко и по-християнско прозвище от онова, което сам му бях измислил. По-късно се опитах да не го гледам с неприязън и да се сприятеля с него — така правех с почти всички приятели на Езра, след като той ми помогнеше да ги разбера. Но разказвам как го възприех, когато го видях за първи път в студиото на Езра.

Езра беше най-отзивчивият и най-безкористният писател, който съм срещал. Той помагаше на поетите, художниците, скулпторите и писателите, в които вярваше, и беше готов да помогне на всеки, който е в беда, независимо дали вярва в него, или не. Тревожеше се за всеки и когато се запознах с него, той се тревожеше най-много за Т. С. Елиът, който (както ми съобщи Езра) бил принуден да работи в една лондонска банка и за писане му оставало съвсем недостатъчно време,

при това най-неподходящите часове. Заедно с мис Натали Барни — богатата американка и меценат на изкуствата — той учреди един фонд, наречен Bel Espirit^[28]. На времето мис Барни бе дружила с Реми дьо Гурман, който бе живял в Париж много преди мен, и бе имала салон с жур-фикс и градина с миниатюрен гръцки храм. Мнозина американки и французойки, разполагащи с достатъчно пари, поддържаха салони и още в началото те ми направиха силно впечатление (като места, които трябва да избягвам), но доколкото знам, единствена мис Барни имаше в градината си миниатюрен гръцки храм.

Езра ми показва брошура за Bel Espirit — мис Барни му бе разрешила да използва за емблема миниатюрния гръцки храм. Идеята на Bel Espirit беше всички да даваме вноски от припечеленото в общ фонд за мистър Елиът, за да може той да напусне банката и да има пари да пише поезия. Идеята ми се стори добра и Езра смяташе, че след като измъкнем Елиът от банката, ще продължим в същия дух, докато оправим положението на всеки.

Аз обърках малко нещата, защото, вместо да казвам мистър Елиът, казвах майор Елиът — нарочно го бърках с майор Дъглас, икономист, от чийто идеи Езра беше във възторг. Но Езра беше разбрал, че дълбоко в сърцето си съм предан на делото, че преливам от Bel Espirit, макар че се дразнеше, когато събирах от приятелите си пари, за да измъкнем майор Елиът от банката, и все се намираше някой да запита какво търси един майор в банка и ако са го уволнили в запаса, не са ли му отпуснали пенсия или поне някаква помощ.

В такива случаи обяснявах на моите приятели, че не е там работата. Или в теб има Bel Espirit, или няма. Ако има, участвуй в подписката да измъкнем майора от банката. Ако няма — толкова по-зле. Не разбираш ли какво означава миниатюрата на гръцкия храм? Не разбираш! Така си и мислех. Толкова по-зле, приятелю. Дръж си парите. Не ги щем.

Като член на Bel Espirit аз участвах активно в тази кампания и в тези дни заветната ми мечта беше да видя как майорът с енергична походка излиза от банката като свободен човек. Не си спомням как Bel Espirit накрая се провали, но мисля, че има нещо общо с издаването на поемата „Пустош“, за която майорът получи премията на списание „Дайъл“, а скоро след това някаква дама с благородническа титла пожела да финансира Елиът да издава списание (той го нарече

„Критерион“) и ние с Езра нямаше защо повече да се тревожим за него. Предполагам, че миниатюрният гръцки храм още си стои в градината. Винаги съм изпитвал огорчение при мисълта, че не можахме да измъкнем майора от банката само с Bel Espirit; в мечтите си го виждах как излиза и отива да се засели в миниатюрния гръцки храм, как Езра може би ще ме вземе със себе си и ние ще му отидем на гости да го увенчаем с лавров венец. Знаех къде можех да отида с колелото да накърша малко лаври.

При това можехме да си го увенчаваме винаги, когато той се почувствува самотен или когато Езра прегледа ръкописа и печатарските коректури на някоя голяма поема като „Пустош“, Цялата работа (както и много други) се оказа пагубна за морала ми, защото парите, които бях събрал за измъкването на майора от банката, взех със себе си в Енгиен и заложих на коне, на които бяха дали допинг. В два пробега стимулираните коне, на които бях заложил, оставиха зад себе си нестимулираните или недостатъчно стимулирани животни. Имаше само едно изключение — в един от пробезите нашият избраник бе получил такава доза допинг, че преди старта хвърли от седлото жокея, понесе се по манежа; премина целия паркур и без жокей на гърба си прелетя над всички препятствия с такива красиви скокове, каквито човек прави понякога насън. Накрая го уловиха, жокеят го възседна, той все пак взе участие в състезанието и се нареди на почетно място в класирането, както казват на френските хиподруми, но не спечели призово място.

Щях да бъда много по-щастлив, ако тези проиграни пари бяха отишли за Bel Espirit, който вече не съществуваше. По се утешавах с мисълта, че с печалбите от останалите залози бих могъл да внеса в Bel Espirit значително повече, отколкото бях възнамерявал първоначално.

---

[27] Едра североамериканска жаба (англ.). ↑

[28] Буквално — блестящ ум. ↑

ТВЪРДЕ НЕОЧАКВАНА РАЗВРЪЗКА

Познанството с Гертруд Стайн свърши твърде неочаквано. Двата бяхме станали много добри приятели и аз ѝ оказвах не една услуга — разделих дългата ѝ книга на части, за да започне да излиза като подлистник в списанието на Форд, помагах да се препише ръкописа ѝ на машина, преглеждах коректурите и така се сближихме дори повече, отколкото ми се искаше. Няма особено бъдеще за мъжете, които дружат с жени-таланти, макар че това може да бъде доста приятно, докато не е взело обрат към по-добро или по-лошо, а приятелството с една действително амбициозна „пищеща жена“ е обикновено още по-безперспективно. Веднъж, когато трябваше да се извинявам, че отдавна не съм се отбивал на улица Флерю 27, и се оправдах с това, че не съм знаел дали ще заваря мис Стайн в дома ѝ, тя ми каза:

— Хемингуей, къщата е на твое разположение. Трябва ли да ти обяснявам това? Казвам ти го съвсем сериозно. Идвай когато искаш, прислужницата (тя я назова по име, но вече не го помня) ще има грижата за теб и докато ме чакаш, ще се чувствуваш като у дома си.

Не злоупотребявах с тази покана, но понякога се отбивах, момичето ми поднасяше нещо за пиене, аз гледах картините и след известно време, ако мис Стайн не се завърнеше, благодарях, оставях ѝ бележка и си отивах. Мис Стайн и нейната приятелка се готвеха да заминат на юг с колата на мис Стайн и тя ме покани да я посетя преди обед в деня на отпътуването, за да се сбогуваме. Беше ни поканила двамата с Хедли да я навестим след известно време, като отседнем в хотел, но ние с Хедли имахме други планове и искахме да ходим на други места. Естествено, такива неща не се говорят: казваш, че се надяваш да отидеш, а след това нещо ти попречва. Вече бях усвоил някои от похватите за отклоняване на покани. Това ми се налагаше. Много по-късно Пикасо ми каза, че винаги приемал поканите на богатите, защото това им доставяло удоволствие, а после не отивал и

обяснявал, че нещо му се е случило. Но това нямаше нищо общо с мис Стайн — той имаше предвид други хора.

Беше чудесен пролетен ден и аз поех от Обсерваторията към Люксембургския дворец. Дивите кестени цъфтяха, по насипаните с камъчета алеи играеха много деца, гувернантките им седяха по пейките, а аз гледах дивите гълъби по дърветата и чувах гугукането на други, които не можех да видя.

Момичето отвори вратата, преди да съм позвънил, и ме покани да вляза и почакам. Мис Стайн щяла да слезе всеки момент. Още не беше обед, но момичето ми наля чаша ракия, сложи я в ръката ми и весело намигна. Безцветният спирт приятно опари езика ми и преди да успея да преглътна, чух някой да говори на мис Стайн така, както изобщо не бях чувал някой да говори някому — такива думи не бях чувал никога и никъде.

След това до мен достигна гласът на мис Стайн, смирен и умоляващ:

— Недей, маценце. Недей. Моля ти се, недей. Ще направя каквото искаш, маценце, само недей. Моля ти се, маценце, моля ти се, недей.

Глътнах ракията, оставих чашата на масата и тръгнах към вратата. Момичето ми се закани с пръст и прошепна:

— Не си отивайте. Ей сега ще слезе.

— Трябва да си вървя — казах аз, стараейки се да не слушам, но там горе продължаваха и единственият начин да не чувам беше да се измъкна. Говореха отворителни неща, а отговорите бяха още по-отворителни.

В двора казах на момичето:

— Моля ви, кажете, че съм влязъл в двора и съм ви срещнал. Не съм имал време да чакам, защото един мой приятел се е разболял. Кажете й добър път от мен. И че ще се обадя с писмо.

— *C'est entendu, monsieur*^[29]. Колко-жалко, че не можете да почакате.

— Да — съгласих се аз. — Колко жалко.

Ето как се свършиха нещата за мен — по твърде глупав начин, — макар че продължих да изпълнявам дребни поръчения, посещавах къщата, когато беше необходимо, довеждах хората, с които тя искаше да се срещне, и очаквах уволнение в качеството си на приятел заедно с

повечето от другите ѝ приятели, когато положението се измени и на нашето място дойдоха нови приятели. Тъжно беше да се гледат бездарните нови картини, накачени редом с истински хубавите картини от по-рано, но това вече нямаше значение. Поне за мен. Тя се скара почти с всички, които бяхме привързани към нея, освен с Хуан Гри, а с него не можеше да се скара, защото той умря. Мисля, че всичко това би му било безразлично, защото отдавна всичко му бе станало безразлично и това личеше в картините му.

Накрая тя се скара дори с новите си приятели, но ние вече не се интересувахме от това. Тя заприлича на римски император, което е много хубаво, ако имаш слабост към жени, които приличат на римски императори.

Но Пикасо я бе нарисувал и аз я помнех такава, каквато беше в ония дни, когато приличаше на селянка от Фриули.

По-късно всички или почти всички се сдобриха с нея, за да не кажат за тях, че важничат и се смятат за вечно прави. Сдобрих се и аз, но старото приятелство го нямаше — такова нещо не можех да приема нито по сърце, нито по разум. Най-лошото е, когато разумът ти отхвърля всяка помисъл за приятелство. Но всъщност нещата бяха по-сложни.

---

[29] Разбрано, господине. ↑

БЕЛАЗАНИЯТ ОТ СМЪРТТА

През оня следобед, когато се запознах у Езра с поета Ърнест Уолш, той беше с две момичета с дълги визонени палта, а пред къщата бе паркирана дългата и блестяща лимузина на хотел „Клеридж“ с шофьор в ливрея. Двете момичета бяха русокоси и бяха пътували в същия кораб с Уолш. Параходът бе пристигнал предния ден и Уолш ги бе довел на гости у Езра.

Уолш беше тъмнокос, съсредоточен, стопроцентов ирландец, с поетична външност и ясно носеше печата на смъртта като филмов герой, за който още в началото на филма знаеш, че ще умре. Той говореше с Езра, а аз — с момичетата, които ме запитаха дали съм чел поемите на мистър Уолш. Признах, че не съм, едната от тях разтвори една зелена книжка на списанието „Поезия“, издавано от Хариет Монро, и ми показа стихове на Уолш.

— Плащат му по хиляда и двеста долара на парче — каза тя.

— За всяко отделно стихотворение — поясни другата.

Спомних си, че в същото това списание в най-добрия случай ми плащаха по дванадесет долара на страница.

— Той е сигурно много голям поет — казах аз.

— Получава повече от Еди Гетс — съобщи ми първата.

— Да не забравите — каза по-високата.

— Как може да забравя? — отвърнах аз и отново се ръкувах с двете.

Не след дълго чух Езра да казва за Уолш, че някакви поклоннички на поезията и на младите поети, белязани от смъртта, му платили сметката в „Клеридж“, а след това, че получил материална помощ от друг източник и се готвел да основе едно тримесечно списание, което щял да издава с още някой.

По едно време американското литературно списание „Дайъл“, издавано от Скофийлд Тайър, присъждаше годишна премия за литературно майсторство, струва ми се, от хиляда долара. В ония години това бяха много пари за който и да е писател-професионалист,

да не говорим за престижа, и вече неколцина бяха получили награда, разбира се, всичките заслужено. А в тогавашна Европа двама души можеха да преживяват добре с пет долара на ден и дори и да пътуват.

Говореше се, че новосъздаденото тримесечно списание (Уолш беше единият от двамата членове на редакционната колегия) ще даде значителна парична награда на ония от сътрудниците, чиито произведения се преценят като най-добри, след като първите четири книжки излязат от печат.

Трудно е да се каже дали това бяха клюки, слухове или тайна, която някой бе доверил някому. Нека приемем, че зад всичко това не е имало зъл умисъл. Безспорно бе едно — съредакторът на Уолш беше въвн от всякакви подозрения.

Един ден, скоро след като бях дочул за въпросната премия, Уолш ме покани на обед в най-хубавия и най-скъп ресторант близо до булевард Сен Мишел и след стридите — скъпи, плоски *magrennes* с бакърен оттенък, а не тумбестите, евтин *portugaises*, с които бяхме свикнали, — и след бутилката „Пуйи-фюисе“ той изкусно насочи разговора към тази тема. Буквално ме обработваше, тъй както бе обработвал за свои съучастнички двете момичета от пасажерското стадо на борда — разбира се, ако те му бяха съучастнички и ако наистина ги беше обработвал — и когато ме запитва дали искам още една дузина от плоските стриди, както той ги наричаше, аз приех с удоволствие. Пред мен той не се стараеше да изглежда белязан от печата на близката смърт и това ме облекчаваше. Той знаеше, че на мен ми е известно, че е болен от туберкулоза, не от оная, с която хората позират, а от другата, от която тогава се умираше; а също, доколко е напреднала болестта му; поради това той не си даде труда да прави представления с пристъпи от кашлица и аз му бях благодарен, защото бяхме на масата. Помислих си дали не яде плоски стриди, тъй както проститутките в Канзас сити, които са белязани от смъртта и още от много други неща, винаги настояваха да поглъщат спермата, която смятаха за най-доброто лекарство срещу туберкулоза, но не го запитах. Заех се с втората дузина стриди; вземах ги, както бяха положени върху натрошения лед в сребърното блюдо, след това наблюдавах как невероятно нежните им кафеникави ръбчета реагират и се сгърчват, когато изстисквам върху тях лимонов сок, отделях месото от раковината и внимателно го сдъвквах.

— Езра е голям, много голям поет — каза Уолш и ме погледна с тъмните си очи на поет.

— Да — съгласих се аз. — И прекрасен човек. — Благороден — каза Уолш. — Наистина благороден.

Известно време ядохме и пихме в мълчание, за да почетем благородството на Езра. Стана ми мъчно, че Езра не е с нас. И той като мен не можеше да си позволи да заръчва стриди.

Джойс е голям писател — каза Уолш. Много, много голям.

— Голям — казах аз. — И добър приятел.

Бяхме се сприятелили с него в ония чудесни години от живота му. Когато бе завършил „Одисей“ и още не бе започнал да работи над онова, което дълго време си остана с названието „в процес на разработка“. Замислих се за Джойс и си спомних много неща.

— Съжалявам, че е тъй зле с очите — каза Уолш.

— И той съжалява — уверих го аз.

— Това е трагедията на нашето време — съобщи ми Уолш.

— Всеки си има нещо не наред — казах аз, стараяйки се да придам по-оптимистичен тон на обета.

— Вие нямате. — Той пусна в ход целия си чар, след това сложи на лицето си печата на смъртта.

— Искате да кажете, че не нося печата на смъртта? — не се стърпях аз.

— Не. Вие носите печата на Живота, с главно „Ж“.

— Ще мине време — ще видим — казах аз.

Той поиска хубав кървав бифтек и аз заръчах две порции турнедо със сос беарнез. Реших, че маслото ще му бъде от полза.

— Какво ще кажете за червено вино? — предложи той.

Пристигна le sommelier^[30] и аз поръчах „Шатоньоф дю пап“. Можех после да се разходя по кейовете, за да изтрезнея. А той нека се наспи или да прави каквото ще. Всеки е свободен да се разпорежда със себе си и с виното, с което се е налял, мина ми през ума.

Решителният момент настъпи, когато довършихме бифтеците, пържените картофи и две трети от бутилката „Шантоньоф дю пап“, което съвсем не е вино за през деня.

— Няма смисъл да го усукваме — каза той. — Знаете, че ще получите нашата премия, нали?

— Така ли? — казах аз. — Защо?

— Вие ще я получите — каза той и започна да говори за написаното от мен, а аз престанах да слушам.

Винаги ми е било неприятно да ме гледат очи в очи и да ме хвалят. Гледах го, гледах лицето му, на което бе сложен печата на обречените да умрат, и си мислех: „Обработваш ме, искаш да ми направиш впечатление с твоята туберкулоза. Виждам съм цял батальон в праха на шосето, всеки трети човек беше обречен на смърт и дори на по-лошо, а на лицата им нямаше специален отпечатък — само прах. А ти искаш да правиш впечатление с това твое изражение; търгуваш с туберкулозата си. Кокетираш. Стига си изкарвал наяве туберкулозата си. Който кокетирал с туберкулозата, от туберкулоза умира.“ Но смъртта не кокетирала с него. Тя действително беше близка.

— Не мисля, че заслужавам наградата, Ърнест — доставих си аз удоволствието да го назова със своето собствено име, което ненавиждах. — Освен това, Ърнест, няма да е етично, Ърнест.

— Не е ли странно, че сме съименници?

— Да, Ърнест — казах аз. — И трябва да бъдем достойни за това име. Разбираш ме, нали, Ърнест?

— Да, Ърнест — каза той, погледна ме с разбиране и ми поднесе пълна доза от тъжния си ирландски чар.

След това аз винаги му услужвах, на него и на списанието му, и когато той започна да получава кръвоизливи и напусна Париж, помоли ме да прочета коректурите от набора на следващия брой, защото печатарите не знаеха английски, и аз изпълних молбата му. Веднъж получи кръвохрак в мое присъствие — нямаше никакъв фалш, разбрах, че наистина скоро ще умре, и затова в ония трудни за мен години изпитвах удоволствие да бъда особено мил с него, тъй както изпитвах удоволствие да го наричам Ърнест. Освен това аз уважавах жената, която издаваше списанието заедно с него, и се възхищавах от нея. Тя не ми бе обещавала никаква премия. Искаше само да направи хубаво списание и да плаща добре на сътрудниците си.

Един ден, много по-късно, срещнах Джойс да върви сам по булевард Сен Жермен — беше ходил на едно дневно представление. Той обичаше да слуша актьорите, макар че не можеше да ги вижда. Покани ме да прием нещо заедно, отидохме в „Дьо Маго“ и поръчахме сухо вино херес, макар че според ония, които пишат за Джойс, той пиел само бели швейцарски вина.

— Какво ще кажеш за Уолш? — запита Джойс.

— По-рано беше жив негодник, сега е мъртъв негодник — това е разликата.

— Обеща ли ти премията? — осведоми се Джойс.

— Да.

— Така си и мислех — каза Джойс.

— И на теб ли обеща?

— Да — каза Джойс. След това запита:

— Как мислиш, дали я е обещал и на Паунд?

— Не знам.

— По-добре да не го питаме — каза той.

Не говорихме повече за това. Разказах на Джойс как за първи път видях Уолш в студиото на Езра заедно с двете момичета с дългите кожени палта и той много се смя.

---

[30] Метрдотел по вината. ↑

ЕВЪН ШИПМЪН В „ЛИЛА“

След като открих библиотеката на Силвия Биич прочетох целия Тургенев, всичко преведено на английски от Гогол, Толстой в превод на Констанс Гарнет и английските издания на Чехов. В Торонто, още преди да дойдем в Париж, бях чувал, Катрин Мансфилд пише хубави разкази, дори много хубави разкази, но да я четеш човек след Чехов е все едно да слуша старателно измислените истории на една още млада жена с психика на стара мома, след като е чул разказите на умен и опитен лекар, който при това умее да пише хубаво и просто. Мансфилд беше като разводнено вино. В такъв случай е по-добре да пиеш вода. Чехов нямаше нищо общо с водата, като изключим кристалната му яснота. Някои от разказите му бяха просто репортерство. Но други бяха направо изумителни.

В Достоевски откривах неща, които са невероятни и които не можех да повярвам, но и някои други — толкова правдиви, че докато ги четеш, чувствуваш как се променяш: слабостта и безумието, пороът и светостта, лудостта на хазарта ставаха тъй реални, както бяха реални пейзажите и пътищата на Тургенев; придвижването на войските, театърът на бойните действия, офицерите, войниците и сраженията у Толстой. В сравнение с Толстой описанията на Стивън Крейн на гражданската война в Америка изглеждаха като измислица на малчуган с болна фантазия, който никога не е виждал война, а само е чел разкази за битки и подвизи и е виждал фотографиите на Бради^[31], както и аз на времето в къщата на дядо ми. Докато не прочетох Chartreuse de Parme^[32] от Стендал, никъде освен у Толстой не срещнах такова описание на войната; но чудесното повествование на Стендал за Ватерло представлява случаен епизод в романа, който съдържа не малко скучни страници. Да откриеш този нов свят на книгите и да имаш време да четеш в такъв град като Париж, където можеш чудесно да живееш и работиш, колкото и да си беден, е все едно да откриеш несметно съкровище. Това съкровище можехме да вземем със себе си и когато пътувахме, а също и в швейцарските и италианските планини,

където ходехме, преди да открием Шрунс във високата долина във Форарлберг в Австрия; книгите бяха винаги с нас, така че денем можехме да живеем в новия свят на снеговете, горите и ледниците с техните зимни загадки или в хотел „Таубе“ в планинското село, а нощем — в другия чудесен свят, който ни даваха руските писатели. Отначало руските, а след това и другите. Но дълго време само руските.

Спомням си как веднъж, когато с Езра се прибирахме от игра на тенис на булевард Араго и той ме покани да пием по чаша в неговото студио, аз го запитах какво мисли за Достоевски.

— Да ти кажа правото, Хем — рече Езра — не съм чел нищо от тия руси.

Това беше честен отговор и въобще Езра винаги разговаряше честно с мен, но ми стана болно, защото той беше човекът, когото обичах и на чието мнение като критик тогава се осланях почти безусловно, човекът, вярващ в *le mot juste* — единствената и най-вярна дума, която може да се употреби в дадения случай, — човекът, който ме бе научил да не се доверявам на прилагателните, както трябваше по-късно да се науча да не се доверявам на някои хора при известни стечения на обстоятелствата; и аз исках да го разбера какво мисли за този, който почти никога не налучкваше *le mot juste* и въпреки това на моменти правеше образите си тъй живи, както почти никой друг.

— Дръж се за французите — каза Езра. От тях има много да учиш.

— Знам — казах аз. — Навсякъде имам много да уча.

По-късно, след като излязох от студиото на Езра, поех по улицата към дъскорезницата. Високите фасади се проточваха като тунел, в чийто край се открояваха оголените дървета на булевард Сен Мишел и фасадата на танцовия салон Бюлие. Отворих вратата, минах край пряснонарязаните дъски, затегнах ракетата за тенис в пресата и я оставих до стълбището към горния етаж на тъй наречения *ravillon*. Подвикнах към горните стаи, но в къщи нямаше никой.

— Мадам излезе, също *la bonne*^[33] и бебето — каза ми жената на собственика на дъскорезницата. Тя беше жена с тежък характер, твърде пълна и с медночервена коса. Благодарих ѝ.

— Потърси ви един млад човек — добави тя.

Направи ми впечатление, че каза *jeune homme* вместо *monsieur*.

— Щял да ви чака в „Лила“.

— Много благодаря — казах аз. — Ако мадам се върне, моля, обяснете й, че съм в „Ли́ла“.

— Тя излезе с познати — каза хазайката, повдигна полите на лилавия си пенъор и се понесе на високите си токове към своите владения, оставяйки вратата отворена.

Тръгнах по улицата между високите къщи с мръснобели стени, покрити с петна и следи от дъждовната вода, свърнах надясно по слънчевото кръстовище и влязох в полумрака на „Ли́ла“, нашарен от слънчеви лъчи.

Не видях никакъв познат, излязох на терасата и намерих Евън Шипмън, който ме чакаше. Той беше добър поет, а освен това разбираше и обичаше конете, литературата и живописата. Той се изправи и аз го видях — висок, бледен и слаб, с измърсена бяла риза с разнищена яка, старателно завързана връзка, износен и смачкан сив костюм, с ръце, които бяха станали черни като косата му, с мръсни нокти и с милата си свенлива усмивка — той не разтваряше уста, за да не се видят лошите му зъби.

— Радвам се, че те виждам, Хем — каза той.

— Как си, Евън — запитах го аз.

— Малко обезкуражен. Но мисля, че ще надмина Мазепа. А ти добре ли си?

— Мисля, че да. Бяхме на тенис с Езра, затова не си ме намерил — отвърнах аз.

— Езра добре ли е?

— Съвсем добре.

— Много се радвам. Знаеш ли, Хем, струва ми се, че не съм симпатичен на жената на твоя хазаин. Не искаше да ме пусне горе да те почакам.

— Ще поговоря с нея — казах аз.

— Няма нужда. Винаги мога да почакам тук. На слънце е много приятно, нали?

— Вече е есен — казах аз. — Струва ми се, че си леко облечен.

— Още не е много студено вечерно време — като за Евън. — Но ще започна да си нося пардесюто.

— Знаеш ли го къде е?

— Не. Но е на сигурно място.

— Откъде знаеш?

— В джоба съм оставил една поема. — Той се засмя сърдечно, стараяйки се да не показва зъбите си. — Пий едно уиски с мен, моля те, Хем.

— Добре.

— Жан! — Евън стана и извика келнера. — Две уиски, ако обичаш.

Жан донесе бутилката, сифона, чашите и две десетфранкови чинийки за подложки. Той не си послужи с мензурката, наля щедро в чашите и ги напълни до три четвърти. Келнерът обичаше Евън, който често ходеше да му помага в неговата градина в Монруж, отвъд Порт д'Орлеан, когато Жан имаше почивен ден.

— Не се увличай — каза Евън на високия, възрастен келнер.

— Това са две уиски, не е ли така? — възрази Жан.

Доляхме вода и Евън каза:

— Внимавай как ще започнеш, Хем. — Ако прием умно, ще имаме за по-дълго време.

— Никак не мислиш за себе си — казах аз.

— Напротив, Хем. Но нека говорим за нещо друго.

На терасата нямаше никой друг освен нас. И двамата се чувствувахме приятно сгрени от уискито, макар че аз бях по-добре облечен за хладното есенно време, отколкото Евън, защото носех вълнена фланела отдолу, след това риза и върху ризата син вълнен пуловер като на френските моряци.

— Все си мисля за Достоевски — казах аз. — Как може да пише толкова лошо, толкова невероятно лошо и така силно да те грабва?

— Едва ли се дължи на превода — каза Евън. — Нейният превод^[34] на Толстой е много добър.

— Знам. Още помня колко пъти съм се опитвал да прочета „Война и мир“, докато попаднах на превода на Констанс Гарнет.

— Все пак казват, че можел да бъде още по-добър. И аз тъй мисля, макар и да не знам руски; но на нас двамата ни е ясно какво нещо е преводът. Така или иначе, това е удивителен роман, най-големият роман според мен, и можеш да го препрочиташ безброй пъти.

— Да — съгласих се аз. — Но не можеш да препрочиташ Достоевски. Когато останахме без книги в Шрунс, носех със себе си „Престъпление и наказание“ и не можах да я прочета повторно, макар че няхаме нищо за четене. Започнах да чета австрийските вестници и

да уча немски, докато накрая намерихме някакъв роман на Тролп, издание на Таухниц.

— Бог да поживи Таухниц — каза Евън.

Уискито вече не обгаряше езика — бяхме му добавили малко вода и сега то беше само хубаво и силно.

— Достоевски е бил пропаднал тип, Хем — продължи Евън. — И е най-добър, когато пише за пропаднали типове и за светци. Неговите светци са великолепни. Много е жалко, че човек не може да го препрочете.

— Ще започна отново „Братя Карамазови“. Може би вината е била в мен.

Някои страници, ще можеш да препрочетеш. Повечето дори. Но ще започнеш да се ядосваш, независимо от това, че произведението е наистина голямо.

— Добре, че сме могли да я прочетем поне един път, а може би ще излезе и по-добър превод.

— Не мисли, че по-добрият превод ще ти помогне, Хем.

— Няма. Ще се опитам да я възприема непосредствено, тогава тя ти действа, без да съзнаваш, и колкото повече четеш, толкова повече неща оценяваш.

— Присъединявам се към теб; но не към това, което каза, а към уискито на Жан.

— Жан ще има неприятности — казах аз.

— Той вече има.

— Защо?

— Заведението минава в други ръце — обясни Евън. — Новите собственици искат да привлекат клиенти с повече пари и ще направят тук американски бар. Келнерите ще бъдат с бели сака, Хем, и са предупредени, че ще трябва да си обръснат мустаците.

— Андре и Жан без мустаци? Това би било жестоко.

— Жестоко е, но ще го сторят.

— Жан е носил мустаци цял живот. Неговите са драгунски мустаци. Служил е в кавалерийски полк.

— Ще трябва да ги обръсне.

Допих чашата си.

— Още едно уиски, monsieur? — запита Жан. — Едно уиски, monsieur Шипмън?

Тежките му увиснали мустаци бяха неделима част от неговото изпито, добро лице, а плешивото му теме лъщеше под кичурите коса, зализани така, че да го прикрият.

— Недей, Жан — предупредих го аз. — Не рискувай.

— Няма никакъв риск — обясни той полугласно — само една голяма бъркотия. Мнозина напускат. Entendu, messieurs^[35] — каза той високо, влезе в кафенето и се върна с бутилката уиски, две големи чаши, две десетфранкови чинийки с позлатени ръбове и газирана вода.

— Недей, Жан — обадох се аз.

Той постави чашите върху блюдцата, напълни ги почти догоре и отнесе обратно полупразната бутилка. Евън и аз доляхме чашите с газирана вода.

— Добре, че Достоевски не е познавал Жан — каза Евън. — Щеше да умре от пиене.

— Какво ще правим с това?

— Ще го изпием — каза Евън. — В знак на протест. Активен протест.

В понеделник сутринта, когато пристигнах в „Лила“, за да работя, Андре ми поднесе *bovril* — чаша говежди бульон. Той беше нисък, рус и мястото над горната му устна, където по-рано бяха четинестите му мустаци, стоеше оголено като на свещеник. Той носеше бяло сако като американски барман.

— Къде е Жан?

— Ще се върне утре.

— Как е той?

— За него беше по-трудно да се примири. През цялата война е служил в тежката кавалерия. Получил е военния кръст и военния орден.

— Не знаех, че е бил ранен толкова тежко.

— Не е за това. Бил е ранен, разбира се, но той има другия орден. За храброст.

— Кажи му, че съм питал за него.

— Непременно — каза Андре. — Дано все пак се примири.

— Предай му поздрави и от мистър Шипмън.

— Мистър Шипмън е с него — осведоми ме Андре. — Работят заедно в градината му.

[31] Американски фотограф, известен със снимките си на Линкълн и на сцени от гражданската война. ↑

[32] Пармският манастир. ↑

[33] Бавачката. ↑

[34] Преводачът на Констанс Гарнет. ↑

[35] Разбрано, господа. ↑

АГЕНТ НА САТАНАТА

Последното, което Езра ми каза, преди да напусне улица Нотр-Дам-де-Шан и да отпътува за Рапало, беше:

— Хем, искам от теб да пазиш това бурканче с опиум и да го дадеш на Дънинг само в случай на критична нужда.

То беше големичко бурканче от колдкрем и когато отвъртях похлупачето, видях нещо тъмно и лепкаво с мирис на зле пречистен опиум. По думите на Езра, той го бил купил от един индийски вожд на Авеню де л'Опера, близо до Булвар де-з-Италиен и заплатил за него много скъпо. Аз реших, че този опиум е купен от стария бар „Дупката в стената“ — известно свърталище на дезертъори и спекуланти с наркотици по време на Първата световна война и след нея. Барът „Дупката в стената“ беше дълго, тясно заведение, не по-широко от тунел, и с червено боядисана фасада на Рю де-з-Италиен. На времето заведението имало таен заден изход, свързан с подземните галерии на градската канализация, по който, казват, можело да се стигне до катакомбите. Дънинг — става дума за поета Ралф Чивър Дънинг — пушеше опиум и забравяше да яде. Започнеше ли да пуши много, пиеше само мляко; освен това той пиеше в терцини, поради което Езра много милееше за него и намираше големи достойнства в поезията му. Той живееше в същия вътрешен двор, към който гледаше студиото на Езра, и няколко седмици преди да напусне Париж. Езра изпрати да ме извикат. Защото Дънинг бил на смъртно легло.

„Дънинг умира — пиеше в бележката си Езра. — Моля те, ела незабавно.“

Дънинг лежеше на постелята, слаб като скелет, и ако беше на път да умре, това щеше да бъде вероятно от глад. Успях да убедя Езра, че малцина са ония, които могат да умрат с изящно-поетични фрази на уста, че не знам някой да е умрял, говорейки в терцини, и се съмнявам дали самият Данте би могъл да постигне това. Езра каза, че Дънинг не говорел в терцини, а аз отвърнах, че може би така ми се е дочуло, защото спях, когато дойдоха да ме извикат, и сега бях още сънен. След

като прекарахме нощта край Дънинг в очакване на последния му час, оставихме нещата в ръцете на един лекар и Дънинг бе отведен в частна клиника за лечение на опиомани. Езра даде гаранция, че лечението ще бъде заплатено, и убеди, не помня вече колцина любители на поезията, да помогнат на Дънинг. На мен възложи само в случай на критично положение да му дам опиума. Това бе свещено поръчение за мен — то идваше от Езра и аз се надявах, че ще се окажа достоен за неговото доверие и ще съумея да преценя момента на критичното положение. Този момент настъпи в една неделна сутрин: в двора на дъскорезницата се яви портиерката на Езра и се провикна нагоре към отворения прозорец, до който аз проучвах програмата на конните състезания: „Monsieur Dunning est monté sur le toit et refuse catégoriquement de descendre.“^[36]

След като Дънинг се бе качил на покрива на студиото и категорично отказваше да слезе, моментът ми се стори действително критичен: намерих бурканчето с опиум и тръгнах по улицата заедно с портиерката, дребна суетлива женица, силно развълнувана от създалото се положение.

— Господинът има това, което е необходимо? — запита ме тя.

— Точно тъй — уверих я аз. — Всичко ще мине добре.

— Monsieur Паунд има грижата за всичко — каза тя. — Той е самата доброта.

— Наистина — съгласих се аз. — Всеки ден си мисля за него.

— Нека се надяваме, че господин Дънинг ще бъде разумен.

— Имам онова, което му е необходимо — уверих я аз.

Когато влязохме във вътрешния двор, портиерката каза:

— Той слезе.

— Сигурно е разбрал, че идвам — обясних аз.

Изкачих се по външната стълба, която водеше към стаята на Дънинг, и почуках. Той отвори вратата. Беше тъй слаб, че изглеждаше необикновено висок.

— Езра ми заръча да ви предам това — започнах аз и му подадох бурканчето. — Каза ми, че знаете какво има вътре.

Той взе бурканчето, отвори го и погледна. След това го хвърли срещу мен. То ме удари в гърдите или по рамото — не помня — и се затъркаля надолу по стълбите.

— Мръсник — изруга той. — Копеле!

— Езра каза, че може да ви потрябва — възразих аз.

В отговор той метна върху ми една бутилка за мляко.

— Уверен ли сте, че нямате нужда от него? — запитах аз.

Той захвърли още една млечна бутилка. Докато отстъпвах, друга бутилка ме удари в гърба. След това вратата се хлопна.

Аз вдигнах бурканчето, което беше само леко пропукало, и го сложих в джоба си.

— Изглежда, че подаръкът на monsieur Паунд не му е нужен — споделих аз с портиерката.

— Може би сега ще се успокои — отвърна тя.

— Може да си има свое лекарство — предположих аз.

— Бедният господин Дънинг — каза тя.

Любителите на поезията, които Езра бе събрал, накрая пак се притекоха на помощ на Дънинг. А от моята намеса и тази на портиерката нищо не излезе. Пропукалото бурканче, което уж съдържаше опиум, увих в пергамент и скрих в единия от старите си ботуши за езда. Когато след няколко години двамата с Евън Шипмън пренасяхме моите вещи от жилището ми, ботушите се оказаха на мястото си, но бурканчето го нямаше. Не знам защо Дънинг ме бе замерял с млечни бутилки; може би не бе забравил моя скептицизъм в нощта на първото му умиране, а може би инстинктивно не можеше да ме търпи. Но добре си спомням в какъв възторг изпадна Евън Шипмън, когато чу от мен думите: „Monsieur Dunning est monté sur le toit et refuse catégoriquement de descendre“ Той сметна, че в тях има нещо символично. Не знам. Може би Дънинг ме бе взел за агент на сатаната или на полицията. Зная само, че Езра желаше да послужи на Дънинг, тъй както служваше на толкова много хора, и винаги ми се искаше да вярвам, че Дънинг е действително такъв добър поет, за какъвто го смята Езра. Не знам дали поетите могат така точно да замерят с млечни бутилки. Във всеки случай Езра, макар че беше много голям поет, играеше добре тенис. Евън Шипмън, който също беше много добър поет и се отнасяше с пълно безразличие към това, дали стиховете му ще се отпечатаат, или не, беше на мнение, че тази тайна не трябва да се разгадава.

— В нашия живот трябва да има повече истински тайни, Хем — каза той веднъж. — Изцяло лишеният от амбиции писател и истински хубавите непубликувани стихове са нещата, които най-много липсват

на нашето време. Разбира се, има и такъв проблем, като грижата за насъщния.

---

[36] Господин Дънинг се е качил на покрива и категорично откова да слезе. ↑

СКОТ ФИЦДЖЕРАЛД

Талантът му беше тъй естествен като шарките от прашец по крилата на пеперуда. Едно време той не разбираше това, както не го разбира и пеперудата, и не забеляза кога прашецът се изтри и шарките избледняха. По-късно той разбра, че е с повредени крила, разбра как те са устроени и се научи да мисли, но не можеше вече да лети, защото любовта към полета беше изчезнала и той можеше само да си спомня как непринудено бе летял по-рано.

Когато се запознах със Скот Фицджералд, случи се нещо много странно. С него винаги ставаха странни неща, но това никога не можах да забравя. Той влезе в бар „Динго“ на улица Делаамбр, където аз седях с някакви пропаднали типове, представи се сам и представи своя спътник — висок, приятен човек, знаменития бейзболист Дънк Чаплин. Не бях следил бейзболните мачове в Принстън^[37] и никога не бях чувал за Дънк Чаплин, но той се държеше мило, беше спокоен и приветлив и ми се понрави много повече от Скот.

Самият Скот имаше момчешки вид и лицето му беше по-скоро миловидно, отколкото красиво. Много светла, вълниста коса, високо чело, възбуден, но приветлив поглед и нежна ирландска уста с дълги устни — уста, която би прилягала повече на хубаво момиче. Брадичката му беше добре оформена, имаше хубаво изваяни уши и почти безупречно правилен нос, недеформиран от удари. Едва ли щеше да бъде тъй миловиден, ако не беше свежият му цвят, тъй светлорусата коса и формата на устата. Тази уста те безпокоеше, докато не го опознаеш по-отблизо, а тогава започваше да те безпокои още повече.

Отдавна бях любопитен да го видя; тоя ден бях работил усилено, и ето ти приятна изненада — пред мен бяха Скот Фицджералд и известният Дънк Чаплин, за когото никога не бях чувал, но който сега беше мой приятел. Скот говореше непрекъснато и тъй като ме караше да се чувствам неудобно — говореше само за написаното от мен и колко хубаво било то, — вместо да слушам, седях и го разглеждах

внимателно. Тогава всички смятахме, че да те хвалят в очите е липса на всякакъв такт. Скот поръча шампанско и той, Дънк Чаплин и аз го изпихме, струва ми се, заедно с неколцина от пропадналите типове. Дънк и аз не слушахме особено внимателно речта на Скот — той наистина произнасяше реч — и аз продължих да го наблюдавам. Беше с деликатно телосложение и не изглеждаше много здрав, а лицето му бе малко подпухнало. Костюмът от Брукс брадърс^[38] му стоеше добре, той носеше бяла риза с добре прилегнала яка и гвардейска връзка^[39]. Мина ми през ум да го предупредя за връзката, защото в Париж имаше доста англичани — двоица вече бяха седнали недалеч от нас — и не беше изключено да влезе някой бивш гвардеец, но след това си казах по дяволите връзката и продължих да гледам Скот. По-късно се оказа, че той си купил връзката в Рим. Разглеждайки го, не открих много нещо освен това, че имаше добре оформени, сръчни ръце, при това не много малки, а когато седна на една от табуретките край бара, забелязах, че има доста къси крака. Ако краката му бяха нормални, щеше да е може би с два инча по-висок. Наченахме втората бутилка шампанско и красноречието на Скот започна да се изчерпва.

Двамата с Дънк се почувствувахме още по-добре, отколкото преди шампанското, и ни беше приятно, че речта клони към края си. Дотогава аз бях убеден, че това, какъв голям писател съм аз, е грижливо пазена тайна, известна само на мен, на жена ми и на неколцина по-близки приятели. Радвах се, че Скот по свой собствен път е стигнал до същия извод за моите още непроявени способности, но радвах се и от това, че той вече изчерпваше думите си. Неприятно беше, че след речта последваха въпроси. Докато говореше, можех да не го слушам и само да го наблюдавам, но от въпросите нямаше спасение. Скот, както скоро се убедих, мислеше, че един белетрист може да узнае всичко каквото му трябва, поставяйки преки въпроси на своите приятели и познати. Той поставяше въпросите без заобикалки.

— Ърнест — каза той, — няма да се обидите, ако ви наричам Ърнест, нали?

— Питайте, Дънк — отвърнах аз.

— Не се шегувайте. Говоря сериозно. Кажете ми спали ли сте с жена си, преди да се ожените?

— Не знам.

— Как така не знаете?

— Не си спомням.

— Но как може да не помните такова важно нещо?

— Не знам — настоявах аз. — Странно, нали?

— Повече от странно — каза Скот. — Непременно трябва да си спомните.

Извинете, не мога. Жалко, нали?

Престанете с този английски маниер на изразяване. Бъдете сериозен и се опитайте да си спомните.

— Нищо не излиза — казах аз. — Безнадеждно е.

— Но поне си дайте труд да си спомните.

Скъпо ще трябва да плащам за похвалите му, мина ми през ума. Запитах се дали обсипва с хвалебствия всичките си нови познати, но реших, че не съм прав, защото го бях забелязал как се потеше, докато говореше. Ситни капчици пот бяха избили над безупречната му ирландска горна устна, в този момент аз бях извърнал очи от лицето му и измервах на око дължината на краката му, както бе седнал на високото столче до бара. Сега отново погледнах към лицето му и точно тогава се случи странното нещо, за което споменах.

Както си седеше на бара с чаша шампанско в ръка, чертите му се изпънаха, подпухналостта изчезна, след това кожата му се изопна до такава степен, че лицето му заприлича на мъртвешки череп. Очите му потънаха и се изцъклиха, той стисна устни и пребледня до такава степен, че доби цвета на восък от изгоряла свещ. Всичко това не беше игра на въображението ми. Пред очите ми неговото лице се бе превърнало в череп или по-скоро в смъртна маска, снета от лицето на покойник.

— Скот — казах аз. — Какво става с вас?

Той не отговори, а лицето му се изпъна още повече.

— Трябва да го отведем в пункта за първа помощ — обърнах се към Дънк Чаплин.

— Няма нужда. Нищо му няма.

— Но има вид, като че ли умира.

— Не, такъв става, когато го хване.

Вкарахме го в едно такси и аз бях много разтревожен, но Дънк ми каза да бъда спокоен, защото му нямало нищо.

— Докато стигне до къщи, сигурно ще се оправи — каза той.

Вероятно така е станало, защото след няколко дни, когато го срещнах в „Клозери де Лила“ и казах колко съжалявам, че шампанското го е хванало, че може би сме пили твърде бързо, увлечени в разговора, той отвърна:

— За какво съжалявате? Не разбирам за какво става дума? Какво шампанско? Какво искате да кажете, Ърнест?

— Искам да кажа за онази вечер в „Динго“.

— Нищо не ми е станало в „Динго“. Просто ми омръзнаха онези досадни англичани, които бяха с вас, и се прибрах.

— При нас нямаше никакви англичани. Само барманът.

— Излишно е да криете. Знаете много добре кои имам предвид.

— О — казах аз, защото си помислих, че след това той пак е ходил в „Динго“. Или може би на другия ден. Но в същия момент се сетих, че там наистина имаше двама англичани. Той беше прав. Спомних си и кои бяха. Стояха там цялата нощ. — Да — съгласих се аз. — Имаше, разбира се.

— Онова момиче с благородническата титла — сигурно е фалшива — се държа грубо. И онзи пиян глупак с нея. Казаха, че са ваши приятели.

— Това е вярно. И тя действително се държи грубо, понякога.

— Ето, виждате ли? Няма смисъл да криете, ако някой е пил няколко чаши повече. Защо трябва да криете? Не очаквах такова нещо от вас.

— Не знам. — Искях да прекратим този разговор. Изведнъж ми хрумна една мисъл: — Да не са подхвърлили нещо неприятно за вашата връзка? — запитах го аз.

— Защо трябва да подхвърлят неприятни неща за връзката ми? Бях с едноцветна черна плетена връзка и с бяла спортна риза.

След този отговор аз се отказах от по-нататъшни въпроси, а той ме запита защо харесвам това кафене и аз му разказах какво е било то на времето; той започна да си внушава, че също го харесва и тъй продължихме да седим двамата: аз — Защото ми харесваше, а той — Защото си внушаваше, че го харесва. Той задаваше въпроси и ми разказа за писатели, издатели, литературни агенти и критици, за Джордж Хоръс Лоримър, разправи ми разни клюки, обясни ми как един писател трябва да борави с парите си, за да успее; беше циничен, остроумен, добродушен, обаятелен и мил, дори за човек като мен,

който се отнася с недоверие към бързото сприятеляване. За всичко написано от него той говореше малко пренебрежително, но без горчивина, и аз разбрах, че неговата нова книга трябва наистина да е много хубава, щом може да говори без горчивина за недостатъците на по-раншните си книги. Той поиска да прочета новата му книга „Великият Гетсби“ и обеща да ми даде, незабавно щом му го върнат, последния и единствен екземпляр, който бил дал някому. Слушайки го как говори за „Великият Гетсби“, човек не би могъл дори да подозре колко хубава е тази книга; издаваше го само смущението, присъщо на лишените от високо самомнение писатели, които са създали нещо много хубаво. Прииска ми се да му върнат книгата колкото може по-скоро, за да мога да я прочета.

Максуел Пъркинс, каза той, му писал, че книгата не се разпродава добре, но получила много висока оценка от критиката. Не си спомням дали същия ден или по-късно той ми показва една рецензия от Гилбърт Селдс, която беше необикновено благоприятна. Би могла да бъде по-добра само ако самият Гилбърт Селдс беше по-добър. Скот бе озадачен и засегнат от това, че книгата не се търси, но, както вече казах, в думите му нямаше горчивина — само радост и смущение, че бе успял да напише такъв роман.

През този ден, когато седяхме на терасата на „Лила“ и гледахме как се здрачава, как хората минават по тротоара и сивата вечерна светлина се променя, пихме със Скот по две уиски със сода и те не предизвикаха никаква промяна у него. Внимателно го наблюдавах, но нищо не се случи, освен това той не задаваше нетактични въпроси, не постави никого в неудобно положение, не произнасяше речи и се държеше като нормален, умен и приятен човек.

Каза ми, че със Зелда, неговата жена, били принудени да оставят в Лион тяхното малко „Рено“, когато времето се развалило, и ме запитал съм ли да отидем двамата с влак до Лион, да вземем колата и да се върнем с нея в Париж. Той и жена му знаели мебелирано жилище на улица Тилзит 14, недалеч от площад Етоал. Беше пролет — най-хубавото годишно време във Франция — и аз помислих, че можем да направим чудесно пътешествие. Скот беше тъй приятен и разумен — изпи пред очите ми две големи чаши уиски и нищо не му стана, — беше тъй обаятелен и се държеше така уравновесено, че оная вечер в „Динго“ започваше да ми се струва неприятен сън.

Затова казах, че с удоволствие ще отида с него в Лион, само да определи часа на отпътуването.

Срещнахме се на следващия ден и решихме да тръгнем за Лион с утринния експрес. Този влак тръгваше в удобен час и беше много бърз. Доколкото си спомням, спираше само в Дижон. Възнамерявахме, щом пристигнем в Лион, да накараме някой механик да провери дали колата е в изправност, да се навечеряме добре и рано сутринта на другия ден да тръгнем обратно за Париж.

Радвах се, че ще замина. Щях да бъда заедно с един по-стар от мен и известен писател и докато разговаряме в колата, да науча от него много полезни неща. Странно е, че тогава гледах на Скот като на по-стар писател, но още не бях чел „Великият Гетсби“ и го мислех за човек от друго поколение. Знаех, че пише разкази за списание „Сатърди ивнинг пост“, които преди три години бях чел с удоволствие, но никога не го бях смятал за сериозен писател. В „Клозери де Лила“ той ми разказа как писал разкази, които смятал за добри и които във всеки случай били прекалено добри за „Сатърди ивнинг пост“, така че преди да ги изпрати в редакцията, ги преработвал, знаейки точно как може да ги превърне в разкази, които всяко списание би приело. Възнегодувах и казах, че това е проституиране. Той се съгласи, че е проституиране, но каза, че бил принуден да постъпва така, защото от списанията припечелвал пари, които ще му дадат възможност да напише истински книги. Казах, че според мен човек погубва таланта си, ако пише под своите възможности — трябва да дава най-доброто, на което е способен. Скот отвърна, че отначало пише разказа тъй, както смята, че трябва да бъде написан, а чак след това го изменя и разваля, ето защо не си наврежда. Не можех да повярвам това и исках да го разубедя, но за да подкрепя думите си, трябваше да имам поне един написан роман, а такъв още нямаше. Откакто бях променил своя начин на писане и се бях отказал от лесния път, като се опитвах да създавам, вместо да описвам, писането бе станало радост за мен. Но то бе станало и много трудно и не виждах как ще напиша такова голямо нещо като роман. Случваше ми се да работя цял преди обед, за да напиша половин страница.

Жена ми Хедли бе много доволна, че ще пътувам, макар че не приемаше много сериозно произведенията на Скот, които бе чела. На представата ѝ за добър писател отговаряше Хенри Джеймс. Но тя

смяташе, че е добра идея да си отдъхна за малко от работата и да замина със Скот, макар че и на двамата ни се искаше да имаме пари за наша кола, за да тръгнем заедно. Но тогава изобщо не знаех дали това ще стане някога възможно. Бях получил двеста долара аванс от „Бони енд Ливрайт“ за първия ми сборник разкази, който трябваше да излезе в Щатите през есента, получавах пари от мои разкази, поместени във „Франкфуртер цайтунг“, берлинското списание „Квершнит“ и парижките издания „Куортър“ и „Трансатлантик ревю“, живеехме много икономично и харчехме само за най-необходимото, за да спестим пари и през юли да отидем на *feria*^[40] в Памплона, а след това в Мадрид и на *feria* във Валенсия.

Уговорихме се да се срещнем сутринта на Лионската гара. Пристигнах доста по-рано от уречения час и зачаках Скот на входа на перона. Билетите бяха у него. Стана време влакът да тръгва, а него още го нямаше. Купих си перонен билет и тръгнах край вагоните с надежда да го видя, но го нямаше. Миг преди дългият влак да потегли, аз скочих в един от вагоните и тръгнах да надничам в купетата. Не го намерих. Обясних на кондуктора как стои работата, платих за билет втора класа — влакът беше експресен и нямаше трета — и запитах кондуктора кой е най-добрият хотел в Лион. Можех да направя само едно: да телеграфирам на Скот от Дижон и да му дам адреса на лионския хотел, където ще го чакам. Знаех, че телеграмата няма да го заvari в къщи, но разчитах неговата жена да му я препрати. И през ум не ми беше минавало, че възрастен човек може да пропусне влака, но през това пътуване трябваше да науча много нови неща.

В ония години имах зъл нрав и бързо избухвах, но докато стигнахме Монтеро ядът ми се уталожи и не ми пречеше да се любувам на местността, а когато стана обед, нахраних се добре във вагон-ресторанта, изпих бутилка „Сент Емилион“ и реших, че макар да бях сглупил, приемайки поканата да пътувам с друг човек, който да ми плаща разноските, а сега трябва да харча от парите, спестени за Испания, това ще ми бъде добър урок. Никога по-рано не бях приемал да ми плащат пътните, винаги бях заплащал моя дял и този път бях настоявал да си поделим разноските за нощуване и за ядене. А сега не знаех дали Фицджералд изобщо ще дойде. От яд бях започнал да го наричам Фицджералд вместо Скот. По-късно бях доволен, че изчерпах

способността си да се ядосвам още в самото начало — оказа се, че такова пътешествие може да понесе само човек със здрави нерви.

В Лион се свързах с Париж и узнах, че Скот отпътувал, без да каже къде ще отседне. Потвърдих лионския си адрес и прислужницата ме увери, че ако той се обади, ще го уведоми къде се намирам. Мадам не била добре и още спяла. Позвъних във всички реномирани хотели и във всеки един от тях съобщих адреса си, но не можах да открия Скот и отидох в едно кафене, за да пия нещо и прочета вестниците. Там се запознах с един човек, който гълташе огън и с това се препитаваше, а също така прегъвяше монети, които захващаше с беззъбите си челюсти и натискаше с палеца и показалеца. Той ми показа венците си — бяха възпалени, но изглежда здрави — и каза, че неговият *métier*^[41] не бил лош. Поканих го да пие нещо с мен и той се зарадва. Имаше хубаво, мургаво лице, което светваше от отблясъците, когато той гълташе огън. Каза, че в Лион гълтането на огън и демонстрациите на сила с палци и челюсти не носели пари. Фалшиви огнегълтачи погубили този *métier* и щели да го погубват и занапред навсякъде, където им разрешават да практикуват. Бил глътал огън цяла вечер и въпреки това сега нямал достатъчно пари да глътне нещо по-съществено. Предложих му още една чаша, за да измие вкуса на бензина от устата си, и му казах, че може да вечеряме заедно, ако знае някое добро и евтино място. Отговори ми, че знаел едно отлично място.

Ядохме много евтино в един алжирски ресторант и храната, и алжирското вино ми харесаха. Огнегълтачът беше приятен човек и интересно бе да го наблюдаваш как дъвче с венците си не по-зле от мнозина хора, които имат зъби. Той поиска да знае с какво си вадя хляба и аз отговорих, че се опитвам да стана писател. Запита ме какво пиша и аз му казах — разкази. Той знаел много истории, някои от тях по-ужасни и по-невероятни от всичко написано досега. Ако съм съгласен, ще ми ги разкаже и аз ще ги напиша, а след това, ако се изкара от тях някоя пара, ще му дам колкото смятам, че му се полага. А още по-добре ще е да отидем заедно в Северна Африка и той да ме отведе в страната на Синия султан: там ще науча такива истории, каквито никой не е чувал.

Запитах го какви истории и той каза: за битки, екзекуции, изтезания, изнасилвания, ужасни обичаи, невероятни обреди, оргии; с една дума всичко, което ми е необходимо. Стана време да се върна в

хотела, за да проверя дали Скот е пристигнал; платих и казах, че сигурно пак ще се видим. Той отговори, че щял да продължи към Марсилия, а аз казах, че рано или късно ще се срещнем някъде и че ми е било много приятно да вечеряме заедно. Оставих го да изправя прегънати монети и да ги подрежда на масата, а аз поех към хотела.

Вечерно време Лион не е особено весел град. Той е тежък, солиден град на парите — вероятно хубав, ако имате пари и ви се нравят такива селища. От години бях слушал за печените пилета — лионски специалитет, но в алжирската гостилница бяхме яли овнешко. То се бе оказало отлично.

В хотела нямаше новини от Скот и аз си легнах сред непривичния за мен лукс на хотелската стая и зачетох първия том от „Записки на ловеца“ на Тургенев, който бях взел от библиотеката на Силвия Бийч. През последните три години ни веднъж не бях отсядал в такъв разкошен и голям хотел; разтворих широко прозорците, подложих си възглавници зад главата и зад гърба, щастливо зашестьвах с Тургенев из Русия и накрая заспах с книгата в ръце. Докато се бърснех преди закуска на другата сутрин, портиерът отново ми позвъни и съобщи, че ме чакал един господин.

— Моля, нека се качи — казах аз и продължих да се бърсна, заслушан в шумовете на града, който от ранни зори бе започнал кипящ и многогласен живот.

Скот не се качи и аз го намерих долу във фойето.

— Много съжалявам, че стана такова недоразумение — започна той. — Ако ми бяхте казали в кой хотел ще отседнете, щеше да е много по-лесно.

— Няма нищо — казах аз. Предстоеше ни дълго съвместно пътуване и предпочитам мирните отношения. — С кой влак пристигнахте?

— С един, който отпътува известно време след вашия. Беше много удобен влак и можехме чудесно да се качим и двамата на него.

— Закусихте ли?

— Още не. Търсих ви из целия град.

— Неприятно — казах аз. — От къщи не ви ли казаха, че съм отседнал тук?

— Не. Зелда не се чувствувала добре и сега си

мисля, че не трябваше да идвам. Пътуването тръгна зле от самото начало и все така върви, поне досега.

— Хайде да закусим, да намерим колата и да тръгваме — предложих аз.

— Добра идея. Тук ли ще закусим?

— В някое кафене ще ни сервират по-бързо.

— Да. Но тук сигурно ще ни нахранят по-хубаво.

— Добре.

Сервираха ни обилна американска закуска; яйцата с шунка, както и всичко останало, беше добре приготвено. Но докато я поръчаме, докато се приготви, докато се нахраним и платим, изтече почти час. А когато келнерът пристигна със сметката, Скот реши да поръча студен обед за из пътя. Опитах се да го разубедя, защото бях уверен, че в Макон можем да си купим бутилка маконско, а от някоя arciterie^[42] да вземем нещо за сандвичи. Или ако всички магазини по пътя ни са затворени, можехме да спрем в който и да е ресторант или гостилница. Но той ми припомни, че му бях разправял за пилетата по лионски и искаше непременно да си вземем едно за из път. Така че в хотела ни приготвиха обед, който ни излезе не повече от четири-пет пъти по-скъп, отколкото ако си го бяхме купили сами.

Скот очевидно беше пил, преди да се намерим, и по вида му личеше, че му се пие още, затова го запитах не иска ли да се отбием в бара, преди да потеглим. Отвърна ми, че не бил от ония, които пият сутрин, и ме запита дали аз съм от тях. Казах му, че зависи в какво настроение съм и каква работа ми предстои, а той отвърна, че щом настоявам, ще ми прави компания, за да не пия сам. Тъй че докато чакахме да ни приготвят студения обед за из пътя, пихме в бара по едно уиски с газирана вода „Перие“ и се почувствувахме и двамата значително по-добре.

Платих за нощуването си в хотела, а също уискито, макар че Скот искаше да плати всичко. Още преди да тръгнем се чувствувах малко неловко във връзка с плащането и открих, че колкото повече неща си плащам сам, толкова по-добро ми е самочувствието. Харчих от парите, които бяхме спестили за Испания, но знаех, че Силвия Бийч е винаги готова да ми услужи, можех да заема пари и по-късно да покрия сегашните излишни разноски.

В гаража, където Скот беше оставил колата, открих с учудване, че неговото малко „Рено“ няма покрив. Покривът се бил повредил, когато разтоварвали колата в Марсилия или някъде из града, а Зелда поискала да го махнат и не се съгласила да поставят нов. Скот ми обясни, че жена му изобщо не можела да търпи закрити коли и когато пристигнали в Лион, не могли да продължат, защото заваляло. Иначе колата беше в добро състояние и Скот плати сметката, след като се опита да оспори цената на двата долени литра масло, а също измиването и гресирането. Механикът в гаража ми обясни, че е необходимо да се сменят буталните сегменти, тъй като колата очевидно е била карана без достатъчно масло и вода. Показа ми как боята на мотора бе прегоряла от прегряване. Той каза, че ако успея да убедя господина да смени сегментите в Париж, колата, която е отлична машина, ще работи безупречно.

— Господинът не ми разреши да поставя нов покрив — добави той.

— Така ли?

— Човек не може да се отнася така безотговорно към колата си.

— Не може.

— Имате ли мушамы?

— Нямаме — отговорих аз. — Не знаех, че е такова положението с покрива.

— Опитайте се да убедите господина да погледне сериозно на тази работа — каза той умоляващо. — Поне що се отнася до колата.

— А-ха — продумах аз.

Дъждът ни свари на около един час път северно от Лион.

През този ден трябваше да спираме десетина пъти заради дъжда. Повечето бяха краткотрайни превалвания, а други по-продължителни. Ако имяхме мушамы, би било дори приятно да пътуваме под пролетния дъжд. Но тъй като нямяхме, търсехме убежище под дърветата или спирахме в крайпътни гостилници. Обядвахме чудесно с печеното пиле по лионски, напълнено с трюфели, имяхме вкусен хляб и бяло маконско вино. Пиехме от него всеки път, когато спирахме, за голяма радост на Скот. В Макон бях купил още четири бутилки превъзходно вино и по пътя ги отваряхме една след друга.

Предполагам, че Скот никога по-рано не беше пил вино направо от бутилката и изпадна в радостна възбуда като човек, който се

запознава с живота в пристанищните кръчми и свърталища, или като момиче, което за първи път се е решило да се изкъпе без бански костюм. Но още рано след обед той започна да се тревожи за здравето си. Разказа ми, че двама души наскоро умрели от възпаление на дробовете. И двамата умрели в Италия и той беше дълбоко потресен от това.

Възразих, че възпаление на дробовете е просто старото название на пневмонията, а той отвърна, че съвсем не е така и че нищо не разбирам. Възпаление на дробовете — това било заболяване, което се среща само в Европа, така че нямало как да знам нещо за него дори ако съм чел медицинските книги на баща ми, защото в тях били описани само чисто американски болести. Казах му, че баща ми е учил и в Европа. Но Скот обясни, че възпалението на дробовете се появило в Европа неотдавна, така че баща ми е нямало как да знае нещо за него. Той заяви също, че в различните части на Америка върлуват различни болести.

Така че, ако баща ми беше практикувал в Ню Йорк, а не в Средния Запад, би познавал съвсем различна гама от заболявания. Точно така се изрази „гама“.

Казах му, че в едно отношение е прав; действително в даден район в Съединените щати се срещат заболявания, които не са характерни за друг, и приведох за пример относително големия брой заболявания от проказа в Нови Орлеан, докато в Чикаго това заболяване почти не се среща — поне в ония години. Но, продължих аз, лекарите си имат система за обмен на знания и информации и след като той повдига въпроса, аз си спомням, че съм чел в „Месечник на американската медицинска асоциация“ авторитетно написана статия за възпалението на белите дробове в Европа, в която историята на това заболяване се проследява чак до Хипократ. Това го накара да млъкне за известно време и аз го подканих да пийне още малко от маконското, тъй като едно добро бяло вино, което е относително леко и с ниско алкохолно съдържание, действува като лекарство против болестта.

След това Скот се развесели малко, но скоро пак изпадна в униние и ме запита дали ще успеем да се доберем до някой по-голям град, преди да е изпаднал в треската и делириума, които — бях го уведомял аз, — съпровождат всички случаи на европейската разновидност на белодробно възпаление. Бях му разказал

съдържанието на една статия върху същата болест, която бях прочел в едно френско медицинско списание, докато чаках в американската болница при Ньои, където ходех на инхалации. Думата „инхалации“ бе оказала успокояващо въздействие върху Скот. Но той все пак искаше да узнае кога ще стигнем до някой град.

Казах му, че ако продължим, без да спираме, ще стигнем до населено място след двадесет и пет минути, най-много — час.

После Скот ме запитва дали се боя от смъртта и аз му казах, че понякога се боя повече, а понякога по-малко.

Завалях силно и ние потърсихме подслон в кръчмата на близкото село. Не си спомням всички подробности от този следобед, но когато накрая попаднахме в един хотел — сигурно е бил в Шалон-на-Сона, — беше вече късно и всички аптеки бяха затворени. Щом се добрахме до хотела, Скот се съблече и легна. Каза, че няма нищо против да умре от белодробно възпаление. Въпросът бил кой ще се грижи за Зелда и за малкия Скоти. Не ми беше ясно как ще се грижа за тях, след като не ми беше особено лесно да се грижа за жена си Хедли и за малкия Бъмби, но казах, че ще направя всичко, което е по силите ми, и Скот ми благодари. Трябвало да внимавам Зелда да не пие, а Скоти да има английска гувернантка.

Бяхме си дали дрехите да ги изсушат и стояхме по пижами. Навън още валише, но в стаята светеше електрическата лампа и беше уютно. Скот беше в леглото, за да запази силите си за борба с болестта. Напилах пулса му — седемдесет и два, — сложих ръка на челото му — хладно. Накарах го да диша дълбоко и го преслушах — дробовете му бяха наред.

— Чуйте, Скот — започнах аз, — нищо ви няма. Най-доброто, което можете да направите, за да се предпазите от настинка, е да пазите леглото; ще поръчам за двама ни уиски с лимонов сок, ще вземете един аспирин и ще се почувствувате прекрасно — ще минете дори без хрема.

— Бабешки лекарства — каза Скот.

— Нямате никаква температура. Как, по дяволите, можете да имате възпаление на дробовете без температура?

— Не ме ругайте. Откъде знаете, че нямам температура?

— Пулсът ви е нормален и челото ви не гори на пипане.

— На пипане — каза Скот горчиво. — Ако бяхте истински приятел, щяхте да намерите термометър.

— Но аз съм по пижама.

— Пратете да намерят.

Позвъних за прислужника. Той не дойде, позвъних отново, след това слязох в хола, за да го намеря. Скот лежеше със затворени очи, дишаше бавно и внимателно: с възъчния си цвят и правилни черти приличаше на малък мъртъв кръстоносец. Литературният живот започваше да ми досажда — ако това беше литературен живот, липсваше ми работата и изпитвах убийствената самота, която идва в края на всеки пропилян ден от живота. Беше ми омръзнал и Скот, и цялата глупава комедия, но намерих прислужника, дадох му пари за термометър и аспирин и поръчах два *citrons pressés*^[43] и две двойни уискита. Искях да взема бутилка уиски, но продаваха само на чаша.

Когато се върнах в стаята, Скот все още лежеше като изваян паметник на самия себе си върху надгробната си плоча. Очите му бяха затворени и той дишаше с примерно старание.

Щом чу, че съм в стаята, той заговори:

— Намерихте ли термометър?

Приблжих се и сложих ръка на челото му. Не усетих очаквания гробовен хлад. Челото му беше сухо и топло, но не гореше.

— Не — отвърнах.

— Помислих, че го носите.

— Изпратих прислужника.

— Това не е същото.

— Не е, нали?

Човек не можеше да се сърди на Скот, тъй както не може да се сърди на луд, но започвах да се сърдя на себе си, че се бях заплел в тази глупава история. Все пак той имаше известно право — съзнавах добре това. В ония дни повечето пияници умираха от пневмония — болест, която сега е почти победена, — макар че не можех да считам за пияница човек, на когото действуват такива нищожни количества алкохол. В Европа през ония години приемахме виното за нещо тъй полезно и нормално, както храната, а освен това, то ни правеше безгрижни, весели, караше ни да се чувствуваме добре. Пиенето на вино не беше снобизъм, не беше и поза, нито култ. То беше тъй естествено, както яденето, а за мен — също тъй необходимо: не бих

седнал на масата без вино, сайдер или бира. Обичах всички вина, с изключение на сладките, полусладките и тежките, и през ум не ми минаваше, че тези няколко бутилки леко и сухо бяло вино от Макон, които бяхме изпили със Скот, могат да извършат в него такива химически промени, че да го превърнат в глупак. Наистина сутринта бяхме пили уиски с минерална вода „Перие“, но тогава не познавах алкохолиците и не можех да си представя, че чаша уиски може да навреди на човек, който пътува в открита кола под дъжда. Действието на алкохола трябваше бързо да изчезне.

Докато чаках прислужника да донесе заръчните неща, седнах да прочета вестника и да допия една от бутилките, които бяхме отворили при последното спиране. Живееш ли във Франция, винаги има някакви интересни престъпления, които следиш във вестниците. Криминалните репортажи са в строга последователност като части от роман, печатан в подлистник, и човек не трябва да пропусне нито един брой, защото френските вестници, за разлика от американските, не дават резюме на отпечатаното в по-раншните броеве; впрочем и в американски вестник не е интересно да четеш продължението, ако не си прочел началото. А когато пътуваш из Франция, губиш връзката, защото не можеш да следиш как се развиват различните crimes, affaires et scandales^[44] и не получаващ от вестниците същото удоволствие, както когато ги четеш в парижко кафене. Предпочитах да съм в някое кафене, където мога да прочета утринните издания на парижките вестници, да гледам хората и когато наближи обед, да изпия нещо по-солидно от бялото маконско. Но сега трябваше да се грижа за Скот като за малко дете и да се задоволявам с това, което имам.

Прислужникът пристигна с двете чаши лимонов сок с лед, уиски и бутилка минерална вода „Перне“ и съобщи, че аптеката била затворена, та не могъл да купи термометър. Някой му бил услужил с аспирин. Запитах го не може ли да му услужи и с термометър. Скот отвори очи и хвърли на прислужника поглед, пълен с ирландска ненавист.

— Обяснихте ли му колко е сериозно? — обърна се той към мен.

— Смятам, че той разбира.

— Моля ви, обяснете му.

Постарах се да обясня и прислужникът каза:

— Ще видя какво може да се направи.

— Дадохте ли му достатъчно бакшиш? Те работят само за бакшиша.

— Не знаех това — отвърнах аз. — Смятах, че и хотелът им плаща по нещо.

— Искях да кажа, че ако не им дадеш достатъчно бакшиш, няма да ти услужат. Повечето от тях са негодници до мозъка на костите си.

Спомних си за Евън Шипмън и за келнера от „Клозери де Лила“, когото принудиха да си обръсне мустаците, когато откриха американски бар в „Клозери“; как Евън работеше в градината му в Монруж дълго преди да срещна Скот, колко стари и добри приятели бяхме всички ние в „Лила“, какви промени настъпиха и какво означаваха те за всички нас. Искаше ми се да разкажа на Скот за всичко, което се бе случило в „Лила“, макар че сигурно му го бях вече разказвал, но знаех, че не го е грижа за келнерите ѝ за техните патила, нито за тяхната доброта и привързаност. По това време Скот мразеше французите и тъй като обикновено имаше работа с келнери, които не разбираше, с шофьори на таксита, служещи в гаражи и наемодатели, представяха му се много случаи да ги обижда и нагрубява.

Повече от французите той мразеше италианците и не можеше да говори за тях спокойно дори когато беше трезвен. Мразеше и англичаните, но не винаги — понякога ги търпеше, а случваше му се дори да им се възхищава. Не знам как се отнасяше към германците и австрийците. Може би не се беше сблъсквал с тях, както и с швейцарците.

Вечерта в хотела бях предоволен, че той е толкова спокоен. Приготвих чу уиски с лимонов сок, дадох му две таблетки аспирин — той ги изгълта удивително спокойно и без да възразява, след това отпи от уискито. Лежеше с отворени очи, вперени в пространството. Зачетох черната хроника и се почувствувах добре, дори изненадващо добре.

— Коравосърдечен човек сте вие — започна Скот и щом го погледнах, разбрах, че съм сбъркал ако не в диагнозата, то поне в лекарството и че уискито работеше против нас.

— Какво искате да кажете, Скот?

— Седите си спокойно, четете този мръсен френски парцал и пет пари не давате, че аз умирам.

— Да повикам ли лекар?

— Не. Не искам да имам работа с някой мръсен провинциален френски лекар.

— Какво искате тогава?

— Искам да си премеря температурата. След това искам да ми изсушат дрехите, да вземем експреса за Париж и оттам направо да постъпя в американската болница в Ньой.

— Дрехите ни ще бъдат сухи едва утре сутрин, а експресни влакове тук не спират. Защо не се опитате да си починете и да хапнете нещо за вечеря в леглото?

— Искам да си премеря температурата.

Така продължи чак докато прислужникът донесе термометър.

— Само такъв ли успяхте да намерите? — запитах аз.

Когато прислужникът влезе, Скот затвори очи и в миг доби такъв вид, сякаш духът му отлиташе от нас с бързината на Камила^[45]. Не бях виждал друг човек, чието лице така бързо да остава без капка кръв и се зачудих къде ли отива тя.

— Това е единственият термометър в хотела — каза прислужникът и ми го подаде. Беше термометър за баня, поставен в дървена подложка и с металическа тежест, за да потъва във ваната. Бързо надигнах чашата с уиски и лимонов сок, отворих прозореца и за момент останах загледан в дъжда. Когато се обърнах, видях, че Скот ме наблюдава.

Тръснах термометъра с професионална вещина и казах:

— Имате късмет, че не е анален термометър.

— А този къде се слага?

— Под мишницата — обясних аз и го мушнах под ръката си.

— Недейте, няма да покаже верно — спря ме Скот.

Отново тръснах термометъра с рязко движение, разкопчах пижамата на Скот, поставих го под мишницата му, след това опипах хладното му чело и проверих пулса му. Той гледаше право пред себе си. Оставих го да подържи термометъра четири минути.

— Мислех, че се държи само една минута — каза Скот.

— Това е голям термометър — казах му аз първата безсмислица, която ми хрумна. — Умножава се по квадрата на размерите на термометъра. Този термометър е градуиран по Целзий.

Накрая извадих термометъра и го занесох под настолната лампа.

— Колко е?

— Трийсет и шест и шест десети.

— Колко е нормалната?

— Това е нормалната.

— Сигурен ли сте?

— Сигурен съм.

— Проверете на себе си. Искам да бъда сигурен.

Тръснах термометъра, разкопчах пижамата си, сложих го под мишница и засяхох времето. След това го погледнах.

— Колко е?

Взрях се внимателно в скалата.

— Точно същата.

— А как се чувствувате?

— Чудесно — отговорих аз.

Опитвах се да си спомня дали нормалната температура е тридесет и шест градуса и шест десети. Но това нямаше значение, защото термометърът не се влияеше и показваше непрекъснато тридесет.

Скот подозираше нещо и аз го запитах иска ли да пробвам още веднъж.

— Няма нужда — каза той. — Можем да се радваме, че се размина тъй бързо. Организмът ми винаги се е възстановявал бързо.

— Всичко е наред — уверих го аз. — Но мисля, че все пак по-добре е да останете в леглото, да вземете нещо леко за вечеря, а утре рано — потегляме.

Имах намерение да купя мушамы за двама ни, но трябваше да взема пари от него, а не ми се искаше да започваме спорове по този въпрос.

Скот не искаше да остане на легло. Искаше да се облече, да слезе долу и да телефонира на Зелда, за да ѝ съобщи, че е добре.

— Защо трябва да мисли, че не сте добре?

— Откакто сме женени, това е първата нощ, която прекарваме разделени, и аз трябва да говоря с нея. Не можете ли да разберете какво означава това за нас двамата?

Можех да разбера това, макар че не можех да разбера как Зелда и той са могли да бъдат заедно предишната нощ. Но нямаше смисъл да спорим. Скот изпи на един дъх уискито с лимонов сок и поиска да поръчам още. Намерих прислужника, върнах му термометъра и

запитах в какво състояние са дрехите ни. Надявал се след около час да бъдат сухи.

— Нека ги изгладят — така ще изсъхнат по-бързо. Не е необходимо да са идеално сухи.

Прислужникът донесе още две „противопростудни“ питиета, аз наченах моето и предупредих Скот да пие бавно. Тревожех се да не се разболеے наистина, защото вече знаех, че и за най-обикновената настинка вероятно ще трябва да постъпи в болница. Но питието повдигна настроението му за известно време и той беше горд, че е изживял такива трагични мигове в първата нощ, която двамата със Зелда са прекарвали разделени, откакто са се оженили. Накрая той не можеше да се сдържа повече, реши да ѝ се обади незабавно, слезе по халат и поиска линия с Париж.

Обещаха да ни свържат, но не веднага, и малко след като той се завърна горе, прислужникът се появи с още две двойни уискита с лимонов сок. За първи път виждах Скот да пие толкова много, но алкохолът не му действуваше — той стана само по-оживен и започна да разказва как се събрали двамата със Зелда. Разказа ми как се запознали през войната, как я загубил и как отново си възвърнал любовта ѝ; разправи ми за сватбата им и за нещо ужасно, което им се случило в Сан-Рафаел приблизително преди година. Този първи вариант на неговия разказ как Зелда и един французин — морски летец се влюбили един в друг, беше наистина тъжен и струва ми се — верен. По-късно той ми разказа други варианти на същата история, сякаш искаше да налучка най-подходящия вариант за роман, но нито един от тях не беше тъй тъжен като първия и аз винаги вярвах в първия, макар че всеки един от тях можеше да бъде верен. Той разказваше всеки път по-хубаво, но нито един от вариантите не ме трогна тъй, както първия.

Скот бе приказлив и добър разказвач. Когато разказваше, не се спъваше от правилата за правописа и препинателните знаци и не създаваше впечатлението, че е неграмотен, както писмата му, преди да са поправени. След като се запознахме, трябваше да минат две години, за да се научи да пише правилно името ми, но все пак фамилното ми име е дълго и може би колкото повече човек го пише, толкова по-трудно става да го напише вярно, и това, че той накрая го научи, му прави чест. Той се научи да пише вярно и други, по-важни неща и се стараеше да мисли вярно за много други неща. Но онази нощ той

искаше да узнае, да разбере и да оцени онова, което се бе случило в Сан-Рафаел, и аз видях всичко с удивителна яснота: едноместния хидроплан, прелитащ многократно в бърснеш полет над закотвения сал, цвета на морето, лодкообразните поплавъци на хидроплана и сянката, хвърляна от тях, бронзовата кожа на Зелда и загара на Скот, техните две глави — едната тъмноруса, другата светлоруса, и мургавото лице на младежа, влюбен в Зелда. Не можех да задам въпроса, който не ми излизаше от главата: ако всичко това е било истина и действително се е случило, как е могъл Скот да спи всяка нощ в едно легло със Зелда? Но може би именно това правеше историята по-тъжна от всяка друга, която ми бяха разказвали; а може би той просто бе забравил, както бе забравил и за предишната нощ.

Донесоха ни дрехите, преди да ни дадат линия с Париж. Облякохме се и слязохме на вечеря. Скот се държеше не особено твърдо на краката си и оглеждаше околните малко войнствено. Поднесоха ни вкусно сготвени охлюви с една гарафа „Фльори“ като начало. Не бяхме изяли и половината, когато извикаха Скот на телефона. Той се забави около час, накрая доядох и неговите охлюви, обрах със зальци хляб соса от разтопено масло, чесън и магданоз и допих гарафата с „Фльори“. Когато се завърна, предложих да му поръчам още, но той каза, че не искал. Предпочитал нещо просто. Но не бифтек, нито дроб или бекон, нито омлет. Искал пиле. По обед бяхме яли много хубаво студено пиле, но все още се намирахме в провинцията, която се славеше със своите пилета, така че заръчахме *roularde de Bresse*^[46] и бутилка „Монтани“ — местно бяло вино, леко и приятно. Скот хапна малко и не можа да изпие дори първата си чаша. Както си седеше, опря глава на дланите си и загуби връзката с околния свят. Това стана съвсем естествено, той не разиграваше комедия. Стори ми се дори, че полага големи усилия да не бутне чашите и да не изпотроши приборите. Двамата с прислужника го отведохме по стълбите в неговата стая, сложихме го на леглото, аз го разсъблякох, закачих му дрехите, издърпах одеялото изпод него и го захвих. Отворих прозореца, видях, че навън се е изяснило, и го оставих отворен.

Слязох долу и привърших вечерята си, мислейки за Скот. Ясно беше, че не трябва да слага и капка в устата си и че аз се грижех зле за него. Дори в малки количества алкохолът му действуваше силно възбуждащо, а след това го отравяше. Реших, че на другия ден трябва

да прием колкото е възможно по-малко. Ще му кажа, че наближаваме Париж и аз искам да бъда във форма, за да мога да пиша. Това не беше вярно. Достатъчно ми беше да не пия следобед, преди да съм седнал да пиша, и докато работя. Изкачих се горе, отворих широко всички прозорци, разсъблякох се и заспах веднага щом легнах.

На другия ден времето беше чудесно и ние тръгнахме към Париж през Кот д'Ор. Въздухът беше свеж от дъжда, наоколо ни се разстилаха окъпаните хълмове, поля и лозя; Скот беше весел, чувствуваше се добре и ми разказа подред за всички книги на Майкъл Арлън. Скот смяташе, че Майкъл Арлън е човек, заслужаващ внимание, и че двамата можем да научим много от него. Казах му, че не мога да чета неговите книги. Той обясни, че не е нужно да ги чета: ще ми разкаже фабулата на всяка книга и ще ми опише действащите лица. Изнесе пред мен цяла философска лекция за творчеството на Майкъл Арлън.

Запитах го дали телефонната връзка с Париж е била добра, когато говори със Зелда; той отвърна, че не била лоша и че имали много неща да си кажат. На обед поръчах бутилка от най-лекото вино, което можах да намеря, и казах на Скот, че ще ми направи голяма услуга, ако не ми позволи да поръчам повече, защото искам да съм във форма, за да се заловя да пиша, и в никакъв случай не трябва да пия повече от половин бутилка. Той прояви искрено желание да ми помогне, а когато привършихме бутилката и ме видя, че нервнича, даде ми малко от своя дял.

Оставих го пред дома му и взех такси до моята дъскорезница; беше чудесно да се срещна отново с жена ми; след това отидохме двамата в „Клозери де Лила“ да прием нещо. Бяхме щастливи като деца, които се срещат след дълга раздяла, и аз й разказах за пътуването.

— Не се ли забавляваш, или поне не успя ли да научиш нещо интересно, Тети? — запита ме тя.

— Можех да науча много за Майкъл Арлън, ако бях слушал. Научих някои други неща, но още не мога да ги проумея.

— Толкова нещастен ли е Скот?

— Може би, да.

— Бедният.

— Все пак научих нещо.

— Какво?

— Пътувай само с човек, когото обичаш.

— Колко се радвам!

— И аз. Ще отидем в Испания.

— Да. Само шест седмици още и тръгваме. И тази година няма да позволим никому да ни развали прекарването, нали?

— Няма. А след Памплона ще отидем в Мадрид и Валенсия.

— М-м-м-м — измърка тя нежно като коте.

— Скот е за окайване.

— Всички са за окайване — каза Хедли. — Перчат се с богатства, а нямат нищо.

— Ние сме страшно щастливи.

— Трябва да бъдем добри, за да задържим късмета си.

Почукахме на дърво и келнерът се приближи, за да разбере какво искаме. Но онова, което искахме, не можеше да ни даде нито той, нито някой друг, нито чукането на дърво или на мрамор (масичката беше с мраморна плоча). Но онази вечер ние не знаехме това и бяхме много щастливи.

Ден или два по-късно Скот ми донесе книгата си. Тя беше с пъстроцветна обложка и помня колко неловко ми стана, че е тъй крещяща, безвкусна и лъскава. Приличаше на обложката на лош научнофантастичен роман. Скот ми каза да не ѝ обръщам внимание: тя загатвала за една рекламна табела край шосето в Лонг Айленд, която играела важна роля в романа. Обясни ми, че по-рано харесвал обложката, но сега не. Снех я, преди да зачета книгата.

Когато я привърших, разбрах, че както и да се държи Скот, каквото и да върши, трябва да знам, че това му е като болест, че трябва да му помагам, доколкото мога, и да му бъде добър приятел. Той имаше мнозина добри приятели, повече от всеки друг от моите познати. Но и аз се включих в тяхното число, без да си задавам въпроса дали мога да му бъде полезен, или не. Щом като бе могъл да напише такава хубава книга като „Великият Гетсби“, сигурен бях, че може да напише дори по-хубава. Още не познавах Зелда и не знаех колко неблагоприятно се стичат нещата за него. Но не закъсняхме да видим това.

---

[37] Прочут университет в щата Ню Джърси. ↑

[38] Голям универсален магазин в Ню Йорк. ↑

[39] В Англия възпитаниците на някои колежи, членовете на някои клубове, бившите военнослужещи от някои части и др. носят определен вид вратовръзки, по които се разпознават един друг. ↑

[40] Панаир. ↑

[41] Занаят. ↑

[42] Магазин за месо и колбаси. ↑

[43] Лимонов сок. ↑

[44] Престъпления, афери и скандали. ↑

[45] Камила — една от героините в „Енеида“ — щом проходила, взела тракийска прашка и започнала да гони дивите кози. Вергилий пише, че когато пораснала, тя бягала така бързо, че житата нямали време да сведат класовете си под нейните стъпки. ↑

[46] Млада ярка по бресански. ↑

ЯСТРЕБ ПЛЯЧКА НЕ ДЕЛИ

Скот Фицджералд ни покани на улица Тилзит да обядваме с него, с жена му Зелда и с тяхната дъщеричка. Почти съм забравил жилището им, помня само, че беше мрачно, липсваше му въздух и сякаш в него нямаше нищо, което да е тяхно, с изключение на първите книги на Скот в бледосини кожени подвързии и заглавия със златни букви. Скот ни показва също една дебела кожена папка, в която беше подредил всички свои издадени разкази, според годината на издаването, с бележки за хонорара, получен от всеки един, а също така за сумите, получени от екранизацията на неговите произведения, от авторско право и от продажба на книгите. Всичко бе вписано тъй прегледно като в корабен дневник и Скот ни го показва с безличната гордост на музеен разводач. Той беше нервен, стараяше се да бъде гостоприемен и ни показва водените сметки за приходите си тъй, както друг човек би показал изгледа пред къщата си. Но в този случай нямаше какво да се гледа.

Зелда още не се бе оправила след гуляя от предишната нощ. Били на Монмартр и се скарали, защото Скот не искал да се напие. Той решил да работи упорито и да не пие, а Зелда му казала, че не е човек за компания и само разваля настроението на другите. Последваха взаимни обвинения и Зелда, както винаги, започна да отрича: „Не е вярно, не съм казвала такова нещо. Не е вярно, Скот.“ По-късно тя, изглежда, си припомни нещо и започна щастливо да се подсмива.

Този ден Зелда не беше в най-добрия си вид. Чудесните ѝ тъмноруси коси бяха временно повредени от някакво неудачно къдрене в Лион, където дъждът ги принудил да оставят колата си, очите ѝ бяха уморени, а лицето — изопнато.

С Хедли и с мен тя се отнасяше със светска любезност, но, изглежда, мислено още беше там, откъдето се бяха завърнали призори. И тя, и Скот видимо смятаха, че ние с него сме прекарвали чудесно в Лион и тя не скриваше завистта си:

— След като вие двамата можяхте да се скитате и така добре да се забавлявате, защо да не се повеселя и аз с парижките си приятели? — обърна се тя към него.

Скот играеше ролята на безупречен домакин, обаче обедът мина много лошо; наистина, настроението се оправи благодарение на виното, но не много. Момиченцето им беше русокосо, кръглолико, добре сложено, с цветущ вид и говореше английски с доста силен акцент кокни^[47]. Скот обясни, че ѝ взели английска бавачка, защото искал като порасне, тя да говори като лейди Диана Манерс.

Зелда имаше ястребови очи, тънки устни, а маниерите и акцентът ѝ издаваха, че е родена в южните щати. По лицето ѝ личеше как от време на време се пренася мислено в снощната компания и се завръща оттам с празен поглед като на котка, след това в очите ѝ проблясваше удоволствие, разливаше се по лицето ѝ, пробягваше по тънките ѝ устни и изчезваше. Скот продължаваше да играе ролята на гостоприемнен и весел домакин, а Зелда го гледаше как пие вино и щастлива усмивка заиграваше в очите и по устните ѝ. По-нататък разбрах какво означава тази усмивка. Тя означаваше, че Зелда знае, че Скот пак няма да бъде в състояние да пише.

Зелда ревнуваше Скот от работата му и когато се сближихме с тях, видяхме, че една и съща история се повтаря до безкрайност. Скот решаваше да престане да се запива по цели нощи, да се движи и спортува всеки ден и да работи редовно. Той се залавяше за работа и потръгнеше ли му в писането, Зелда започваше да се оплаква колко ѝ е скучно и го завличаше на ново поредно пиянство. Скарваха се, след това се сдобряваха, той тръгваше с мен на дълги разходки, за да прочисти организма си от алкохола, и твърдо решаваше, че вече наистина ще започне да работи. И заработваше добре. После всичко се повтаряше.

Скот обичаше Зелда и много я ревнуваше. Неведнъж, докато се разхождахме, той ми разказваше как тя се влюбила във френския морски летец. Но оттогава насам нито веднъж не му дала повод да я ревнува от друг мъж. Тази пролет тя го караше да я ревнува от жени и по време на гуляите на Монмартр той се боеше, че и двамата могат да се напият до безсъзнание. Алкохолните припадъци бяха и за двамата защитно средство. Те заспиваха от такива количества уиски или шампанско, които не биха оказали никакво въздействие върху човек,

свикнал да пие, и заспиваха като деца. Неведнъж съм ги виждал как губят съзнание не като пияни, а като хора, на които е дадена упойка: тогава приятелите им, а понякога и някой шофьор на такси ги отвеждаха да си легнат и на другата сутрин те се събуждаха свежи и весели. Работата бе, че припадаха, преди да са поели, такова количество алкохол, което би навредило на организма им.

Но те загубиха това свое естествено защитно средство. Зелда вече можеше да пие повече от Скот, а Скот се боеше тя да не загуби съзнание, защото си даваше сметка каква е компанията, в която се движеха през тази пролет и какви са местата, които посещаваха. Скот не обичаше нито местата, нито хората и за да ги понася, налагаше му се да пие повече, отколкото можеше да издържа, а след това продължаваше да пие, за да не заспи, защото беше вече преминал границата и отдавна трябваше да е в несвяст. В края на краищата той започна все по-рядко и по-рядко да работи.

Но винаги се опитваше да заработи. Ден след ден се редуваха нови опити и нови провали. Винеше Париж — най-благодарният град за писане — и все мислеше, че има някъде място, където Зелда и той биха могли отново да заживеят щастливо. Той си спомняше за някогашната Ривиера, още незастроена: сините морски простори, пясъчните плажове, боровите гори и Естерелските планини, вдаващи се навътре в морето. Спомняше си Ривиерата такава, каквата била, когато двамата със Зелда я видели за първи път и когато там още не ходели летовници.

Скот ми разказваше за Ривиерата и ме убеждаваше да отидем с жена ми там през лятото, а той ще ни намери някой по-евтин пансион, и двамата с него ще работим всеки ден, ще плуваме, ще се печем на плажа, ще почернеем, а преди обед и вечеря ще пием само по един аперитив. Зелда ще се чувства щастлива там, твърдеше той. Тя обичала да плува, майсторски се гмуркала и обичала такъв живот — щяла да иска той да работи и съществуването им отново щяло да влезе в релси. Те със Зелда и дъщеричката им непременно щели да отидат там през лятото.

Опитвах се да го убедя да пише разказите си колкото се може по-хубаво, да не прибегва до разни похвати, за да ги съобразява с шаблоните, както той сам обясняваше, че прави.

— Написахте чудесен роман — казах му аз. — Не трябва да пишете слаби разкази.

— Романът ми не се търси, — възрази той. — Трябва да пиша разкази, и то такива, които ще се продават.

— Напишете най-доброто, на което сте способен, и го напишете прямо — без никакви увъртания.

— Така и ще направя.

Нещата бяха взели такъв обрат, че само от време на време той успяваше да открадне по някой час, за да поработи. Зелда не поощряваше мъжете, които я преследваха, и твърдеше, че няма нищо общо с тях. Но това я забавляваше, а Скот ставаше ревнив и я придружаваше навсякъде. Това беше пагубно за работата му, от която тя го ревнуваше повече от всичко.

През последните месеци на пролетта и в началото на лятото Скот непрекъснато се опитваше да работи, но успяваше само понякога. Винаги, когато го срещаш, беше весел, понякога отчаяно весел, шегуваше се остроумно и беше добър събеседник. Когато изживяваше черни дни, аз го изслушах търпеливо и се опитвах да му внуша, че трябва да остане верен на себе си и тогава ще може да пише тъй, както е създаден да пише, и че всичко се оправя, единствено смъртта е непоправима. Тогава той започваше да се шегува със себе си и аз знаех, че докато все още може да прави това, положението му не е отчаяно. През цялото това време той написа един хубав разказ — „Богатото момче“ и аз бях уверен, че може да пише и по-хубаво, което по-късно действително стана.

През лятото бяхме в Испания и аз започнах един роман, който завърших в Париж през септември. Скот и Зелда отидоха в Кап д'Антиб и същата есен, когато го видях в Париж, той беше много променен. В Ривиерата не бе успял да се откаже от пиенето и сега беше пиян не само нощем, но и денем. Не го интересуваше, че другите имат работа, и идваше при нас на улица Нотр-Дам-де-Шан 113 пиян по всяко време на денонощието. Бе започнал да се държи много грубо с хората, които бяха или които той смяташе за по-низшестоящи от него.

Веднъж дойде с дъщеричката си — английската бавачка имала свободен ден — и на входа на дъскорезницата, в подножието на стълбите детето му казало, че иска да отиде в тоалетната. Скот

започнал да го съблича, а собственикът, който живееше под нас, се подал и казал:

— Господине, la cabinet de toilette е вляво от стълбите, точно пред вас.

— Да, и ще ти навра главата в него, ако не се държиш прилично — заплашил го Скот.

Той стана много мъчно поносим тази есен, но когато бе трезвен, работеше над нов роман. Рядко го виждах трезвен, но тогава той беше винаги приятен, шегуваше се както по-рано и понякога се шегуваше със себе си както на времето. Но биваше ли пиан, идваше при мен и ми пречеше да работя почти с такова удоволствие, с каквото Зелда пречеше нему. Това продължи години и през тези години аз нямах по-предан приятел от Скот, когато беше трезвен.

През същата есен — есента на 1925 — той се засегна, защото не исках да му покажа първоначалния ръкопис на „Фиеста“. Обясних му, че книгата още не е завършена — трябва да преработя ръкописа, да го препиша и засега не искам нито да го показвам, нито да говоря с който и да било. Готвехме се да отидем в Щрунс във Форарлберг в Австрия, щом падне първият сняг.

Там преработих и преписах първата половина от ръкописа — мисля, че го привърших към януари. Занесох го в Ню Йорк и го показах на Макс Пъркинс от издателството Скрибнърс, а след това се завърнах в Щрунс и довърших останалата част на книгата. Скот видя романа едва в края на април, когато беше изцяло преработен, прекроен и изпратен на Скрибнърс. Спомням си как се шегувахме по този повод и как той се вълнуваше и гореше от желание да помогне — както винаги, когато работата беше вече, свършена. Но докато преработвах книгата, не исках помощта му.

Докато бяхме във Форарлберг и аз преработвах романа, Скот с жена си и детето напуснаха Париж и отидоха на минерални бани в подножието на Пиренеите. Зелда беше получила онова добре познато стомашно заболяване, което е резултат от злоупотребата с шампанско и което на времето считаха за колит. Скот не пиеше, опитваше се да работи и искаше да отидем заедно в Жуан-ле-Пен през юни. Те щели да ни намерят вила, където няма да плащаме скъпо, и този път той наистина нямало да пие, ще се върнат добрите стари дни и ще плуваме, ще бъдем здрави и загорели от слънцето и ще пием само един

аперитив преди обед и един преди вечеря. Зелда се била оправила, сега и двамата били добре и романът напредвал чудесно. Бил получил пари от драматизацията на „Великият Гетсби“, който имал голям успех на сцената, и щял да получи от авторско право за екранизация, така че положението се оправило. Зелда била много добре и сега животът щял да влезе отново в релсите си.

През май живях и работих сам в Мадрид, след това през Байон пристигнах в Жуан-ле-Пен — с влака трета класа, при това изгладнял, защото поради собствената си глупост останах без пари и не можах да хапна нищо след Андай, който е на френско-испанската граница. Вилата се оказа много приятна, Скот живееше недалеч в една чудесна къща, бях щастлив да се видя с жена си, която прекрасно въртеше домакинството във вилата, а също с нашите приятели; „едничкият“ аперитив преди обед беше много добър и ние го повторихме и потретихме. Същата вечер в наша чест се събрахме в казиното — бяха само семействата Маклейш, Мърфи, Фицджералд и ние, от вилата. Не пихме нищо по-силно от шампанско и прекарахме много весело, а очевидно мястото беше много удобно за писане: всички условия бяха налице, с изключение на едно — възможността да се усамотиш.

Зелда беше много красива, имаше хубав бронзов цвят, косата ѝ пак беше тъмnozлатиста — и се държеше много мило. Ястребовите ѝ очи бяха бистри и спокойни. Реших, че нещата са се пооправили и са на път да се оправят окончателно, когато тя се наклони към мен и ми каза голямата си тайна: „Ърнест, нали Христос не може да се мери с Ал Джолсън?“

Тогава никой не обърна внимание на думите ѝ. Това бе просто тайна, която Зелда искаше да сподели с мен, тъй както ястреб би могъл да сподели плячката си с човек. Но ястребите не делят плячката си. Скот не можа да напише повече нищо хубаво, докато не разбра, че тя е луда.

---

[47] Говор на лондонското простолудие. ↑

ВЪПРОС НА РАЗМЕРИ

Доста по-късно, след като Зелда получи първата си нервна криза — както се изразявахме тогава, — ние се оказахме в Париж по едно и също време и Скот ме покани на обед в ресторант „Мишо“ на ъгъла на улица Жакоб и Сен Пер. Имал да ме пита нещо много важно — за него било по-важно от всичко на света — и трябвало да му кажа чистата истина. Уверих го, че ще се постарая. Когато искаше от мен да му кажа чистата истина (а тя не е лесна за казване) — опитвах ли се да изпълня молбата му, моите думи го сърдеха, при това често пъти по-късно, след като бе имал време да ги премисли. Изпитваше желание да ги унищожи, а понякога, ако би могъл, и мен заедно с тях.

На обед той пи вино, но то не му подействува, защото не се беше заредил предварително. Запри-; казвахме се за нашата работа, за разни хора, той ме пита за познати, които не бяхме виждали напоследък. Знаех го, че пише нещо хубаво и поради много причини работата не му върви, но не за това искаше да говори с мен. Мислех, че всеки миг ще заговори за онова, за което трябваше да му кажа чистата истина, но той изчакваше да се нахраним, сякаш бяхме на делови обед.

Накрая, когато се заловихме за вишневата торта и поръчахме последната гарафа вино, той каза:

— Нали знаеш, че Зелда е единствената жена, с която съм спал?

— Не, не знаех.

— Мисля, че ти бях казвал.

— Не си. Казвал си ми други неща, но това не.

— Искях да те питам нещо за това.

— Добре. Продължавай.

— Зелда каза, че както съм сложен, никога не мога да направя една жена щастлива и това било първопричината за разстройството й. Било въпрос на размери. Откакто каза това, не съм сигурен в себе си и искам да знам истината.

— Ела оттатък — казах аз.

— Къде оттатък?

— В тоалетната.

Върнахме се в салона и седнахме на масата.

— Ти си съвсем нормално сложен — уверих го аз. — Нищо ти няма. Струва ти се, че си някак си скъсен, защото се гледаш от горе на долу. Иди в Лувъра да видиш статуите, а след това се върни в къщи и се погледни в огледалото в профил. — Може би при статуите не са дадени верните пропорции?

— Не, те съвсем не са лоши. Повечето хора биха били напълно доволни от такова телосложение.

— Но защо тя каза така?

— За да те накара да се почувствуващ непълноценен. Това е най-старият способ на света да накараш някого да се почувствува непълноценен. Скот, ти поиска да ти кажа истината и аз бих могъл да ти кажа много повече, но това е чистата истина и останалото не е важно. Можеше да отидеш при лекар.

— Не исках. Исках ти да ми кажеш честно.

— Сега вярваш ли ми?

— Не знам — отвърна той.

— Ела да отидем в Лувъра — предложих аз. — Ето го къде е, отвъд реката.

Отидохме в Лувъра, той разгледа статуите, но съмненията му не изчезнаха.

— Всъщност не е важна големината в нормално състояние — казах. — Важна е големината, до която достига. После това е въпрос и на поза. — Обясних му как може да използва възглавница, а също някои други неща, които би трябвало да знае.

— Има едно момиче — започна той, — то се държи много мило с мен. Но след това, което Зелда каза...

— Не обръщай внимание на Зелда — посъветвах го аз. — Зелда е луда. Нищо ти няма. Просто имай вяра в себе си и направи това, което момичето иска. Зелда чисто и просто иска да те унищожи.

— Ти нищо не знаеш за Зелда.

— Добре — съгласих се аз. — Да не говорим повече за това. Ти дойде на обед да ме запиташ нещо и аз се опитах да ти отговоря честно.

Но той все още се съмняваше.

— Ако искаш да отидем да разгледаме някои от картините — предложих аз. — Виждал ли си нещо друго освен Мона Лиза?

— Не съм в настроение да гледам картини. Обещах да се срещна с едни хора в бара на „Риц“.

Години по-късно, в бара на „Риц“, дълго след Втората световна война, Жорж — някогашният *chasseur*^[48] от времето, когато Скот живееше в Париж, а сега вече главен барман, ме запитва:

— Папа, кой беше този Фицджералд, за когото всеки ме пита?

— Не го ли помниш?

— Не. Помня всички от онова време. Но сега ме питат само за него.

— Какво им казваш?

— Всякакви интересни неща, каквито очакват да чуят. Такива неща, които да им харесат. Но кой беше той?

— Американски писател — пишеше в началото на двадесетте години, а също и по-късно. Живя известно време в Париж и в чужбина.

— Но защо не го помня? Добър писател ли беше?

— Има две много хубави книги и една недовършена, но познавачите казват, че и тя би била много добра. Написа и няколко хубави разказа.

— Често ли идваше в бара?

— Мисля, че да.

— Но в началото на 20-те години вие не идвахте тук. Знам, че тогава сте бил беден и сте живял в друг квартал.

— Когато имах пари, ходех в Крийон.

— И това знам. Много добре си спомням, когато се видяхме за първи път.

— И аз също.

— Странното е, че съвсем не го помня — каза Жорж.

— Всички тези хора измряха.

— Все пак хората не се забравят, умрелите също, а посетителите не престават да ме питат за него. Трябва да ми разкажете нещо, за да го впиша в мемоарите си.

— Добре.

— Помня как вие и барон фон Бликсен дойдохте една нощ... коя година беше? — усмихна се той.

— И той умря.

— Да. Но човек не може да го забрави. Нали разбирате какво искам да кажа?

— Първата му жена пишеше много хубаво — казах аз. — Може би не съм чел по-добра книга за Африка от нейната. С изключение на книгата на сър Самюъл Бейкър „Абисинските притоци на Нил“. Включи и това в мемоарите си. Щом сега се интересува от писатели.

— Добре — каза Жорж. — Баронът не беше от хората, които се забравят. А как е заглавието на книгата?

— „Извън Африка“ — осведомих го аз. — Бликси много се гордееше с това, че първата му жена пише. Но ние се познавахме дълго преди тя да напише книгата си.

— А господин Фицджералд, за когото непрекъснато ме питат?

— Идвал е по времето на Франк.

— Да. Но аз бях *chasseur*. Нали знаете какво е да си *chasseur*.

— Готвя се да напиша нещо за него в една книга за първите ми години в Париж. Но още не съм я започнал. Дал съм си дума.

— Добре — каза Жорж.

— Ще го опиша точно тъй, както си го спомням, когато го видях за първи път.

— Добре — повтори Жорж. — И тогава, ако дойде тук, ще го позная. Все пак хората се запомнят.

— А туристите?

— Не, разбира се. Но нали казвате, че идвал тук често?

— За него беше често.

— Ще го опишете, както си го спомняте, и след това, ако дойде тук, ще го позная.

— Ще видим — казах аз.

---

[48] Момче за услуги. ↑

ПАРИЖ Е БЕЗКРАЕН

Отначало бяхме само двама, но когато станяхме трима, студът и лошото време ни заставяха да напускаме Париж през зимата. Когато си сам, свикваш със студа, и той не ти пречи. Винаги можех да отида в кафенето и да работя преди обед над чаша крем-кафе, докато келнерите почистват и метат, а помещението постепенно се затопля. Жена ми пък слагаше по няколко пуловера и свиреше на рояла в хладните салони, след това се завръщаше дома, за да нахрани Бъмби. Но зимно време никога не можеш да водиш в кафенето едно дете, дори такова дете, което никога не плаче, гледа с интерес какво стана наоколо и само се забавлява. По онова време още нямаше момичета, които срещу заплащане наглеждат в къщи децата, и Бъмби стоеше щастлив във високата си кошарка с големия предан котарак, който наричахме Ф. Пъс. Според някои хора било опасно да се оставя котката в стая с бебе. Най-невежите и суеверните казваха, че котката щяла да се хвърли върху детето и да го удуши. Според други, котката можела да легне върху детето и то да се задуши под тежестта ѝ. Ф. Пъс лежеше до Бъмби във високата кошарка, наблюдаваше вратата с големите си жълти очи и не пускаше никой да припари до него, когато нас ни нямаше, а прислужницата ни Мари беше навън. Не беше нужно да наемаме момиче да се грижи за Бъмби. За него се грижеше Ф. Пъс.

Но когато си беден — ние бяхме наистина бедни, когато се завърнахме от Канада и аз се отказах от журналистиката, а никъде не ми приемаха разказите, — много е трудно да прекараш зимата с малко дете в Париж. На три месеца Бъмби прекоси Атлантическия океан на борда на малък параход от компанията „Кюнард“, който отплува от Ню Йорк и през Халифакс стигна европейския бряг за дванадесет дни. През цялото пътуване той не заплака нито веднъж и се смееше весело, когато го барикадирахме в койката, за да не падне на пода от люлеенето на кораба. Но нашият Париж бе твърде студен за него.

Отидохме в Щрунс, във Форарлберг — Австрия. Прекосихме Швейцария и стигнахме до Фелдкирх на австрийската граница. Влакът

мина през Лихтенщайн и спря в Блуденц, където се отделяше железопътното отклонение: то тръгваше успоредно с рекичката с чакълесто дъно, където се въдеше пъстърва, и през гористата долина, осеяна с ферми, отвеждаше до Щрунс — слънчево градче, известно като пазарно средище, където имаше дъскорезници, магазинчета, странноприемници и един хубав целогодишен хотел — „Таубе“, в който отседнахме.

Стаите в „Таубе“ бяха просторни и удобни, с големи печки, големи прозорци и големи кревати, с хубави одеяла и пухени юргани. Храната беше проста, но превъзходна, а в трапезарията и в бара, отделен с дървени, панели, беше топло и уютно. Долината беше широка и открита, затова имаше много слънце. Пансионът за трима ни струваше по два долара на ден и тъй като австрийският шилинг непрекъснато спадаше поради инфлацията, за нощуването и храната плащахме все по-малко и по-малко. Наистина нямаше такава катастрофална инфлация и нищета както в Германия; шилингът ту падаше, ту се покачваше, но, общо взето, курсът му падаше.

В Щрунс нямаше скиорски лифтове, нито зъбчати железници, но пътеките, по които свличаха трупите и водеха стадата, извеждаха високо в планината, в различни долчини и клисури. Изкачвахме се, нарамили ските, а горе, където снеговете бяха дълбоки, продължавахме на ски, като отдолу прикрепяхме ремъци от тюленова кожа. На билото бяха хижите на алпийския клуб, предназначени за планинарите, които ходят там през лятото. В тях можеш да пренощуваш, а на сутринта оставяш пари за дървата, които си изразходвал. В някои хижи нямаше складирани дърва — насичаш си сам, а ако ще тръгваш на многодневен преход във високата част на планината, където са ледниците, трябва да наемеш някой, който ще ти изнесе дърва и провизии до заслоните. Най-прочутите от тези високопланински заслони бяха Линдауер-хюте, Мадленер-хаус и Висбаденер-хюте.

Зад хотел „Таубе“ имаше един склон с нещо като писта за начинаещи, която се спускаше през овощните градини по склона, а на отсрещната страна на долината, отвъд Чагунс — друг удобен склон, с чудесна гостилничка и прелестна колекция от рога на сръндаци по стените край тезгяха. Отвъд дърварското село Чагунс, кацнало на отсрещния склон на долината, започваше хубава пътека за ски: тя

стигаше чак до превала и можеше да те отведе отвъд планината, през Силврета към района на Клостерс.

Бъмби беше добре: Щрунс имаше здрав климат, а едно хубаво чернокосо момиче го извеждаше на разходка с шейна в слънчевите часове на деня и се грижеше за него, докато ние с Хедли изследвахме местността и околните села. Жителите на Щрунс се отнасяха много приятелски с нас. Хер Валтер Лент, пионер във високопланинския ски спорт и някогашен партньор на Ханес Шнайдер, големия арлбергски скиор, сега приготвяше ски-вакси за планински преходи и за различните видове сняг. Той организира алпийска школа и ние се записахме. Системата на Валтер Лент беше да се приключат тренировките по учебната писта колкото е възможно по-бързо и учениците му да тръгнат на преходи във високата част на планината. Тогава ски спортът не беше такъв, какъвто е сега, повредите на гръбначния стълб бяха рядко явление и човек не можеше да си позволи дори да си счупи крака. Нямаше спасителна служба. За да се спуснеш по някой склон, трябваше преди това да го изкачиш. А от това краката ти заякват и можеш да разчитааш на тях.

Според Валтер Лент най-приятното в ските е да се изкачиш горе в планината, където няма жива душа — през снега не са прокарани пътрини, — и да тръгнеш от хижа на хижа през алпийските ледници и превали. При такъв преход не трябва да си служиш с лангримени — ако паднеш с тях, можеш да си счупиш крака, ските трябва да се откачат, преди това да е станало. Но повече от всичко той обичаше спускането със ски без въже по ледниците, само че това можеше да стане едва през пролетта, когато пукнатините са покрити с достатъчно дебел пласт сняг.

Ние с Хедли се увлякохме в ски спорта още в Швейцария, където за първи път се запознахме с него, а по-късно, в Кортина д'Ампецо в Долomitите, когато Бъмби беше на път да се роди и докторът в Милано разреши на Хедли да продължи да се пързая, след като му обещах, че няма да пада. Трябваше внимателно да избираме склоновете за спускане и да не се увличаме в никакъв случай, но тя имаше красиви, изненадващо силни крака, владееше добре ските си и не падна нито веднъж. Научихме се да разпознаваме различните видове сняг и да се пързаяме в дълбок фири.

Обичахме Форарлберг и Щрунс. Отивахме там към края на ноември и оставахме почти до Великден. Винаги се пързалихме, макар че Щрунс не е на достатъчно високо място за зимен спорт и сняг за ски има само при тежка зима. Изкачвахме се горе в планината — това беше приятно и в ония дни не тежеше никому. Поддържах бавна, умерена крачка, която е значително под възможностите ти, и пътят ти се струва лек, сърцето ти бие равномерно и си доволен, че носиш тежка раница. Пътеката към Мадленер-хаус беше на места много стръмна и тежка. Но втория път изкачването е по-леко и накрая става тъй лесно, че можеш да изнесеш горе двойно по-тежък товар, отколкото първия път.

Бяхме винаги гладни и всяко сядане на масата беше събитие. Пиехме светла или тъмна бира, млади вина, а понякога и резняка от последната реколта. Най-хубави бяха белите вина. Освен това пиехме вишновка, която приготвяха в долината, и анзенски шнапс от боровинки. За вечеря понякога ни поднасяха задушен заек с богат винен сос, а случваше се да опитаме и сърна по ловджийски с кестени. В такива случаи пиехме червено вино, макар че беше по-скъпо от бялото, но и най-скъпото не превишаваше двадесет сента литъра. Обикновеното червено вино беше много по-евтино и ние си доставяхме цели буренца в Мадленер-хаус.

При нас бяха книгите, които Силвия Бийч ни бе дала за през зимата; играехме кегелбан с хората от градчето на пътеката, извеждаща към лятната градина на хотела. Един-два пъти през седмицата се събирахме на покер в хотелската трапезария: при заключена врата и прозорци със затворени капаци — в Австрия хазартът все още беше забранен. Играехме съдържателят на хотела хер Нелс, инструкторът на ски школата хер Лент, градският banker, прокурорът и жандармерийският капитан. Играта беше сериозна — всички бяха добри играчи с изключение на хер Лент, който се спускаше в отчаяни ходове, защото ски школата не носеше пари. Жандармерийският капитан ни предупреждаваше с пръст да мълчим, когато двойката жандарми, тръгнали на обиколка, спираха пред вратата. Спотайвахме се, докато си отидат.

Сутрин, щом се зазореше, прислужницата влизаше в студената стая, затваряше прозорците и запалваше голямата фаянсова печка. Стаята се затопляше и ни поднасяха закуска: пресен или препечен хляб с различни сладка, големи чаши кафе, пресни яйца, а по желание — и

хубава шунка. Имаше едно куче, казваше се Шнауц, то спеше под леглото и много обичаше да идва с нас на ски; понякога, когато се спусках, го вземах на гръб или на рамо да се повози. То беше приятел на Бъмби — припикаше към шейната му, когато бавачката го извеждаше на разходка.

Щрунс беше добро място за работа. Казвам го с основание, защото там завърших най-трудния текст, който някога съм преработвал — през зимата на 1925/1926 година там превърнах в роман ръкописа на „Фиеста“, който бях нахвърлил набързо за някакви си шест седмици. Не помня вече какви разкази писах там. Но зная, че не малко от тях излязоха сполучливи.

Спомням си как нощем снегът скърцаше под краката ни, когато се завръщахме от планината със ски на рамо. Отдалеч виждахме светлините, накрая се очертаваха и силуетите на къщите, а всеки срещнат ни поздравляваше с Grüss Gott^[49]. Във „Вайн-щубе“ винаги имате селяни с подковани обуца и с дрехи, каквито носят планинците, вътре беше задимено, а подът — издраскан от габърите на обувката. Мнозина от младежите бяха служили в австрийските алпийски полкове, а един от тях на име Ханс, който работеше в дъскорезницата, се славеше като голям ловец, и ние се сприятелихме с него, защото се оказа, че сме воювали в един и същи район в италианските планини. Пиехме заедно и пеехме хорово планинарските песни.

Спомням си пътеките, които се изкачваха нагоре през овощните градини и пасищата по склона над селцето, добре затоплените помещения на фермите с техните големи печки, и дървета, струпани на снега. Жените работеха в кухнята, разчепкваха и предяха, разделяха вълната на сива и черна. Служеха си с чекрък и не боядисваха вълната — черната беше просто от черни овце. Вълната беше естествена, неподложена на обработка за обезмасляване и екстракция на ланолина, затова шапчиците, пуловерите и шаловете, които Хедли изплете от нея, не се мокреха от снега.

Една Коледа под ръководството на училищния директор поставиха една пиеса на Ханс Сакс. Беше хубава пиеса и аз написах за нея рецензия в провинциалния вестник, а съдържателят на хотела я преведе. Друга година един немски морски офицер от запаса с бръсната глава и белези по лицето дойде да изнесе лекция за битката при Ютланд. Той прожектира диапозитиви, за да обясни

придвижването на двете флоти, служеше си с билиардна щека вместо показалка, за да ни покаже подлостта на Джелико, и от време на време изпадаше в такава ярост, че гласът му секваше. Училищният директор се боеше, че той може да прониже екрана с билиардната щека. Дълго след това бившият морски офицер не можа да се успокои и всички във „Вайнщубе“ се чувствахме неловко. С него пиха само прокурорът и банкерът — те седнаха на отделна маса. Хер Лент, който беше от Рейнската област, не пожела да присъствува на лекцията. Имаше една двойка от Виена, те бяха дошли да се пързаят на ски, но не им се искаше всеки ден да се изкачват горе в планините, затова решиха да отидат в Цурс, където, научих по-късно, ги засипала лавина. Мъжът каза, че лекторът е типичен представител на ония свини, които съсипаха Германия и след двадесет години отново ще я съсипят. Жена му се извърна и му пошушна на френски да мълчи, защото мястото е малко и не знаеш кой може да те чуе.

Същата година много хора станаха жертва на лавини. Първото голямо нещастие се случи отвъд превала — в Лех, в Арлберг, с група немци, решили да прекарат коледната ваканция на ски с хер Лент. Снеговалежите закъсняха тази година и хълмовете бяха още топли от слънцето, когато падна първият дълбок сняг. Снежната покривка беше дебела, но снегът — съвсем пръхкав и не се задържаше по склоновете. Да се ходи на ски беше много опасно и хер Лент телеграфира на берлинчаните да не идват. Но те бяха във ваканция, бяха невежи и не се бояха от лавини. Пристигнаха в Лех и хер Лент отказа да ги изведе в планината. Един от новодошлите го нарече страхливец, а другите казаха, че ще излязат на ски без него. Накрая той ги изведе на най-безопасния склон, който можа да намери. Спуснал се пръв, последвали го и те, и всичкият сняг, натрупан върху хълбока на планината, се свлякъл надолу, понесъл ги като приливна вълна и ги затрупал. Отригнаха тринадесет души, деветима от тях бяха мъртви. Ски школата и без това не процъфтяваше, но след нещастията ние останахме почти единствените ѝ членове. Усърдно изучавахме видовете лавини, начините да се предпазваме от тях и какво да правим в случай на опасност. Почти всичко, което написах тази година, беше през лавинните месеци.

Най-страшният ми спомен от тази зима на лавини е свързан с един от хората, които изровиха. Той бе приклепнал и сгънал ръце над

главата, както ни бяха учили: за да имаш въздух в малкото пространство пред лицето, когато те затрупат пластовете сняг. Беше голяма лавина, мина дълго време, докато изровят всички, а него намериха последен. Той беше умрял съвсем скоро и вратът му бе протрит така, че се виждаха сухожилията и костите. Бе въртял глава, за да устои на напора и шията му се бе трила в твърдия сняг. Очевидно пресният сняг на лавината бе увлякъл и стар, залебен сняг. Не можахме да разберем дали той бе направил това нарочно, или се бе побъркал от страх. Във всеки случай местният свещеник отказа да го погребее на осветена земя, защото нямаше доказателства, че човекът е католик.

Когато живеехме в Щрунс, често предприемахме дълги преходи по склона на долината до странноприемницата, където нощувахме, преди да започнем изкачването към Мадленер-хаус. Беше много красива, старинна странноприемница и дървените стени на помещението, където ядахме и пиехме, бяха лъснати от времето като коприна. Масата и столовете бяха като полирани. Спяхме един до друг в голямото легло под пухения юрган, прозорецът стоеше отворен, а звездите бяха близки и много ярки. Сутринта след закуска разпределяхме товара си и започвахме изкачването още преди да се зазори, вървахме нарамили ските, а звездите грееха ярко. Но най-издръжливи бяха носачите. Те имаха къси ски и носеха тежки товари. Съревновавахме се между нас кой ще изкачи най-тежката раница, но никой не можеше да се мери с носачите, набити, намръщени селяни, които говореха само монтафонски диалект, изкачваха стръмнините спокойно като товарни коне, а горе на подстъпа към покрития със сняг ледник, където беше хижата на алпийския клуб, оставяха товарите до каменната стена на заслона, искаха повече пари от уговореното и щом се съгласяхме на компромис, се стрелваха надолу на късите си ски и изчезваха от погледа ни като гномове.

Бяхме се сприятелили с една млада германка и ходехме заедно на ски. Тя караше много добре, беше дребна, но прекрасно сложена и можеше да носи раница, тежка като моята, при това по-дълго време от мен.

„Тези носачи ни поглеждат тъй, сякаш се питат кога ли ще имат случай да свалят долу трупове ни — казваше тя. — Винаги се уговарят за една цена, а после искат още.“

През зимата в Щрунс аз си пуснах брада, защото лицето ми силно изгоря от планинското слънце, а освен това не си давах труда да се подстрижа. Късно една вечер, когато се връщах със ски по дърварската пътека, хер Лент ми каза, че селяните, които ме срещали по пътеките на Щрунс, ме наричали Черния Христос. А тези, които ходели във „Вайнщубе“, ме наричали Черния Христос — вишновкаджията. Но за онези селяни, които живееха горе в затънтения Монтафон, където си наемахме носачи, за да стигнем до Мадленерхаус, всички ние бяхме чуждестранни дяволи, които се катерят по планините, когато хората трябва да си стоят в къщи. Това че започвахме преходите по тъмно, за да преминем лавинните места, преди да са станали опасни от слънцето, съвсем не говореше в наша полза. То само доказваше, че сме хитреци, както всички чуждестранни дяволи.

Спомням си уханието на боровете, насланите букови клонки, върху които спяхме в дърварските хижи, разходките на ски из гората по следите на зайци и лисици. Спомням си как високо в планините, над гористия пояс, тръгнах по следите на една лисица, докато накрая я видях как пристъпя внимателно, замира за миг с приповдигната предна лапа, след това — скок — и пърхащите бели крила на планинската яребица, която шумно излетя от снега и изчезна зад скалното бйло.

Помня как вятърът правеше различни видове сняг, всеки посвоему опасен, когато си на ски. И снежните бури, които връхлитаха алпийската хижа и създаваха около нея нов, неизвестен свят, в който трябваше да се придвижваме тъй внимателно, сякаш сме в местност, която виждаме за първи път. Но планината беше тъй преобразена, че наистина я виждахме за първи път. Накрая, когато се запролети, дойде главното — спускането по ледника, гладко, право, безкрайно спускане, докато ти отмалеят краката, пристегнати от щрамерите; носехме се надолу приклекли, приведени напред от скоростта — устремени в безкрайно падане към низината сред тихото свистене на снежния прах. Това беше по-хубаво от всеки полет, по-хубаво от всичко на света, а необходимата закалка бяхме придобили по време на дългите изкачвания с тежки раници на гръб. По друг начин не можехме да стигнем горе: билети за върха не се продаваха. Това беше крайната цел, за която се бяхме тренирали цяла зима, и можехме да я осъществим благодарение на онова, на което ни беше научила зимата.

Последния път, когато бяхме на планина, в нашия живот се промъкнаха чужди хора и нещата не бяха както по-рано. Зимата с лавините беше щастлива и невинна зима от детството в сравнение със следващата — зима на кошмари, носеща маската на весело прекарване — и с убийственото лято, което я последва. Това беше годината, когато се появиха богатите.

Богатите си имат рибка-лоцман, която върви пред тях и ги води — понякога тя е малко глуха или недовижда, но винаги надушва податливите хора, на които е неудобно да отказват. Рибката-лоцман говори тъй: „О, не знам. Не, не особено. Но са ми приятни. И двамата. Боже мой, Хем, наистина — приятни са ми. Разбирам за какво намекувате, но те наистина са ми приятни и в нея има нещо особено, нещо хубаво. (Тук той споменава името ѝ, при това галеното) Не, Хем, не ставайте капризен и не упорствуйте. Наистина са ми приятни. И двамата, честна дума. Той ще ви хареса (и казва бебешкия му прякор), когато се сблизите с него. Наистина, приятни са ми и двамата.“

А след това при вас идват богатите и нищо вече не е такова, каквото е било. Рибката-лоцман, разбира се, изчезва. Това е човек, който винаги отива някъде и никъде не се застоява за дълго. В политиката или в театъра той се появява и изчезва по същия начин, както се появява и изчезва в различните страни и в живота на хората, докато е млад. Той е неуловим, не могат да го уловят и богатите. Нито не го лови, улавят се и загиват само ония, които му се доверяват. Той притежава незаменимата закалка на подлещите и спотаено, дълго отричано сребролюбие, което всеки момент може да изплува наяве. Накрая успява да забогатее, защото с всеки придобит долар се е приближавал до целта с толкова милиметра, колкото е дебелината на едnodоларова монета.

Богатите хора го обичат и му се доверяват, защото е духовит, неуловим, вече наложил се в своето поприще, не е нахален, а също защото е рибка-пилот с непогрешим инстинкт.

Когато двама души се обичат, когато те са щастливи и весели, и единият от тях или двамата работят и правят нещо наистина хубаво, те привличат хората тъй силно, както морският фар привлича прелетните птици нощем. Ако двамата можеха да бъдат тъй здраво изградени като морски фар, биха пострадали само птиците. Но тези, които привличат хората с щастието си и с труда си, обикновено са неопитни.

Те не умеят да се противопоставят на натиска и не им е удобно да кажат довиждане. Те невинаги могат да си създадат ясна представа за добрите, мили, привлекателни, щедри богаташи, които бързо печелят сърцата, нямат недостатъци и превръщат всеки ден във фестивал, а когато се наситят и вземат онова, от което са се нуждаели, оставят зад себе си пустиня, по-мъртва от тревата, стъпкана от копитата на ордите на Атила.

Богатите се появиха, водени от рибката-лоцман. Година по-рано те в никакъв случай не биха дошли. Тогава нещата още не бяха сигурни. Работата вървеше също тъй добре, а щастието ни бе дори попълно, но още нямаше написан роман, така че богатшите не можеха да бъдат сигурни. Те никога не пилеят времето, нито обаянието си за нещо, което не е сигурно. И защо да ги пилеят? Пикасо беше сигурна карта — при това още от времето преди да са чували за живопис. Бяха сигурни и в друг художник. И в още много други. Ето — и сега бяха сигурни: рибката-лоцман ги осведоми, че пътят е открит, тя се появи още веднъж, за да не ги посрещнем като чужди и за да не ставам упорит. Та нали рибката-лоцман беше наш приятел.

В ония дни аз вярвах на рибката-лоцман тъй, както вярвах на сборника „Навигационни инструкции на Хидрографското управление за Средиземно море“ или на таблиците в навигационния алманах на Браун. Подадох се на обаянието на богатите и станах доверчив и глупав като ловджийски пес-пилешар, който е готов да тръгне след всеки човек с пушка, или като дресирана циркова свиня, която е решила, че е намерила човек, който я обича и цени заради самата нея. Превръщането на всеки ден във фестивал ми се струваше чудно откритие. Дори прочетох на глас откъс от романа, който преработвах — едва ли има по-голямо падение от това за един писател; за него то е по-опасно от спускането без въже по ледниците, преди зимните снегове да са се напластили добре върху пукнатините.

Когато те казаха: „Но това е изключително, Ърнест. Наистина изключително. Сам ти не можеш да го оцениш“ — аз радостно въртях опашка, потапах се в представата, че животът е карнавал, разчитайки да донеса от него някаква красива дрънкулка, вместо да си кажа: „Тия мерзавци харесват написаното — значи нещо в него куца!“ Такъв извод бих направил, ако вече имах изработено професионално

отношение към работата си, макар че ако го имах, никога не бих чел пред тях мои неща.

Преди тези богаташи да излязат на сцената, до нас успяха да проникнат други, които използваха една хитрина, стара като света. Тя се заключава в следното: млада, неомъжена жена временно става най-добрата приятелка на друга млада жена, която е омъжена, прекарва голяма част от времето си с младото семейство, а след това незабележимо невинно и неумолимо прави всичко, за да се омъжи за съпруга. Ако мъжът е писател и е зает с трудна работа, така че почти няма свободно време и през по-голямата част от деня не може да бъде нито събеседник, нито спътник на жена си, появяването на такава приятелка си има своите предимства, докато се изясни към какъв обрат клонят нещата. Привърши ли мъжът работния си ден, той е в компанията на две привлекателни жени. Едната от тях е нова и загадъчна и ако му е писано да пати, той започва да ги обича и двете.

Тогава стават трима там, където по-рано е имало двама и едно дете. Отначало това освежава и е приятно — поне известно време продължава така. Всички истински лоши неща водят началото си от невинността. Нижат се дни, наслаждаваш се на това, което имаш, и не се тревожиш. Лъжеш себе си, създалото се положение ти става отвратително, то постепенно те погубва и с всеки изтекъл ден става по-опасно, но ти живееш ден за ден, както на война.

Наложи ми се да напусна Щрунс и да отпътувам за Ню Йорк, за да уредя някои неща с издателството. Свърших работата си в Ню Йорк и когато се върнах в Париж, трябваше да взема първия влак за Австрия от Източната гара. Но жената, в която се бях влюбил, беше тогава в Париж и аз не се качих нито на първия влак, нито на втория, нито на третия.

Когато влакът намали скоростта край подредените трупи и аз видях жена си, застанала до железопътната линия, казах си: по-добре да бях умрял, отколкото да обичам някоя друга освен нея. Тя се усмихваше, слънцето огряваше стройната ѝ фигура и нейното мило, обгоряло от снежната планина лице, превръщаше в червено злато косите ѝ, расли дълги и естествени през цялата зима, а до нея беше мистър Бъмби, рус и порумениял от зимния студ — истински син на Форарлберг.

— О, Тети — каза тя, когато я прегърнах, — пътуването ти мина успешно и ти се върна. Обичам те и ми беше много мъчно за теб.

Обичах само нея и никой друг и когато останахме двамата, прекарахме вълшебно. Работех добре, правехме чудесни излети и аз мислех, че отново сме неуязвими — едва когато напуснахме планините късно през пролетта и се завърнахме в Париж, другото започна отново.

Тъй завърши първият период от живота ми в Париж. Париж никога нямаше да стане такъв, какъвто беше, макар че винаги щеше да си остане Париж. Но той се изменя, изменяш се и ти. Никога не се завърнахме във Форарлберг; богатите също.

Но Париж е безкрайно многолик и всеки, който е живял в него, го помни посвоему, не тъй както другите. Ние винаги се връщахме в него, както и да се променяхме, както и да се изменяше и той, независимо дали ни беше трудно или лесно да отидем там. Париж винаги си заслужаваше това — каквото и да му отдадеш, ще получиш равностойна замяна. Но аз описвам какъв беше Париж в ония далечни дни, когато бяхме много бедни и много щастливи.

---

[49] Помага бог. ↑

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.